



WERELDBEELD

Tijdschrift voor de Verenigde Naties

Vereniging voor de Verenigde Naties, Jaargang 39, nr. 173, 2015/1 (driemaandelijks) - Afgifttekantoor: 8500 Kortrijk-P-910467-v.u.: J. Wouters



Themanummer

Economische & Sociale Zaken



“Wij, de volken van de Verenigde Naties
verenigd voor een betere wereld”



Strong
UN.
Better
World.

Colofon

Wereldbeeld: Tijdschrift van de Vereniging voor de Verenigde Naties, 4 nrs. per jaar, Jaargang 39, nr. 173, 2015/1

Zetel: Vereniging voor de Verenigde Naties, Deberiotstraat 34, B-3000 Leuven, België, info@vvn.be, www.vvn.be

Verantwoordelijke uitgever: Prof. Dr. Jan Wouters, Voorzitter – Jean Monnet Chair *Ad Personam* ‘EU and Global Governance’, Directeur Leuven Centre for Global Governance Studies, KU Leuven, Tel. +32 16 32 87 33, jan.wouters@ggs.kuleuven.be

Hoofdredacteur: Kirsten Arnauts, +32 9 210 92 21, kirsten.arnauts@gmail.com

Redactiecomité: Kirsten Arnauts – Francis Baert – Marco Benatar – Jan De Bisschop – Melanie De Groof – Sanderijn Duquet – Ria Heremans – Veronique Joosten – Frank Maes – Julie Mariën – Neri Sybesma-Knol – Piet Willems – Jan Wouters

Correspondenten: David Criekemans – Sander Happaerts – Christine Janssens – Ann Pauwels – Cedric Ryngaert

Coverfoto: UN Photo # 605682/Jean-Marc Ferré - Secretaris-generaal Ban-Ki Moon op het publieke forum “Why Trade Matters to Everyone” van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), 1 oktober 2014.

Auteursrichtlijnen: De redactie verwelkomt alle ingezonden artikels en opiniebijdragen over VN-gerelateerde onderwerpen. De volledige auteursrichtlijnen zijn beschikbaar bij de hoofdredacteur en op de website.

Lidmaatschap: 25 euro (> 25 jr.) / 15 euro (< 25 jr.) per jaar te storten op IBAN BE90 0010 4683 6932 met vermelding van “naam + voornaam – Lidmaatschap 2015”



Vlaamse
overheid

Lid van de Unie van de
Uitgevers
van de Periodieke
Pers



Edito

Beste lezer,

Voor u ligt het eerste nummer van ons VVN-tijdschrift *Wereldbeeld* voor 2015. In de beste der tradities van onze Vereniging biedt het een verscheidenheid aan boeiende essays over zeer actuele onderwerpen. In de eerste plaats is er een uiterst lezenswaardig "thema-deelnummer" over vrijhandelsakkoorden en de Wereldhandelsorganisatie – die in 2015 haar twintigste verjaardag viert - onder redactie van Francis Baert, met bijdragen van Marieke Koekkoek, Niels Gheyle, Ferdi De Ville, Francis Baert en Lurong Chen. Een mooi staaltje van de expertise die rond dit thema in Leuven, Gent en Brugge aanwezig is!

Dan zijn er artikelen die voortvloeien uit een aantal zeer succesvolle recente VVN-activiteiten. Er is een verslag door Nils Vanstappen van de lunchlezing die Raymond Torres, Directeur van het Internationale Instituut voor Arbeidsstudies (de onderzoekarm van de Internationale Arbeidsorganisatie) op 25 september 2014 in Brussel gaf over de groeiende ongelijkheid en sociale onrust in de wereld. Dr. Jan Vandemoortele, één van de architecten van de Millenniumdoelstellingen, gaf een zeer begeisterende lezing over "waarom grote ongelijkheid nefast is voor iedereen" tijdens de plechtige openingszitting van de Tiende Interuniversitaire VVN Model United Nations, op 27 november 2014, in de fraaie Arenbergzaal van het Egmontpaleis te Brussel. Je kon de fascinatie zo aflezen op de gezichten van de 50 MUN-studenten uit Antwerpen, Brussel, Gent en Leuven en bij het in grote getale opgekomen publiek. U vindt in dit nummer tevens de toespraken, op dezelfde openingszitting, van Ambassadeur Werner Bauwens, Hoofd van de VN-Dienst op het Federale Ministerie van Buitenlandse Zaken, en van ondergetekende. VVN-secretaris Julie Mariën bericht nader over de vier gonzende dagen van deze uiterst geslaagde feesteditie van onze VVN-MUN, waarvoor we in grote dankbaarheid op de gastvrijheid van het Grondwettelijke Hof mochten rekenen.

Vervolgens zijn er inspirerende actualiteits- en opiniestukken van de hand van Jonathan Lambregs, Wim Schaerlaekens en Sebastiaan Van Severen, onze dynamische VVN Youth voorzitter, naast de als altijd informatieve rubriek "Nieuws in het kort" onder redactie van Steven Dewulf. Last but not least herbergt dit nummer een primeur: een allereerste "visueel essay", van de hand van Francis Baert en Lien Desmet, over twintig jaar Wereldhandelsorganisatie. Dank aan alle auteurs en redactieleden voor hun puike bijdragen en inzet!

2015 wordt een belangrijk jaar: er is de zeventigste verjaardag van de Verenigde Naties – waarvoor onze Vereniging verschillende belangrijke activiteiten plant - , maar er wordt bovenal hard gewerkt aan de finalisering van de post-2015 internationale agenda, met name de duurzame-ontwikkelingsdoelen, en aan het vinden van een opvolgverdrag voor het Kyoto Protocol inzake de reductie van de uitstoot van broeikasgassen. De VVN heeft dit jaar alvast zeer actief ingezet met een bijzonder talrijk bijgewoond ontwikkelingsdebat "Wereld 3.0. Welke ontwikkelingsdoelstellingen willen we na 2015?" op 22 januari, en een uitstekende lunchlezing door Ambassadeur Bénédicte Frankinet over "70 jaar Verenigde Naties: een update over hervorming en vernieuwing" op 4 februari.

Wij zijn dankbaar voor het blijvende engagement en de aanhoudende steun en bemoediging vanwege al onze leden. Mogen wij u alvast hartelijk danken voor uw **jaarlijkse lidmaatschapsbijdrage** van 25 euro (volwassenen) of 15 euro (jongeren en studenten). Het lidgeld voor het jaar 2014 kan worden gestort op het rekeningnummer IBAN BE90 0010 4683 6932 (BIC GEBABEBB) op naam van de Vereniging voor de Verenigde Naties. Dit met vermelding van "naam+voornaam+lidmaatschap 2015" en gevolgd door een mail naar info@vvn.be met uw adresgegevens, opdat u ons tijdschrift mag ontvangen en op de hoogte kan blijven van onze activiteiten.

Prof. Dr. Jan Wouters
Voorzitter VVN



Inhoud

Edito <i>Jan Wouters</i>	1
Vrijhandelsakkoorden en de Wereldhandelsorganisatie 2.0 <i>Francis Baert</i>	5
De Wereldhandelsorganisatie na Bali: de wederopleving van het multilaterale handelssysteem? <i>Marieke Koekkoek</i>	9
Meer dan een (T)tipje van de sluier nodig <i>Niels Gheyle & Ferdi De Ville</i>	14
Handel drijven op de rand van de vulkaan. De Trans-Pacific Partnership doorgelicht I 9 <i>Francis Baert</i>	
'Fabriek Azië', en het belang van mondiale waardeketens en regionale integratie <i>Lurong Chen</i>	27
Waarom grote ongelijkheid nefast is voor iedereen <i>Jan Vandemoortele</i>	33
De EU, België, Vlaanderen en de VN – De tiende editie van de VVN Model United Nations <i>Julie Mariën</i>	40
Toespraak VVN MUN – 10th Inter-University Model United Nations Inaugural Session <i>Werner Bauwens</i>	43
Toespraak VVN MUN – Welcome by the President of the United Nations Association Flanders Belgium <i>Jan Wouters</i>	45
In de kijker – Verslag VVN lezing Raymond Torres <i>Nils Vanstappen</i>	48
Actualiteit – Een vaag akkoord van eigenbelangen in Lima noodzaakt jongeren tot actie <i>Jonathan Lambregs</i>	51
Opinie – De nieuwe ontwikkelingsagenda wil ambitieus, fundamenteel duurzaam en universeel zijn. Zal dat lukken? <i>Wim Schaerlaekens</i>	53
Opinie – Pleidooi tegen de uitverkoop van grondrechten <i>Sebastiaan Van Severen</i>	57
Visueel Essay – Twintig jaar Wereldhandelsorganisatie <i>Francis Baert & Lien Desmet</i>	60
Nieuws in het kort <i>Steven Dewulf</i>	66
Uw (V)VN kalender <i>Kirsten Arnauts</i>	68



Vrijhandelsakkoorden en de Wereldhandelsorganisatie 2.0

Francis Baert¹



Secretaris-generaal Ban Ki-moon op het WTO forum "Why trade matters to everyone", Genève 1 oktober 2014 – UN Photo/605682²

De Wereldhandelsorganisatie (WTO) bestaat dit jaar 20 jaar en komt voort uit de Algemene Overeenkomst over Tarieven en Handel (GATT). Deze organisatie is gevestigd aan het *Lac Léman* van Genève en werd opgericht na de befaamde Uruguay-ronde van diplomatieke onderhandelingen, die zijn opgestart in 1986 en afgerond in 1993. Als internationale organisatie vormt de WTO de kern van de mondiale handelsarchitectuur. Het is echter twijfelachtig of deze 20^{ste} verjaardag ook een reden tot feest vormt. Nochtans zag het er eind 2013 rooskleuriger uit, toen de zogenaamde Doha-ontwikkelingsronde in Bali na 12 moeilijke jaren succesvol werd afgerond. Initieel werd voorzien dat de onderhandelingen al in 2005 zouden beëindigd worden, maar door een gebrek aan consensus werd de deadline meermaals uitgesteld. Deze lange en moeilijke evenwichtsoefening bevestigt het imago dat de

WTO inmiddels reeds jarenlang met zich meeslept: dat van een organisatie, die immobiel is geworden omwille van haar moeizame besluitvorming. De initiele euforie na de Doha-ronde werd overigens onmiddellijk getemperd omdat India het akkoord meteen torpedeerde door te wijzen op de preciaire voedselvoorziening in het land. Om het voedselprogramma te vrijwaren van de strenge WTO-verplichtingen, pleitte India daarom voor een uitzonderingsmaatregel, een zogenaamde vredesclausule (*peace clause*). Intussen zou een bilateraal akkoord met de Verenigde Staten ervoor zorgen dat India zich in 2015 opnieuw achter dit akkoord kan scharen. Tegen deze achtergrond moeten we de eerste bijdrage van dit symposium rond vrijhandel zien. **Marieke Koekoek** (Leuven Centre for Global Governance Studies, KU Leuven) bespreekt in haar bijdrage de lange weg naar Bali, de onderhande-



lingen zelf en hun uitkomst. In Bali werden afspraken gemaakt rond tarieven, landbouw en ontwikkeling. Wat vooral in het oog springt in het 'Bali-pakket' is de Overeenkomst ter Vereenvoudiging van het Handelsverkeer. Dit is een bindend akkoord om wereldwijd basisafspraken rond afhandelingstermijnen van de douane te implementeren.

De laatste 20 jaar heeft de wereldeconomie enorme veranderingen ondergaan. China en Rusland waren in 1994 bijvoorbeeld nog geen lid van de WTO. De onderhandelingsmarge voor de klassieke machtshebbers - Europa en de Verenigde Staten - is verzwakt, terwijl heel wat groeielanden uit het Zuiden met rasse schreden wel vooruitgaan. Dit zorgt voor toenemende spanningen binnen de WTO. De Verenigde Staten, bijvoorbeeld, is vaak erg koppig bij het onderhandelen, mogelijk omdat het land een langetermijnstrategie volgt, waarbij men slechts weinig concessies wil doen bij onderhandelingen waar men later meer hoopt te bereiken (bijvoorbeeld over het intellectueel eigendomsrecht). Klassieke WTO-onderhandelingen over douanetarieven of landbouw zijn daar vaak de dupe van. Naast de officiële Doha-onderhandelingen organiseerden bepaalde landen bovendien ook 'minilaterale' onderhandelingen in beperkte kring, bijvoorbeeld over handel in diensten (Handel in Diensten Akkoord of TiSA).

Belangrijker nog dan wijzigende machtsrelaties in de wereldpolitiek, zijn de veranderingen in onze economieën. Handel is vandaag 'geglobaliseerd' en 'verinformaliseerd'. Productieprocessen worden opgesplitst en verdeeld over verschillende landen, soms zelfs over continenten. Zo ontstaan complexe netwerken die één productieketen vormen. Telkens wordt gezocht naar de plaats waar de grootste winsten geboekt kunnen worden: katoen wordt geplukt in Benin, gewassen en gekleurd in Cambodja, tot t-shirt verknipt in China, en ten slotte naait men er dan in Polen het logo van een duur kledingmerk op. Marketing en promotie voor het t-shirt worden aangestuurd vanuit het hoofdkwartier van het kledingmerk in Spanje. Bovendien zorgen nieuwe technologieën en toepassingen (*big data*, *e-commerce*, certificering, 3D-printing, 'the internet of things') ervoor dat de mondiale handel nog ingrijpender zal wijzigen. Handel heeft dus enorme gevolgen op milieu-, sociaal- of veiligheidsbeleid.

Hoewel weinig landen de suprematie van de mondiale handelsarchitectuur fundamenteel in vraag stellen, is in de loop van de voorbije 20 jaar een niet onbelangrijke regionale architectuur ontstaan via een proliferatie aan bilaterale en regionale handelsakkoorden (de zogenaamde FTAs). De Europese Unie (EU) is een

voortrekker op dit gebied, maar ook landen als Chili, Singapore of Zuid-Korea organiseren hun handel gedeeltelijk op regionaal niveau. Vrijhandel en regionale integratie gaan vaak hand in hand. De laatste jaren is het debat in een stroomversnelling gekomen door de herpositioning van het Amerikaanse buitenlands beleid. Het land focust momenteel op twee regionale mega-projecten: enerzijds een vrijhandelsakkoord met de EU, *Transatlantic Trade and Investment Partnership* (TTIP) en anderzijds een vrijhandelsakkoord met landen grenzend aan de Stille Oceaan, *Trans-Pacific Partnership* (TPP). Het maakt van de Verenigde Staten opnieuw de mondiale kingmaker, met een opening op twee fronten: een Atlantisch en een Pacifisch front. Deze twee toekomstige megablokken zorgen voor heel wat commotie bij voor- en tegenstanders van vrijhandel, waarbij ook een breder ideologisch debat over de internationale politiek nooit veraf is. Tijdens de WTO Ministeriële Conferentie op Bali was Cuba één van de hardste onderhandelaars. Gesteund door Bolivia, Nicaragua en Venezuela blokkeerde Cuba op het einde van de Conferentie het akkoord door te wijzen op het handelsbelemmerende karakter van het Amerikaanse embargo tegen hun land. Uiteindelijk werd een compromis gevonden door een bepaling op te nemen over de vrijheid van transit. Onlangs kondigde president Obama tevens aan de relaties met Cuba te willen ontgooien. Dit zal ongetwijfeld een belangrijk effect hebben op de internationale handelsgesprekken in de WTO.

De bijdrages van **Niels Gheyle** en **Ferdi De Ville** (Centrum voor Europese Studies UGent) en **Francis Baert** (United Nations University UNU-CRIS en Centrum voor Europese Studies UGent) gaan dieper in op deze onderhandelingen. Eerst bespreken Niels Gheyle en Ferdi De Ville TTIP vanuit een kritisch standpunt. Zij staan stil bij een aantal heikle punten en doorprikken zo de eenzijdig positieve aspecten van dit handelsakkoord, maar zien tevens weinig heil in de apocalyptische onheilsberichten. Struikelblok is de grote geheimhouding rond de onderhandelingen. Dit zorgt ervoor dat er in publieke debatten slechts weinig over de kern van de zaak wordt gediscussieerd en dat enkel de extreme standpunten momenteel aan bod komen. Gheyle en De Ville pleiten dan ook voor meer openheid om zo de egestellingen te verlaten.

Nadien wijst Francis Baert op het belang om tot een beter inzicht te komen over de enorme reikwijdte van een akkoord als TPP, dat bovendien veel verder gaat dan vrijhandel alleen. TPP is een handelsakkoord tussen Australië, Brunei, Canada, Chili, Japan, Maleisië, Mexico, Nieuw-Zeeland, Peru, Singapore, de Verenigde Staten en Vietnam. Deze landen zijn goed voor 40



procent van het mondiale BBP. Het is hét kroonjuweel van de hernieuwde Amerikaanse belangstelling voor Azië, die niet los kan gezien worden van economische successen in de regio en de groeiende rol van China. De verregaande inhoud van het akkoord maakt de gesprekken controversieel. Zo heeft Obama af te rekenen met heel wat binnenlandse kritiek, zelfs uit eigen partij. Volgens Francis Baert is het voor Obama dansen op de rand van de vulkaan, naar analogie met de *Ring van Vuur*, die de landen rond de Stille Oceaan geologisch met elkaar verbindt.

Het lijkt erop dat de ontwikkelingslanden de dupe zullen worden van de veranderingen in de internationale economie, waardoor de ongelijkheid in de wereld nog meer zou kunnen toenemen. Ontwikkelingslanden maken amper deel uit van de onderhandelingen over regionale vrijhandelsakkoorden. De akkoorden zijn voornamelijk een zaak van landen uit de toplaag van de *Human Development Index* (HDI)³, met als uitzondering de deelname van Vietnam aan TPP. Dit heeft Afrikaanse landen er onder meer toe aangezet om het vizier steeds vaker op China te richten. Naast een reële afhankelijkheid van China's energieboom en de voordelen voor China in verband met natuurlijke rijkdommen uit Afrika, is de samenwerking ook op een ander aspect gestoeld. China is een unieke diplomatieke speler op het vlak van handelspolitiek, die zowel wenst te onderhandelen met geavanceerde landen als met ontwikkelingslanden. Het land werkt momenteel overigens aan een eigen vrijhandelsakkoord, het Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP), de grote concurrent voor TPP. RCEP wordt onderhandeld tussen de leden van ASEAN en Australië, China, India, Japan, Nieuw-Zeeland en Zuid-Korea⁴. TTIP, TPP en RCEP versterken de observatie dat regionalisme en transregionalisme steeds verder verstrengelen⁵.

Lurong Chen (United Nations University UNU-CRIS) staat in zijn bijdrage stil bij de rol van China in dit geheel, en in uitbreiding ook bij die van Azië. Azië speelt als de 'fabriek van de wereld' een steeds belangrijker rol in de wereldhandel. Dit komt vooral tot uiting in een sterk gewijzigd productieproces. Productie, handel, onderzoek en ontwikkeling, marketing en logistiek zijn door globalisering ook op wereldschaal ingrijpend veranderd. De bekende Italiaanse hazelnootpasta Nutella, bijvoorbeeld, wordt verkocht in 75 landen en is gefabriceerd in een tiental fabrieken op vier continenten, met ingrediënten uit alle windstreken: hazelnoten uit Turkije, palmolie uit Maleisië, cacao uit Nigeria, suiker uit Brazilië en vanille uit China, zo blijkt uit een onderzoek van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)⁶. Productieprocessen worden dus opgesplitst

in een aantal afzonderlijke deelprocessen, waarbij men telkens meerwaarde creëert. Het is dus van groot belang om deze mondiale waardeketens (*global value chains*) in kaart te brengen. Of we hier echt te maken hebben met mondiale ketens of eerder met regionale, is momenteel voer voor discussie onder economen⁷. Het begin van de keten, het bewerken van primaire grondstoffen, vindt steeds vaker plaats in lageloonlanden, bijvoorbeeld in Azië. Landen als China hebben daar sterk van geprofiteerd.

De TPP en TTIP handelsakkoorden brengen het oude spookbeeld van handelsblokken en protectionisme naar boven. In de klassieker '1984', de dystopische roman van George Orwell, schetst de schrijver een grimmig beeld van een wereld die verdeeld is in drie regionale blokken en die in constante oorlog met elkaar leven: Oceania, Eurasia and Eastasia. Orwell was een kind van zijn tijd; in het naoorlogse Engeland geloofden sommigen sterk in het ontstaan van een tripolaire wereld met drie machtsblokken: de Verenigde Staten, Engeland en de Sovjet-Unie. De situatie van vandaag is niet zo dramatisch, maar er blijkt wel dat landen steeds vaker focussen op het regionale niveau. De immobiliteit van de WTO zorgt er namelijk voor dat bepaalde landen regionale vrijhandelsakkoorden kiezen boven multilaterale onderhandelingen, waardoor het spanningsveld regionalisme-multilateralisme nog versterkt wordt. Regionalisme kan echter ook gezien worden als een fundamenteel onderdeel van een goed werkend wereldwijd handelssysteem. Richard Baldwin (*Graduate Institute of International Studies Geneva*) heeft er bijvoorbeeld op gewezen dat het TPP een uitweg vormt om de wirwar aan vrijhandelsakkoorden in de Stille Oceaan wat te ordenen en het pad naar het multilateraal WTO-niveau te effenen.⁸ Lurong Chen wijst in zijn bijdrage op het belang van financiële economische integratie in Oost-Azië, gekoppeld aan verdere stappen op wereldwijd niveau. We kunnen ons alvast de vraag stellen of de huidige WTO wel voldoende uitgerust is om als gepast forum op te treden om handel binnen mondiale productieketens op te volgen, wat de vraag naar een vernieuwd 'WTO 2.0' doet toenemen.⁹ Een geglobaliseerde economie als de Belgische is sterk afhankelijk van de ontwikkelingen in de wereldhandel. De bedrijfsweld, politiek en administraties doen er dan ook voordeel bij om de komende jaren de ontwikkelingen binnen de WTO en inzake een TTIP en TPP van naderbij te volgen.

In 2015 starten we in *Wereldbeeld* ook met een nieuwe rubriek, met name, een *visueel essay*. Aan de hand van 20 nauwkeurig uitgekozen foto's wordt het twintigjarige bestaan van de WTO in beeld gebracht. Het cliché wil dat een beeld meer zegt dan 1000 woor-



den. Handelsgesprekken komen echter zelden in beeld aangezien ze vaak plaatsvinden achter hoge gesloten muren. Het visueel essay van **Francis Baert** en **Lien Desmet** (UNU-CRIS) brengt ons achter die muren.

Noten

1. Francis Baert is als onderzoeker verbonden aan de United Nations University institute on Comparative Regional Integration Studies (UNU-CRIS) in Brugge en aan de Universiteit Gent. De bijdrages in dit symposium werden nagelezen door Lien Desmet, Lien Jacques, Pascale Vantorre en Francis Baert.
2. De foto's gebruikt in dit symposium vallen onder het Creative Commons auteursrecht. Fotografen of aanbieders van de foto's zijn waar mogelijk met naam vermeld.
3. Het valt op dat TTIP en TPP beide onderhandelingen zijn tussen een grote meerderheid aan landen die in de Human Development Index behoren tot de categorie 'very high human development'.
4. ASEAN staat voor Associatie van Zuidoost-Aziatische landen. De tien leden zijn: Brunei, Cambodja, de Filipijnen, Indonesië, Laos, Maleisië, Myanmar, Singapore, Thailand en Vietnam.
5. Baert, F., Scaramagli, T. en Söderbaum, F. (eds) *Intersecting interregionalism. Regions, global governance and the EU* (Dordrecht: Springer, 2014)
6. OECD, Mapping global value chains, working part of the Trade Committee, 4-5 December 2012, beschikbaar via http://www.oecd.org/dac/aft/MappingGlobalValueChains_web_usb.pdf
7. UNU-CRIS organiseert hierover een workshop in april 2015 met de OESO, het GRESI-onderzoeknetwerk en het Italiaanse Agentschap voor Handel.
8. Baldwin, R. "Multilaterizing regionalism: Spaghetti bowls as building blocks on the path to global free trade", *The World Economy*, 2006, 29(11): 1451–1518.
9. Baldwin, R. WTO 2.0: governance of global supply-chain trade, in: Baldwin, R. Kawai, M. Wignaraja, G. (eds) *A World Trade Organization for the 21st Century: The Asian Perspective* (Cheltenham: Asian Development Bank Institute and Edward Elgar, 2014), pp. 12-47.



De Wereldhandelsorganisatie na Bali: de wederopleving van het multilaterale handelssysteem?

Marieke Koekkoek¹



Vijfde dag van de Ministeriële WTO Conferentie, Bali, 3 december 2013 - © WTO/ANTARA

Inleiding

Twintig jaar na de Uruguay-ronde en de oprichting van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) is er voor het eerst weer een nieuw multilateraal handelsakkoord gesloten onder de vleugels van deze internationale organisatie. Dit is op zijn minst opmerkelijk te noemen. De afgelopen 20 jaar werden immers gekenmerkt door moeizame onderhandelingen. Het hoogtepunt (of dieptepunt) was de voorlopige stilstand van de nu nog steeds voortdurende Doha-ronde, waarvan het onderhandelingsmandaat reeds werd in 2001 vastgelegd. Tot december van vorig jaar werden er binnen deze ronde geen noemenswaardige vorderingen gemaakt. Leden van de WTO leken het op geen enkel punt van

de, weliswaar ambitieuze, Doha-ontwikkelingsagenda eens te kunnen worden. De Ministeriële Conferentie in Bali (hierna 'Bali Conferentie') lijkt een einde aan deze impasse te hebben gemaakt. Niet alleen zijn de leden erin geslaagd een Overeenkomst ter Vereenvoudiging van het Handelsverkeer te sluiten, het feit dat alle 159 leden van de WTO² een consensus hebben bereikt, lijkt een positief signaal te zijn voor het vervolg van de Doha-ronde. Tegelijkertijd zijn er bij dit succesverhaal een aantal kanttekeningen te plaatsen. Deze bijdrage bespreekt de uitkomst van de Bali Conferentie en de gevolgen van de onderhandelingen voor het multilaterale handelssysteem.

De functies van de WTO

De WTO is een intergouvernementele organisatie die toeziet op het openstellen van de wereldhandel. Om dit doel te bereiken, hebben WTO-leden een aantal verdragen aangenomen. Samen vormen deze verdragen de WTO-overeenkomsten. De belangrijkste pijlers van het WTO-systeem zijn de non-discriminatie bepaling, het meest begunstigde natieprincipe (*'most favoured nation'*) en het beginsel van nationale behandeling. Deze beginselen waarborgen de gelijke behandeling van de verschillende WTO-leden en bevorderen een stabiele en voorspelbare wereldhandel. Het opstellen en herzien van handelsregels gebeurt in verschillende onderhandelingsrondes. De meest recente onderhandelingsronde is de Doha-ronde, ook wel de Doha-ontwikkelingsronde genoemd. De agenda van deze ronde bestaat uit niet minder dan 20 verschillende handelsonderwerpen en heeft als meest fundamentele doel het verbeteren van de handelsvooruitzichten van ontwikkelingslanden. Zoals aangehaald in de inleiding van deze bijdrage, waren WTO-leden lange tijd niet in staat om compromissen te sluiten en zo de ronde tot een goed einde te brengen. Eén van de redenen waarom de ronde zo moeizaam verliep, is wellicht de specifieke besluitvormingsprocedure die van kracht is binnen de WTO. Om een ronde af te sluiten, is het noodzakelijk dat over alle te bespreken onderwerpen een consensus wordt bereikt. Deze procedure wordt in het Engels ook wel *single undertaking* genoemd, wat zoveel inhoudt als het principe dat niets wordt afgesproken tot alles is afgesproken.

10

Naast het faciliteren van de onderhandelingen over handelsrechtelijke verdragen vervult de WTO nog een aantal andere functies voor haar leden. De organisatie is verantwoordelijk voor het beheren en uitvoeren van de multilaterale en plurilaterale handelsovereenkomsten en heeft daarom een belangrijk geschillenbeslechtingsstelsel in het leven geroepen. Verder heeft de WTO als opdracht het periodiek toetsen van het nationale handelsbeleid van de leden aan de WTO-akkoorden. Ook het bevorderen van een goede samenwerking tussen internationale organisaties die invloed hebben op de mondiale economische beleidsvorming, specifiek het Internationale Monetair Fonds (IMF) en de Internationale Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (IBRD), behoort tot het takenpakket. Ten slotte zet de WTO zich in voor de verbetering van

het vermogen van ontwikkelingslanden om te kunnen deelnemen aan de internationale wereldhandel.³

De Bali Conferentie

De lange aanloop naar Bali

In de aanloop naar Bali overheerste het idee dat de Conferentie een beslissend moment zou zijn voor de toekomst van de multilaterale samenwerking op het gebied van handel. Meer nog, Bali diende als test voor de werkbaarheid van multilateralisme als mondiale samenwerkingsvorm tussen staten. De conferentie vond plaats in een periode die gekenmerkt werd door een wederopstand van bilateralisme en bilaterale samenwerkingsovereenkomsten. De vraag werd dan ook gesteld of multilaterale overeenkomsten misschien niet definitief tot het verleden behoorden.⁴ Deze vraag was mede gelegitimeerd door de veranderende wereld-economie. Sinds de oprichting van de WTO is de wereld-economie sterk gegroeid; de handel in goederen en diensten is meer dan verviervoudigd.⁵ Het aantal belangrijke actoren in de wereld-economie is tevens sterk toegenomen. Waar in 1994 de Verenigde Staten nog zeer uitgesproken de belangrijkste internationale handelsmacht was, concurreren 20 jaar later opkomende economieën zoals Brazilië, Rusland, India, de Volksrepubliek China en Zuid-Afrika (ook wel de 'BRICS' landen genoemd) nu evenzeer om deze titel. Landen als Indonesië, Mexico en Vietnam ontwikkelen zich inmiddels ook aan een razendsnel tempo. De opkomst van deze vooraanstaande spelers op het wereldhandelsvlak zorgde voor een unieke evolutie. In plaats van één sterke hegemonie te vormen wiens akkoord doorslaggevend was voor het wel of niet slagen van nieuwe handelsovereenkomsten, is het voor het nemen van een beslissing tegenwoordig noodzakelijk om meerdere staten te overtuigen van het belang van een bepaald probleem. Het proces wordt verder bemoeilijkt door de sterk uiteenlopende belangen van de betrokken staten. Tegelijkertijd is de globale organisatie van arbeid enorm veranderd. Dankzij nieuwe technieken en goedkopere manieren om goederen te transporteren, zijn productieprocessen sterk geïnternationaliseerd.

Het is binnen deze context dat de onderhandelingen van de Doha-ronde in 2001 werden opgestart. In het gewijzigde klimaat bleken de WTO-overeenkomsten en de besluitvormingsprocedure van de WTO niet meer volledig aan te sluiten op actuele handelsvraagstukken en verhoudingen tussen staten. De leden stuitten echter al snel op onoverkomelijke verschillen waardoor de Doha Ronde vastliep. Staten trokken zich





VN Secretaris-generaal Ban Ki-moon en WTO Directeur-generaal Roberto Azevêdo – UN Photo/582631

steeds vaker terug uit multilaterale overeenkomsten en zochten hun toevlucht in bilaterale dan wel mega-regionale handelsovereenkomsten. Het Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) en het *Trans-Pacific Partnership* (TPP) zijn hier concrete voorbeelden van.

Als reactie op de stilstand van de Doha-ronde stelde de voormalige directeur-generaal van de WTO, Pascal Lamy, aan de leden voor om de onderhandelingen in Bali over een andere boeg te gooien. In plaats van een bespreking van alle punten uit het brede ontwikkelingsmandaat van Doha zou de Bali Conferentie zich beperken tot discussies over landbouw en het nemen van maatregelen ter bevordering van de handel als ook maatregelen die de minst ontwikkelde landen in staat zouden stellen van internationale handel te profiteren.⁶ Lamy merkte op dat het verderzetten van de Doha-agenda noodzakelijk was om de Doha-ronde in leven te houden. Het inperken van het aantal te bespreken zaken gedurende één Conferentie zou de kans vergroten dat leden tot een overeenkomst zouden komen. Een ander voordeel van een dergelijke aanpak was dat leden zich konden richten op twee niet zeer controversiële onderwerpen: maatregelen ter bevordering van de handel en maatregelen die de participatie van de minst ontwikkelde landen zouden bevorderen. In het bijzonder met betrekking tot het eerste onder-

werp lagen de standpunten van de leden merkelijk minder uiteen vergeleken met de meeste andere onderwerpen op de Doha-agenda.

Het mandaat van Bali

Onder de noemer 'maatregelen ter bevordering van de wereldhandel' vallen alle procedures en controles inzake het verkeer van goederen over de landsgrenzen heen. Dergelijke controles kunnen een grote kostenpost vormen, wat bedrijven kan ontmoedigen om in een bepaald land te investeren. Een voorbeeld van dergelijke hoge kosten is een douanecontrole van bederfelijke goederen die door administratieve inefficiëntie enkele dagen in beslag neemt. Niet alleen kunnen de goederen hun waarde verliezen ten gevolge van de vertraging, het leverende bedrijf is in de meeste gevallen verplicht een schadevergoeding te betalen aan de afnemer als de levering te laat toekomt. Volgens de OESO is een efficiënte verwerking van goederen aan de grens een belangrijke factor voor het aantrekken van buitenlandse investeringen. Daarnaast worden douanekosten vaak doorgerekend aan consumenten, waardoor de voordelige effecten van internationale handel voor een land grotendeels wegvallen.⁷ In het kader van deze vele voordelen was het efficiënter maken van



grenscontroles en de bijhorende procedures dus uiteraard van groot belang voor alle leden van de WTO.

De andere twee onderwerpen die werden besproken tijdens de Bali Conferentie waren landbouw en het verbeteren van de participatie van minst ontwikkelde landen aan de wereldhandel. Van deze twee onderwerpen was landbouw het meest controversiële, gezien de ver uiteenlopende belangen van de leden. Tegenstellingen in het standpunt van, voornamelijk, ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden met betrekking tot landbouw werden zelfs lange tijd gezien als één van de voornaamste redenen voor het niet slagen van de Doha-ronde. Gedurende de Bali Conferentie lag het zwaartepunt binnen dit onderwerp op het vinden van een overeenkomst met betrekking tot exportsubsidies en exportbeperkingen. Het derde onderwerp op de onderhandelingstafel was de speciale en differentiële behandeling van de minst ontwikkelde landen ter bevordering van deelname van deze landen aan de wereldhandel. De discussie ging voornamelijk over, enerzijds, de realisatie van belastingvrije en quotavrije markttoegang en, anderzijds, het ontwikkelen van een procedure om de verschillende bepalingen in de WTO-overeenkomsten die voorzien zijn in speciale en differentiële behandeling van minst ontwikkelde landen regelmatig te kunnen herzien. Een belangrijk punt hierbij was het al dan niet verlengen van de transitieperiode voor deze landen met betrekking tot de implementatie van de WTO-overeenkomst inzake Handelsgerelateerde Intellectuele Eigendomsrechten.

De uitkomst van de Bali Conferentie

12

Uiteindelijk bleek de Bali Conferentie een succes. De leden sloten, zoals gehoopt, een initiële overeenkomst over de drie specifieke punten op de agenda. De meest noemenswaardige ontwikkeling was het sluiten van de Overeenkomst inzake Handelsbevordering.⁸ Dit multilaterale handelsakkoord is uniek omdat het zeer gedetailleerd aangeeft hoe de verschillende substantiële verplichtingen van het akkoord door ontwikkelingslanden geïmplementeerd moeten worden. Bovendien worden leden opgeroepen gezamenlijk actie te ondernemen om ontwikkelingslanden bij te staan bij het nakomen van hun verplichtingen. Tot slot is in het akkoord een evaluatiemechanisme opgenomen op basis waarvan wordt beoordeeld of en waarom een ontwikkelingsland niet in staat is om haar verplichtingen volgens het geplande tijdschema uit te voeren. Deze evaluatie vindt plaats voordat een beroep gedaan kan

worden op de geschillenbeslechting om de uitvoering van een verplichting af te dwingen.

De Overeenkomst inzake Handelsbevordering was niet de enige afspraak die werd gemaakt tijdens de Bali Conferentie. Aan de leden werd gevraagd om preferentiële regels inzake de oorsprong van producten en de export van diensten op te stellen ten behoeve van de minst ontwikkelde landen. Ook werden afspraken gemaakt betreffende de administratie van tariefcontingentering voor landbouwproducten. Belangrijk was een beslissing met betrekking tot overheidsprogramma's inzake de voedselbevoorrading ten behoeve van de voedselveiligheid. Hierover werd bepaald dat de leden de Overeenkomst inzake de Landbouw tijdens de komende WTO Ministeriële Conferentie in 2017 zullen herzien, in het bijzonder met betrekking tot de regels aangaande overheidssteun voor binnenlandse productie. Er werd overeengekomen dat leden een vier jaar durende 'vredesclausule' in acht zullen nemen en geen zaak voor het geschillenbeslechtingsstelsel zullen brengen met betrekking tot dergelijke overheidssteun in ontwikkelingslanden.

Na Bali: hoe nu verder?

Op het eerste gezicht lijkt de Bali Conferentie een succes, zowel voor de integratie van ontwikkelingslanden in het wereldhandelsstelsel als voor de legitimiteit van de WTO als organisatie die de bevordering van multilaterale samenwerking op het gebied van handel tot doel heeft. Toch zijn er een aantal kanttekeningen te maken bij de significantie van dit succes. Ten eerste bestond het merendeel van de afspraken gemaakt tijdens de Bali Conferentie uit niet bindende bepalingen: de leden werden opgeroepen tot actie, maar waren niet verplicht dit te doen. Ten tweede is voor de meest lastige onderwerpen van de Doha-agenda geen oplossing gevonden, waardoor de vooruitzichten om de ronde positief af te sluiten nog steeds niet al te optimistisch zijn. Tot slot werd het voortbestaan van de Overeenkomst inzake Handelsbevordering vrijwel meteen na de conferentie al bedreigd. India was het oneens met afspraken gemaakt met betrekking tot landbouw en weigerde daarom tijdens de bijeenkomst van de Algemene Raad van de WTO in juli 2014 de goedkeuring van de overeenkomst. Na verdere gesprekken bleek de aanneming uiteindelijk toch mogelijk.⁹

Het belang van de Bali Conferentie lijkt niet zozeer te liggen in de inhoud van de gesloten overeenkomsten en afspraken, maar eerder in het feit dat, in principe, multilaterale consensus in de WTO nog steeds mogelijk is. De veranderde economische en politieke



verhoudingen die enige tijd voor een bijna complete stilstand van multilaterale regelgeving hadden gezorgd, zijn uiteindelijk niet onoverkomelijk gebleken. Wat dit nu betekent voor de toekomst van de WTO en het multilaterale handelssysteem, is onduidelijk. Aan de ene kant is het mogelijk dat de WTO de belangrijkste organisatie blijft voor het bevorderen van de wereldhandel, zij het dan dat het principe van de *single undertaking* als belangrijkste procedureregeling losgelaten moet worden. Aan de andere kant kan het ook betekenen dat onder de vleugels van de WTO minder bindende regelgeving zal worden onderhandeld en dat het forum eerder door leden gebruikt zal worden om principe-afspraken vast te leggen.¹⁰ De kans bestaat dat reeds bij de volgende Ministeriële Conferentie van de WTO een antwoord op deze vraag kan worden gegeven. Tot dan is het van belang de ontwikkelingen binnen de WTO van dichtbij te volgen.

Noten

1. Marieke Koekkoek is doctoraatskandidate aan het Leuven Centre for Global Governance Studies (GGS), KU Leuven. Haar onderzoek richt zich op extraterritorialiteit en internationaal handelsrecht.
2. Ten tijde van de Bali Conferentie telde de WTO 159 Leden. Sinds 26 Juni 2014 is Yemen toegetreden tot de organisatie, die op het moment van schrijven 160 Leden telt.
3. Artikel III, Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie, afgesloten in Marrakesh op 15 april 1994.
4. Froese, M. D. en Drache, D., "Deadlock in the Doha Round: The Long Slow Decline of Trade Multilateralism" (Mei 2007). Beschikbaar via: <http://ssrn.com/abstract=1024030>.
5. Koopman, G., Wittig, S., "Whither the WTO – the multilateral trading system after Bali", *Intereconomics*, 49(1) 2014, p. 1.
6. Cantore, C.M., en Marhold, A., "The WTO at Crossroads: Destination, Doha. Pit Stop, Bali. Opportunities for Reform of the World Trading System", Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Issue 2013/02 (2013), p. 1. Beschikbaar via: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/27738/2013-2-Policy%20Brief_RS-CAS_GGP.PDF?sequence=1
7. "OECD Trade Facilitation Indicators: Transforming border bottlenecks into global gateways", Mei 2013. Beschikbaar via: http://eudevdays.eu/sites/default/files/OECD_Trade_Facilitation_Indicators_updated-flyer_May_2013.pdf
8. Bali Ministerial Conference, WT/MIN(13)/Dec, adopted on 7 December 2013. "WTO work is "back on track", says Azvêdo", WTO News Items, 27 November 2014. Beschikbaar via: https://www.wto.org/english/news_e/news14_e/gc_rpt_27nov14_e.htm.
9. Hoekman, B., "The Bali Trade Facilitation Agreement and Rulemaking in the WTO: Milestone, Mistake or Mirage?", Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Global Governance Programme – RSCAS2014/102 (2014). Beschikbaar via http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/33031/RSCAS_2014_102.pdf?sequence=1



Meer dan een (T)tipje van de sluier nodig

Niels Gheyle & Ferdi De Ville'



Vijfde ronde van TTIP onderhandelingen. Hoofdonderhandelaars Dan Mullaney voor de VS en Ignacio Garcia Bercero voor de EU - © Foto Yuri Gripas

14

Het is februari 2015. Goed twee jaar geleden beslisten toenmalig Europees president, Herman Van Rompuy, en zijn Amerikaanse tegenhanger, Barack Obama, om officieel de onderhandelingen over een Trans-Atlantisch Vrijhandelsverdrag (TTIP) te starten. Sinds de zomer van 2013 zijn deze gesprekken tussen de hoogste echelons van politieke ambtenaren volop aan de gang. Eerst was het doel deze onderhandelingen in 2016 af te ronden, nog vóór de Amerikaanse presidentsverkiezingen van dat jaar, maar nu wordt in sommige kringen eind 2015 al als doel vooropgesteld om tot een prinsipijsakkoord te komen. Als we de hindernissen van een afstand beschouwen, moeten we echter concluderen dat het waarschijnlijk wel niet zo'n vaart zal lopen.

De geschiedenis herhaalt zich

De huidige gesprekken rond TTIP dateren dan wel van 2013, maar pogingen tot vrijmaking van een Trans-Atlantische markt gaan al terug tot de jaren '90. Deze gesprekken waren vooral bedoeld om de overzeese relaties nieuw leven in te blazen. Via economische impulsen werden overlegorganen en -mechanismen opgericht, om uiteindelijk in de vergetelheid en/of ineffectiviteit te raken wegens een gebrek aan ambitie of interesse. Nu de ene crisis na de andere zich echter opvolgt en ook China niet meteen blijkt geeft gas terug te nemen, bleek dit het ideale moment om een tandje hoger te schakelen.



Datgene waarover op dit moment onderhandeld wordt, is in zeker opzicht fundamenteel anders dan vorige vrijhandelsgesprekken, dat is zowel het geval tussen Europa en Amerika, alsook met derde landen. Handelsverdragen gaan traditioneel over het wederzijds verlagen van tarieven, om op die manier buitenlandse producten goedkoper te maken. Aangezien de gemiddelde tarieven aan beide kanten van de oceaan al relatief laag zijn (ca. 5% in de EU en 3,5% in de VS), zijn de grootste voordelen te halen uit het wegwerken van niet-tarifaire belemmeringen (NTB's), die de vorm kunnen aannemen van, bijvoorbeeld, verschillende crashtestprocedures voor auto's of de manier waarop kippenvlees verwerkt wordt. Verschillende procedures en standaarden leiden tot extra kosten, aangezien een product aan dubbele standaarden moet voldoen, wil het de beide markten bestrijken. Het wegwerken hiervan zou dan ook significante kostenvoordelen opleveren.²

Beide partijen waren meteen enthousiast over de potentiële voordelen die zo'n akkoord met zich zou meebrengen. Volgens de eerste studies van de Europese Commissie zou een jaarlijkse extra groei van 0,5% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in het verschiet liggen, wat omgerekend zo'n 545 euro koopkracht per gezin van vier betekent (weliswaar pas vanaf 2027, wat meestal wordt verzwegen).³ Voor de Amerikanen is er een gelijkaardig voordeel. En dit alles zonder de begroting ook maar met één euro te bezwaren. Waarom klinkt de kritiek dan toch zo luid?

Het optimisme van de Europese Commissie

Los van het feit dat 545 euro per gezin van vier (per jaar) niet bijster veel bijdraagt aan de koopkracht per individu (omgerekend zou dit uitkomen op de prijs van één extra pintje per week), kunnen er wel meer vragen worden gesteld bij de studies die de Commissie consulteert om de economische effecten te berekenen. De resultaten van de initiële studies zijn alle berekend via ingewikkelde economische modellen (zgn. computable general equilibrium, of CGE-modellen), die uitgaan van een set veronderstellingen. Deze laatste zijn ten eerste niet altijd waardenvrij, maar zijn vooral gebaseerd op ongeloofwaardige verwachtingen.⁴ Ze gaan er immers van uit dat de helft van de NTB's gemakkelijk kunnen worden weggewerkt, en missen vaak de politieke gevoeligheid van topics die op tafel liggen. Dit zorgt ervoor dat de (al bij al magere) uitkomst van een TTIP waarschijnlijk zelfs nog overschat wordt. De Europese Commissie baseert zijn communicatiestrategie echter volledig op deze positieve cijfers om TTIP te

verkopen, wat gezien kan worden als een oefening om de eigen pro-liberale handelsagenda te onderbouwen.

Onderliggende contradicties

Een grote en diverse groep NGO's, vakbonden, milieu- en consumentenbeschermingsorganisaties, kritische observatoren en sommige politieke partijen argumenteren dat er voor de beperkte en betwistbare economische voordelen wel heel wat risico's op het spel staan. De gedeelde vrees is dat het wegwerken van bovenstaande NTB's uiteindelijk zal leiden tot het afkalven van de regelgeving omtrent de bescherming van werknemers, de volksgezondheid, de biodiversiteit en het leefmilieu. Een *race-to-the-bottom*, zeg maar, om het goedkoopste Trans-Atlantische product voort te brengen. De Commissie is zich zeer sterk bewust van deze hardnekkige kritiek en herhaalt telkenmale opnieuw dat er via TTIP nooit aan Europese regelgeving zal worden geraakt. Niet nu, en niet in de toekomst.

Er zijn echter contradicties in de verschillende doelstellingen van de Commissie waar te nemen. Enerzijds zou een omvangrijk TTIP leiden tot "*growth and jobs*", een goedkope economische stimulus om ons uit de crisis te lichten, via het wegwerken van de helft van onze huidige verschillen in de regelgeving, zoals eerder beschreven. Anderzijds zweert ze dat onze regelgeving – die men kan zien als een sociale consensus over de manier waarop we onze maatschappij willen vormgeven en die toch vaak verschilt aan beide zijden van de Atlantische Oceaan – in tact zal blijven en niet onderhevig zal zijn aan krachten die ze neerwaarts zou trekken. Een derde doelstelling, die iets minder op de voorgrond treedt, maar wel degelijk aanwezig is, is een Westerse (en nadien *de facto* wereld-) norm te zetten wat product- en processtandaarden betreft. Maar ook dat is sterk betwifelbaar, zoals we in de volgende paragrafen zullen uitleggen.

De manier waarop de economische voordelen moeten worden gehaald, gebeurt immers via zogenaamde 'regulatorische convergentie': afspraken over de kwaliteit van een product, en de manier waarop het wordt gefabriceerd. Om tot de 0,5% extra groei te komen, moet de helft van alle NTB's, die überhaupt door het beleid beïnvloedbaar zijn, weggewerkt worden.

Dit kan men doen op twee manieren. Een eerste is het proces van 'harmonisatie': één standaard wordt onderhandeld en beide kampen brengen hun regulering in lijn hiermee. Dit is op een aantal punten na politiek moeilijk te onderhandelen. Het komt er immers op neer dat ofwel de EU ofwel de VS ermee instemt



dat hun regelgeving op dit moment inferieur is aan de andere, en ze deze zullen aanpassen. Dit, samen met de vaststelling dat harmonisatie ook bureaucratisch een lastige zaak is, leidt ertoe dat men in veel gevallen de tweede manier zal hanteren, namelijk deze van wederzijdse erkenning: wat volgens de normen van één land is geproduceerd, mag zonder problemen worden verkocht in het andere. Dit is op het eerste gezicht politiek haalbaarder, aangezien men niet tot overeenstemming moet komen wiens standaard nu 'de beste' is, en is administratief gezien ook makkelijker te implementeren.

Nu komt echter de angel: tenzij we menen dat regels in de EU en VS meestal niet verschillen in hun doelstellingen of niveau van bescherming, maar slechts om historische redenen variëren in de instrumenten waarmee men die probeert te bereiken (en dat is onzes inziens slechts voor een beperkt aantal gevallen zo), betekent wederzijdse erkenning dat minder strenge regelgeving als equivalent wordt beschouwd. Dit leidt wel degelijk tot een *race-to-the-bottom*: het land waar de minst stringente regelgeving geldt, heeft een competitief voordeel ten opzichte van andere, wat de rest ertoe noopt regulering op hun beurt te verlagen. Bovendien leidt het wederzijds erkennen van elkaars regels wel tot het vergemakkelijken van bilaterale handel (en zou zo stimulerend kunnen werken), maar niet tot de 'wereldnorm' waar anderen mee in lijn moeten komen. Derde landen moeten nog altijd aan twee systemen voldoen om hun product op beide markten af te zetten. De belofte van zowel spectaculaire groei (en jobs), als mondiale standaarden, zónder aan sommige Europese standaarden te raken, is dus weinig geloofwaardig. Het rechtstreeks neerhalen van standaarden zal men via TTIP dan wel niet betrachten, maar onrechtstreeks zou het wel de basis ervan kunnen eroderen.

zien hierin een fantastische gelegenheid voor grote multinationals om staten voor deze rechtbanken te dagen, indien zij menen niet te kunnen rekenen op een 'faire en evenwichtige behandeling'. Dat is een nogal vaag begrip, dat soms gebruikt wordt om bijvoorbeeld nieuwe milieuwetgeving aan te klagen die investeerders op kosten jaagt. Onterecht is deze kritiek niet, aangezien in het verleden dergelijke schadeclaims al de kop zijn opgestoken. Het Canadese bedrijf *Lone Pine Resources*, bijvoorbeeld, legde een schadeclaim van 250 miljoen dollar neer tegen de staat Québec via het ISDS-mechanisme omdat het verbod op schaliegas hun economische activiteit zou belemmeren.

ISDS leidt dan wel niet tot het intrekken van regelgeving op zich – een land kan niet gedwongen worden door een privaat bedrijf om regulering te verwijderen – het zou (op gegronde basis) wel compensatie kunnen eisen. Beleidsmakers zouden om deze reden dus kunnen afzien van het in voege brengen van nieuwe reguleringen. Dit zou een soort van zelfcensuur vormen, die vanuit democratisch oogpunt en in het kader van sociale welvaart even erg kan worden betreurd. Dit wordt ook wel het '*chilling effect*' genoemd: het niet durven construeren van nieuwe regels en wetgeving, uit schrik om voor miljoenezaken voor een rechtbank te worden gedaagd door private bedrijven.

De strijd om ISDS is dus bijlange nog niet gestreden. Aangezien dit waarschijnlijk het meest controversiële aspect van het akkoord is, besliste voormalig Commissaris voor Handel, Karel De Gucht, om een publieke consultatieronde in te lassen en zo het middenveld de kans te geven hun mening te ventileren over eventuele aanpassingen en de algehele vraag naar een ISDS-clausule in TTIP. Maar liefst 150.000 antwoorden werden ingediend, met de algemene consensus dat ISDS niet thuishoort in dit verdrag (of op zijn minst sterk moet worden aangepast). De nieuwe Commissaris voor Handel, Cecilia Malmström, ging erg diplomatisch om met deze kritieken en zei direct dat er nieuwe gesprekken tussen alle belanghebbenden zullen plaatsvinden, terwijl de bespreking van het ISDS-pakket naar het einde van de onderhandelingen werd doorverwezen. Dit tot woede van de tegenstanders van ISDS, aangezien zij een heel erg duidelijke en niet mis te verstane boodschap in de kiem zien gesmoord worden. De Europese Commissie verweert zich tegen de 'kritiek' door te stellen dat het gros van de antwoorden via vooraf-gedefinieerde templates werd opgesteld via de websites van enkele NGO's waardoor men met die antwoorden maar weinig kan doen. *Corporate Europe Observatory*, een Europese campagnegroep die de lobbywereld onder de loop neemt, publiceerde echter hun eigen analyse van de antwoorden, en merkte op dat er

Big business

De kritiek houdt hier echter niet op. Wie de dag van vandaag in de Europese sfeer rond TTIP spreekt, komt vanzelf snel bij een andere afkorting uit: ISDS of het *investor to state dispute settlement*-mechanisme. Dit mechanisme is niet nieuw (de eerste referenties naar investeerdersbescherming dateren uit de jaren '50) en moest historisch dienen om buitenlandse investeringen te beschermen tegen illegale of discriminerende behandeling in (ontwikkelings)landen zonder betrouwbaar nationaal rechtssysteem. Wordt een bedrijf op deze manier nadelig behandeld, dan kan ze naar een internationaal privaat tribunaal stappen om daar (geldelijke) compensatie te eisen van een staat. Critici





Protest tegen TTIP in Brussel, februari 2015. Copyright Creative Commons - © Foto Greensefa

ook heel wat bedrijven, overheden en academici tegen ISDS in zijn huidige vorm zijn. Ondertussen worden ook al vragen gesteld bij een gelijkaardig ISDS systeem in het (reeds officieel afgesloten) akkoord met Canada, dat nog moet worden goedgekeurd door het Europees Parlement en de lidstaten.

Bumpy ride

Zoals het er nu naar uitziet, zal het akkoord veel minder ver gaan dan sommigen hopen en anderen dan weer vrezen. Er zijn immers verschillende krachten aan het werk die niet langer politiek genegeerd kunnen worden en die een te verre gaand en eenzijdig akkoord niet zullen aanvaarden. Zo is het Europees Parlement sinds het Verdrag van Lissabon (2009) bevoegd om handelsakkoorden te bekrachtigen. Elk akkoord dat wordt onderhandeld door de Commissie met een derde staat, moet finaal de stempel van het Parlement krijgen. Het debat woedt daar meer en meer, en niet langer enkel in de handelscomités. Verschillende politieke partijen (voornamelijk de Groenen en de Socialisten) zijn in verschillende mate tegenstander van een TTIP, zoals het op dit moment op tafel ligt. Ook NGO's, kritische observatoren en – bij wijze van generalisering – 'het middenveld' kent een ongekende mobilisering tegenover de onderhandelingen. Deze

politisering zal er naar grote waarschijnlijkheid voor zorgen dat er wel een gematigd compromis op tafel zal moeten komen, wil het akkoord kans maken om goedgekeurd te worden. Door die politisering zal het akkoord ook geen elementen mogen bevatten die kunnen opgevat worden als een vermindering van het democratisch karakter van regelgeving in de EU.

Het is nog maar de vraag of we uiteindelijk de eindstreep wel halen. Los van de onderliggende contradicties in het discours van de Commissie en de problemen rond ISDS zijn er nog andere controversiële zaken die het akkoord kunnen kelderen. Sommigen zien databescherming, bijvoorbeeld, als een cruciaal punt. Officieel is het onderwerp 'data' uitgesloten van het akkoord, maar 'data flows', daarentegen, kunnen toch worden besproken. Velen krijgen door deze verwoording een *déjà-vu* naar het handelsakkoord ter bestrijding van namaakartikelen (ACTA) dat in 2012 werd afgekeurd door het Europees Parlement wegens problemen rond privacybescherming. Daarnaast zijn er nog de problemen rond energie. Sommigen in Europa zien kansen om de afhankelijkheid ten opzichte van Rusland op vlak van energietoevoer te verminderen door net meer olie en gas uit Amerika te importeren. Deze laatste is sinds de schaliegasrevolutie van 2005 een netto-exporteur van energiegrondstoffen geworden, en de goedkopere energie levert Amerikaanse



bedrijven een concurrentievoordeel op ten opzichte van Europese. Sommigen in Europa zien in schaliegas – hier ontgonnen of vanuit de VS geïmporteerd – dan ook een manier om de competitiviteit van de Europese economie te verbeteren én energie-onafhankelijker te worden van Rusland. Tegenstanders stellen dat dit de klimaatambities van de EU zou torpederen.

Stop met bekvechten. Laat het analyseren starten

De hindernissen op de weg kunnen dus talrijk zijn. We hebben hier zelfs nog niet gepraat over landbouw en genetisch gemanipuleerde organismen; over overheidsaanbestedingen en het recht om in te tekenen op buitenlandse publieke contracten; over klimaat- en milieubeleid en de onlogische stap om een bilateraal verdrag inzake klimaat af te sluiten, terwijl de EU er intern op achteruit gaat. Verder zijn er ook aan Amerikaanse zijde heel wat problemen om voldoende steun in hun Parlement te vinden voor dit akkoord, iets waar we in Europa weinig over vernemen.

Er is echter één rode lijn die doorheen al deze (potentieel) controversiële aspecten van het verdrag loopt: een gebrek aan transparantie. Monique Goyens van de Europese consumentenbeschermingsorganisatie BEUC stelde op een conferentie eind 2014 (in aanwezigheid van commissaris Malmström) dat het tijd is om op te houden te discussiëren over TTIP, en te starten met de echte, grondige analyse ervan. Het grote probleem is immers dat de onderhandelingsdocumenten maar met mondjesmaat aan het Europees Parlement en het publiek worden vrijgegeven. De Commissie is daarop – zeker sinds de aantrede van Malmström – een transparantie-initiatief gestart om zo veel mogelijk informatie te delen (al gaat het vooral om documenten die al een tijdje gelekt waren), maar dat lijkt de roep om meer zichtbaarheid in de dossiers toch niet te verkleinen. Deze documenten zijn namelijk vaak gedateerd en belichten slechts eenzijdig de Europese initiële positie, maar geven dus niets weer over de ontwikkelingen in de standpunten zelf, noch over de Amerikaanse doelstellingen.

Deze niet-transparante manier van werken voedt enerzijds de speculaties omtrent de echte inhoud van de onderhandelingen, maar belemmert ook de vooruitgang omtrent minder controversiële zaken. De eisen en rode lijnen van het Europees Parlement, de nationale parlementen en het middenveld zijn naderhand duidelijk geworden, maar de communicatie tussen deze en de Europese Commissie raakt verzeild in een “welles-nietes”-spel waarbij de één de Apocalyps

afkondigt, en de ander een weg uit de crisis lijkt te hebben gevonden. Dit over-en-weer geroep met simplistische statements heeft noch amper toegevoegde waarde aan het debat en leidt enkel tot een verdere polarisering (en zelfs radicalisering) van posities. Een vrijgave van gedetailleerde (en recente) onderhandelingsstukken zou duidelijkheid kunnen scheppen en zou beide partijen helpen wat stoom af te laten. Op die manier zouden kritische stemmen écht gehoord en, wie weet, gerustgesteld (kunnen) worden en kan het vertrouwen in de Commissie om een degelijk akkoord te sluiten, worden verhoogd.

Noten

1. Niels Gheyle is doctoraatsstudent aan het Centrum voor Europese Studies, Universiteit Gent (CEUS) en doet onderzoek naar de kenmerken en gevolgen van publieke mobilisatie tegenover TTIP. Ferdi De Ville is professor Europese Studies aan CEUS en is momenteel een boek over TTIP aan het afronden dat dit najaar onder de titel *'The truth about TTIP'* zal verschijnen bij de Britse uitgeverij Polity Press.
2. Lester, S. en Barbee, I., 'The Challenge of Cooperation: Regulatory Trade Barriers in the Transatlantic Trade and Investment Partnership', *Journal of International Economic Law*, 2013, 16 (4): 847–67.
3. Centre for Economic Policy Research, 'Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment', London, 2013.
4. De Ville, F. en Siles-Brügge, G., 'The Transatlantic Trade and Investment Partnership and the Role of Computable General Equilibrium Modelling: An Exercise in 'Managing Fictional Expectations'', *New Political Economy*, 2015, te verschijnen.
5. Beschikbaar via: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13563467.2014.983059?mobileUi=0#.VNig-d01i70>
6. Corporate Europe Observatory, TTIP investor rights: the many voices ignored by the Commission, 3 februari 2015. Beschikbaar via: <http://corporateeurope.org/international-trade/2015/02/ttip-investor-rights-many-voices-ignored-commission>



Handel drijven op de rand van de vulkaan. De Trans-Pacific Partnership doorgelicht

Francis Baert¹

“It was as though he were gazing now beyond this expanse of plains and beyond the volcanoes out to the wide rolling blue ocean itself, feeling it in his heart still, the boundless impatience, the immeasurable longing.”²



Obama aan het woord tijdens TPP-onderhandelingen in 2010 - © Official White House photo, Pete Souza

Inleiding

President Obama staat in de laatste twee jaar van zijn tweede ambtstermijn als president van de Verenigde Staten voor belangrijke uitdagingen in zijn buitenlands beleid. Toen hij aan de macht kwam in januari 2009 lag de klemtoon voornamelijk op de strijd tegen het terrorisme en de moeilijkheden waarin de Verenigde Staten zich bevonden als aanstichters van uitzichtloze conflicten in Irak en Afghanistan. We kunnen moeilijk zeggen dat hij hier veel vooruitgang heeft geboekt. Het Midden-Oosten is een nog grotere puinhoop geworden en het islamterrorisme is door radicale moslimjongeren uit Europa nieuw leven ingeblazen. Die jongeren vinden inspiratie in de Amerikaanse invloed op het Midden-Oosten. De onderdelen die Obama's verkiezingscampagne zo sterk bepaalden, en hem deels aan de macht hebben gebracht, blijken na zoveel jaren nog steeds grote problemen te zijn. Het symbolisch zo zwaar beladen gevangeniskamp in de Guantánamobaai op Cuba wordt nog steeds gebruikt,

hoewel Obama reeds in 2009 beloofde deze gevangenis te sluiten.³ Als wereldleider heeft de Verenigde Staten baat bij positieve relaties met alle continenten, en is het, rekening houdend met zijn hoog aangeschreven status verplicht, om naast de problemen in het Midden-Oosten ook relaties met Latijns-Amerika, Europa en Azië op peil te houden. Wat Latijns-Amerika betreft, blijft de moeizame relatie met Cuba en het Amerikaanse handelsembargo hét grote struikelblok om diepgaandere relaties met het ganse continent op te bouwen. Obama heeft echter onlangs het geweer wat van schouder veranderd en zo blijken plots de relaties met Cuba nooit beter geweest te zijn dan sinds de Cubaanse Revolutie die Fidel Castro en Che Guevarra in 1959 aan de macht bracht in Havana. De betrekkingen met de twee andere continenten worden gedomineerd door vernieuwde handelsgesprekken. De Verenigde Staten hoopt met Europa het *Transatlantic Trade and Investment Partnership* (TTIP) tot een succesvol einde te brengen en met Azië wordt over het *Trans-Pacific Partnership* (TPP) onderhandeld. De bij-



drage van Niels Gheyle en Ferdi De Ville staat stil bij het TTIP. Deze bijdrage richt zich specifiek op het TPP. Dit akkoord zal immers verregaande gevolgen hebben voor de relaties tussen de Verenigde Staten en het deel van Azië dat grenst aan de Stille Oceaan, maar heeft ook belangrijke repercussies voor de relaties met Latijns-Amerika en in zekere zin ook voor de ganse wereldhandel. Men zou kunnen stellen dat los van de specifieke noden van elk van de drie continenten, het Amerikaans beleid tegenover Azië, Europa en Latijns-Amerika momenteel gedomineerd wordt door de gesprekken rond deze twee handelsverdragen.

Voor een land als België lijken de onderhandelingen omtrent het TTIP het meest relevant. Onze economie wordt er immers direct door beïnvloed. We mogen echter absoluut niet uit het oog verliezen dat TPP ook een grote invloed kan hebben op de Belgische economie, zij het misschien indirecter en partiëler. Het voorstel zou namelijk een juridische ruimte creëren waarbinnen 40 procent van het mondiale BBP wordt geproduceerd, waardoor deze kan beschouwd worden als de belangrijkste economische ruimte in de wereld.⁴ Daarenboven zal TPP een zogenaamd handelsakkoord van de eenentwintigste eeuw zijn (hierover later meer). Evenzeer bevat de inhoud van het akkoord,

domeinen die de Belgische/Europese economie zeker zullen beïnvloeden. Een belangrijk voorbeeld is de automobielsector in Vlaanderen. Deze heeft de laatste jaren enorme klappen te verwerken gekregen met de sluitingen van Renault Vilvoorde en Ford Genk. Aangezien belangrijke autoconstructielanden als de Verenigde Staten en Japan betrokken zijn bij het TPP, zal er bij het voltrekken hiervan, opnieuw druk komen op de nog resterende vestigingen van autoconstructeurs.

In de rest van deze bijdrage gaan we verder op het unieke karakter van TPP als een handelsakkoord voor de eenentwintigste eeuw. Hieruit komt meteen de observatie dat dit akkoord veel verregaandere gevolgen zal hebben voor de wereldeconomie dan eerder onderhandelde vrijhandelsakkoorden. TPP gaat verder dan handel en zet de relaties op tal van domeinen op scherp.

Over welke regio spreken we?

In het Nederlands staat de Stille Oceaan bekend onder meerdere andere namen: de Grote Oceaan en de Pacificische Oceaan. De Atlantische Oceaan is een begrip geworden sinds Christoffel Columbus zijn vier reizen



Wereldkaart anno 1862, met centraal de Stille Oceaan - © US National Archives/Creative Commons



maakte. De Stille Oceaan was reeds langer bekend onder de Europese koloniale machten, dankzij de reis rond de wereld van Ferdinand Magellaan die de oceaan *el Mar Pacifico* doopte en, enkele jaren eerder was Vasco Núñez de Balboa al eerder in het gebied terechtgekomen, en hij sprak van *el Mar del Sur*. Echt bekend werd ze pas door de reizen van James Cook. De dubbele benaming, Stille Zuidzee, gaat etymologisch dus terug tot de 16^{de} eeuw. Vandaag heeft de Oceaan een exotischere bijklank aangezien ze ons doet wegdragen bij de parelwitte stranden en palmbomen van Fiji (zie in de Verenigde Staten, de tiki popcultuur in de jaren 1950⁵). Afhankelijk van de berekeningswijze, neemt de Stille Oceaan met zijn 165 miljoen vierkante kilometer ongeveer een derde van het totale aardoppervlakte in. Dit maakt ze zelfs groter dan alle stukken land op aarde samen. Voor velen is het dan toch moeilijk om dit gebied als één regio te beschouwen, temeer ze landen bevat uit vier continenten: Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Azië en Oceanië. Bovendien scheidt de mentale kaart in ons brein, geijkt aan de Mercatorprojectie, met Europa centraal gelegen, het gebied in twee stukken. Geologen hebben minder moeite om dit gebied als één geheel te bekijken. De zogenaamde Ring van Vuur is een hoefijzervormig gebied dat heel wat landen rondom de Stille Oceaan met elkaar verbindt. Haar naam heeft ze te danken aan het veelvuldig voorkomen van aardbevingen en vulkaanuitbarstingen die veroorzaakt zijn door de tektonische platen die dit gebied geologisch één maken. Deze immense ruimte telt meer dan 40 soevereine staten.⁶ Regio's omschrijven is vaak een spel van uitsluiting.⁷ Zo wordt vaak gewezen op een Amerikaanse visie die de Stille Oceaan ziet als een grote donut (de zogenaamde *Pacific Rim*).⁸ Wat er zich in de oceaan bevindt, is van weinig tel, met uitzondering van Hawaï of Australië. Hetzelfde geldt voor territoria die nog steeds onder Europees bewind vallen: Frans-Polynesië of de Britse Pitcairn eilanden. Tot slot, wordt ook de internationale pariastaat Noord-Korea zelden of nooit betrokken in samenwerkingsgesprekken.

Tot nog toe verliep regionale samenwerking binnen het gebied van de Stille Oceaan moeizaam. Als landen al integreren, zijn het vaak landen die territoriaal aan elkaar gelinkt kunnen worden. De zee wordt vaak als obstakel gezien, een oud idee dat terug gaat tot Plato en onze visie over water blijft beïnvloeden.⁹ In de Atlantische Oceaan, verloopt samenwerking hoofdzakelijk in het Noordelijke deel, tussen een deel van Noord-Amerika (Canada en de Verenigde Staten) en Europa. Slechts weinig samenwerkingsverbanden omvatten ook Zuid-Amerika en Afrika. In de Indische Oceaan verloopt de samenwerking nog moeizamer.¹⁰ Lange tijd hielden de Verenigde Staten het liever bij bilate-

rale partnerschappen met bondgenoten, deze ook wel bekend zijn als het San Francisco systeem, vernoemd naar het vredesverdrag uit 1951 tussen Japan en de geallieerden.¹¹ In Azië werken de Verenigde Staten aan bilaterale relaties met bevoorrechte partners. In Azië is geen sprake van een multilateraal veiligheidssysteem als de NAVO.¹² Desondanks bestaan er reeds verschillende integratieschema's die landen van de Stille Oceaan met elkaar verbinden. Het bekendste is misschien de *Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC)*, een regionaal samenwerkingsakkoord tussen 21 staten dat werd opgericht in 1989.¹³ Deze organisatie zit echter wat in het slop. Hierbij wordt vaak verwezen naar de (verkeerde) quote van voormalig Australisch minister van Buitenlandse Zaken Gareth Evans: "*APEC is four adjectives in search of a noun*" (het letterwoord bevat immers drie zelfstandige naamwoorden).¹⁴ Tegen deze achtergrond zoeken landen in de regio, naar nieuwe vormen van samenwerking, zoals dus ook het *Trans-Pacific Partnership (TPP)*. TPP is een vrijhandelsakkoord tussen 12 landen uit Azië, Oceanië Noord- en Zuid-Amerika: Australië, Brunei, Canada, Chili, Japan, Maleisië, Mexico, Nieuw-Zeeland, Peru, Singapore, de Verenigde Staten en Vietnam. Het kende twee voorlopers, de *Pacific Three Closer Economic Partnership (CEP)* uit 2002 tussen Chili, Nieuw-Zeeland en Singapore, en het *Trans-Pacific Strategic Partnership Agreement (TPSEP)* tussen dezelfde drie landen en Brunei erbij.¹⁵ In februari 2008 sloot toenmalig president Bush zich bij de onderhandelingen aan en hierdoor kwam alles in een stroomversnelling terecht. In 2008 volgden ook nog Australië, Peru en Vietnam. Vervolgens sloten ook Maleisië (2010), Mexico (2012) en Canada (2012) en tenslotte ook Japan (2013) aan. China en Zuid-Korea volgen de onderhandeling van nabij. Maar het is duidelijk dat heel wat landen uit de regio echter uit de boot vallen, waaronder negen landen die wél tot APEC behoren. Toch blijft een speciale band met APEC bestaan. CEP werd in 2002 gelanceerd op een APEC top. Officieel is TPP geen APEC-initiatief maar het wordt wel als een belangrijke graadmeter gezien om het oude idee binnen APEC van een *Free Trade Area of the Asia Pacific (FTAAP)* op te richten. In de marge van elke APEC-top wordt dus tevens over het TPP gesproken.

Obama volgt het pad dat reeds geëffend was door zijn voorganger. Onder het mom van *competitive liberalization* begon president Bush de onderhandelingen voor 17 vrijhandelsakkoorden.¹⁶ De Verenigde Staten heeft vandaag al met een totaal van 20 landen dergelijke akkoorden afgesloten: Australië, Bahrein, Canada, Chili, Colombia, Costa Rica, Dominicaanse Republiek, El Salvador, Guatemala, Honduras, Israël, Jordanië, Mexico, Marokko, Nicaragua, Oman, Panama, Peru,



Singapore en Zuid-Korea.¹⁷ In het verleden waren die vaak asymmetrisch van aard. Binnen de context van TPP hebben de Verenigde Staten momenteel met zes landen een vrijhandelsakkoord afgesloten: met Australië, Canada, Chili, Mexico, Peru en Singapore. Het is onduidelijk wat de status van deze akkoorden zal zijn na de bekrachtiging van het TPP.

Een handelsakkoord voor de eenentwintigste eeuw

Gesprekken over TPP begonnen officieel in 2010 met de bedoeling om deze in 2011 af te ronden. De onderhandelingen lopen echter nog steeds en het is bovendien twijfelachtig of ze ook nog in 2015 zullen beëindigd worden. Dit is alleszins de wens van de Verenigde Staten. De onderhandelingen gebeuren in rondes, de laatste vond plaats in januari 2015 in New York. Aangezien steeds nieuwe partners werden toegelaten, haalde men de deadlines niet en werden de onderhandelingen steeds ingewikkelder. Sinds Japan mee onderhandelt, volgt de Amerikaanse automobielenindustrie TPP met argusogen. De druk op Obama en het Congres wordt er niet geringer op.

TPP wordt door onderhandelaars beschreven als een vernieuwend initiatief, een 'handelsakkoord van de eenentwintigste eeuw'. Een handelsakkoord uit de twintigste eeuw behandelt voornamelijk afgewerkte goederen die grenzen overschrijden. Het objectief van die akkoorden is om hoge douanetarieven af te schaffen. De grote meerderheid van deze akkoorden sluiten landbouw of andere moeilijke onderwerpen uit. De meeste handelsakkoorden zijn bilateraal en behandelen alleen maar de handel in goederen. De handel in diensten komt weinig aan bod.

22

Een handelsakkoord van de eenentwintigste eeuw als TPP dient vrijhandel de eenentwintigste eeuw in te loodsen en het juridische kader dichter bij de dagelijkse economische realiteit te brengen. Vijf belangrijke punten kunnen hier aangehaald worden.¹⁸ Nieuwe akkoorden moeten ten eerste meer de nadruk leggen op het feit dat productieprocessen vandaag opgesplitst worden over verschillende locaties, soms zelfs binnen meerdere landen. Halfafgewerkte producten kunnen zodoende verschillende malen grenzen overschrijden vooraleer het afgewerkte product de finale consument bereikt. Het idee om meer rekening te houden met (regionale en globale) waardeketens (value chains) is hier belangrijk. Over het belang van waardeketens stonden we reeds stil in de inleiding en de bijdrage van Lurong Chen. Ten tweede is de handel in diensten is geëxplodeerd. België is bijvoorbeeld hoofdzakelijk een

diensteneconomie geworden. De handel in diensten is slechts summier in oude akkoorden vastgelegd. Ten derde zijn grensoverschrijdende investeringen toegenomen, hoofdzakelijk in Azië. Investeringen worden steeds meer gekoppeld aan de handel in goederen en diensten. Ten vierde, er is enorm veel marge voor bijkomende regulering op het vlak van intellectueel eigendomsrecht, telecommunicatie en informatietechnologie. Nieuwe akkoorden dienen zich aan te passen aan de realiteit van steeds toenemende innovatie. Via een vrijhandelsakkoord kan hier korter op de bal gespeeld worden. En tot slot, dient de aandacht ook gelegd te worden op KMO's, die vaak voor enorme economische meerwaarde zorgen, maar slechts handelsakkoorden op hun economische activiteiten in beperkte mate optimaliseren.

De overdreven focus op TPP als handelsakkoord van de eenentwintigste eeuw verdient drie belangrijke kanttekeningen. Ten eerste is dit natuurlijk een simpel verkoopspraatje. De grote tegenstander van regionale vrijhandelsakkoorden, Jagdish Bhagwati (Columbia University) ziet er vooral een goedkope slogan in van lobbygroepen. *"Jokingly, I sometimes say 'Why don't you call it an agreement for the 22nd century and just leave the 21st century alone'? George Orwell would have admired them".*¹⁹

Een tweede belangrijke kanttekening is dat context hier zeer belangrijk is. De rijke landen willen absoluut verder gaan en de grenzen van handel zoveel mogelijk breken, omdat dit hun eigen positie zal versterken. Andere landen bevinden zich echter nog niet op voldoende geavanceerd economisch niveau om de handelsgrenzen open te kunnen zetten. Om de tijdsanalogie door te trekken, bevinden sommige landen zich nog deels in de negentiende eeuw: in onderontwikkelde landen leeft de meerderheid van de bevolking nog van kleinschalige landbouw, is de voedselbevoorrading nog steeds precair, kampt een groot deel van de bevolking nog met analfabetisme, werken mensen in slechte arbeidsomstandigheden en is kinderarbeid nog schering en inslag. Landen als bijvoorbeeld Sierra Leone, Tsjaad, de Centraal-Afrikaanse Republiek, de Democratische Republiek Congo en Niger -om de vijf slechtst scorende landen op de 2014 Human Development Index (HDI) van de Verenigde Naties te noemen, kunnen dus moeilijk concurreren met hoogtechnologische diensteneconomieën als die uit Noorwegen, Australië, Zwitserland, Nederland en de Verenigde Staten- om de vijf hoogst gerankte landen uit dezelfde HDI te nemen. Vrijhandel is goed, alleen niet voor iedereen. Om de gekende quote uit *Animal Farm* van George Orwell te gebruiken: *"all animals are equal, but some are more equal than others"*. Critici van TPP



zijn omwille van deze reden zeer sceptisch. Volgens hen betekent zo'n eenentwintigste eeuwse vrijhandelsakkoord voornamelijk dat economische elites beter zullen worden ten koste van de rest van de bevolking. In die zin is de wereld wel ingrijpend gewijzigd. We kunnen stellen dat ongelijkheid niet zozeer moet gezien worden tussen landen, maar eerder binnen landen. De modale Vietnamees heeft een veel slechtere levensstandaard dan de modale Amerikaan, maar ook in Vietnam zien we de opkomst van een economische klasse die het materieel veel beter heeft dan de Amerikaanse onderklasse. Heel wat jobs bij laaggeschoolden zouden verloren kunnen gaan in de Verenigde Staten door het TPP. En ten derde, en hier komen we later specifiek op terug, een akkoord als TPP zal ingrijpen op het hele politieke systeem met verregaande gevolgen voor regelgeving rond milieu of sociale zaken.

Obama heeft dus ook af te rekenen met heel wat interne kritiek binnen zijn eigen Democratische partij. Heel wat mensen stellen in vraag of TPP de economische positie van de Verenigde Staten wel zo ten goede zal komen, een zogenaamd NAFTA bis-scenario schrikt velen dan ook af. Het *North American Free Trade Agreement* (NAFTA) is een handelsakkoord uit 1994 tussen Canada, Mexico en de Verenigde Staten. Dit is een zeer controversieel akkoord dat nog steeds leidt tot hevige protesten in de drie landen (denken we hier aan de iconische protesten van de Zapatisten in Chiapas tegen NAFTA). Het is onduidelijk of de Verenigde Staten er economisch wel op vooruit gegaan zijn door dit akkoord. Volgens velen zijn de lonen er door gedaald en zijn zelfs vele jobs verloren gegaan. Of dit allemaal de schuld is van NAFTA is, valt moeilijk te achterhalen. De start van dit akkoord, viel samen met de toenemende globalisering van de wereldeconomie. Dus zonder NAFTA kon net hetzelfde gebeurd zijn.²⁰ Toch ligt NAFTA vele Amerikanen duidelijk op de maag. Kritiek komt er vooral op het ontransparante karakter van de onderhandelingen. Multinationals hebben meer informatie dan de parlementsleden die de onderhandelingen opvolgen. In 2013 lekte Wikileaks nog het milieuhoofdstuk van de onderhandelingen.

TPP zou wel eens op een kater kunnen uitlopen voor Obama, zoals voor de alcoholische Britse consul, Geoffrey Firmin, het hoofdpersonage uit Malcolm Lowry's klassieker *Under the Volcano*. Door het samenbrengen van de vele ingrediënten is het TPP een te zware cocktail om drinken. We noemen er enkele. De Verenigde Staten beginnen stilaan in volle voorbereiding te geraken voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Bij de Republikeinen zijn alle ogen gericht op Jeb Bush, bij de Democraten wordt sterk in de richting van Hilary Clinton gekeken. Om te weten of

zij de finale presidentskandidaten van hun partij zullen worden, is het nog veel te vroeg. Wel kan geen enkele potentiële kandidaat het zich veroorloven om nu al grote schade op te lopen. TPP is echter een gevaarlijk dossier. Elizabeth Warren, die Hilary Clinton steeds vaker via links probeert aan te vallen, is geen grote voorstander van TPP.²¹ Door het verzet van vele Democraten heeft Obama zelfs al openlijk steun gezocht (en deels gevonden) bij de Republikeinen.²² Het lijkt onwaarschijnlijk dat Obama in de context van dit moeilijk binnenlands politieke klimaat zowel TPP als TTIP tot een goed einde kan brengen. TPP kan ook aan tal van heikele buitenlandse dossiers gekoppeld worden: Wikileaks, de rivaliteit in Azië tussen China en de Verenigde Staten en de tanende invloed van de Verenigde Staten in de wereld. Het kan niet genoeg benadrukt worden dat TPP dus over meer dan alleen maar vrijhandel gaat.

Meer dan handel alleen

In dit artikel wezen we reeds op het feit dat TPP veel verder gaat dan handel alleen. Het gaat om een politieke heroriëntatie van de Verenigde Staten tegenover de Stille Oceaan, en in het bijzonder ten opzichte van Azië. Dit heeft grote gevolgen voor het veiligheids- en defensiebeleid van het land. TPP wordt gezien als hét kroonjuweel van de zogenaamde 'pivot to Asia'. Deze pivot raakte internationaal bekend door een artikel in *Foreign Policy* van de toenmalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Hilary Clinton.²³ Het woord "pivot" heeft heel wat verschillende betekenissen in het Engels. Het wordt gebruikt als een term in linguïstiek, defensie, sport en wiskunde. Het kan wijzen op een pin of metalen voorwerp waarrond iets beweegt. In de figuurlijke zin van het woord betekent pivot de centrale figuur waar alles rond draait. Met andere woorden, wie Azië beheerst, beheerst de hele wereld. Het machtscentrum van de wereld kantelt van de Atlantische Oceaan naar de Stille Oceaan. Later werd deze verandering 'rebalancing to Asia' genoemd, omdat de pivot te veel de confrontatie (met China?) opzocht.

Volgens generaal David Petraeus, Steve Okun en Vance Serchuk heeft TPP zowel een belangrijk nationaal als internationaal veiligheidskarakter: "Indeed, a paralyzed or collapsed TPP process would be seen by our allies, partners and adversaries across Asia as a body blow not only to the credibility of America's economic leadership, but to our geopolitical position more broadly, deepening doubts about Washington's staying power and strength. And this, in turn, would carry spillover effects in the security realm, exacerbating military tensions





Putin en Kerry op de APEC-top van 2013 - © Foto US Department of State

and territorial rivalries and ultimately raising the threat of conflict.”²⁴

Naast veiligheid, speelt ook eergevoel een even belangrijke rol. Momenteel proberen de Verenigde Staten immers als eerste een vrijhandelsakkoord met de regio af te sluiten. Onder leiding van China wordt er tussen de leden van ASEAN en Australië, China, India, Japan, Nieuw-Zeeland en Zuid-Korea over het *Regional Comprehensive Economic Partnership* (RCEP) onderhandeld. Het lijkt er dus op dat RCEP sneller zal worden afgerond dan TPP. Obama zal ongetwijfeld door zijn tegenstanders hierop worden afgerekend. Deze intense onderhandelingen rond nieuwe transregionale akkoorden zullen ook in die mate de verschillende regio's beïnvloeden en regionale samenwerking een nieuw elan geven.²⁵ Dit is al te zien in Latijns-Amerika met de *Alianza del Pacífico*, een samenwerking tussen Chili, Colombia, Mexico en Peru.

Conclusie

In deze bijdrage heb ik geprobeerd om aan te tonen dat TPP zowel politiek als diplomatiek hoog spel is. TPP is een belangrijk akkoord voor het VS-handelsbeleid, voor de handelsarchitectuur in de Stille Oceaan, het multilaterale handelssysteem van de WTO en vooral voor de algehele positie van de Verenigde Staten in de wereld. Voor een laatste maal, Geoffrey Firmin: “*Ah, ignoratio elenchi! ... All this, for instance, about going to fight for Spain ... and poor little defenseless China! Can't you see there's a determinism about the fate of nations? They all seem to get what they deserve in the long run.*” Misschien is het net dat gevecht met de determinerende entropie dat alles vergaat, ook de macht van de Verenigde Staten waar Obama zich tegen verzet, de werkelijke *change* waar hij voor staat. In die zin is het voor hem dansen op de rand van een vulkaan. Gaat TPP mis, dan verliezen de Verenigde Staten een bevoorrechte positie in Azië. Maar dit maakt de Verenigde Staten zo uniek: winnen is belangrijker dan deelnemen.

Noten

1. Francis Baert is als onderzoeker verbonden aan de United Nations University institute on Comparative Regional Integration Studies (UNU-CRIS) te Brugge en de Universiteit Gent.
2. Passage uit 'Under the Volcano' van Malcolm Lowry. In het Nederlands verschenen als Lowry, M. *Onder de vulkaan* (Amsterdam: De Bezige Bij, 1998), vertaling door Peter Bergsma.
3. Op dit ogenblik bevinden zich 122 gevangenen op de Amerikaanse legerbasis in de Guantánamobaai. Brennan, M. 5 more detainees transferred from Guantanamo, CBS News, 14 januari 2015. Beschikbaar via: <http://www.cbsnews.com/news/5-more-detainees-transferred-from-guantanamo/>
4. Meltzer, J.P. The Trans-Pacific Partnership Agreement, the environment and climate change, in: Voon, T. (ed.), *Trade Liberalisation and International Co-operation: A Legal Analysis of the Trans-Pacific Partnership Agreement* (Cheltenham: Edward Elgar, 2014), pp. 207-230.
5. Kirsten, S.A. Tiki pop. *America imagines its own Polynesian Paradise* (Taschen, 2014)
6. Australië, Brunei, Cambodja, Canada, Chili, China, Colombia, Costa Rica, Ecuador, El Salvador, Fiji, Filipijnen, Guatemala, Honduras, Indonesië, Japan, Kiribati, Maleisië, Marshalleilanden, Mexico, Micronesia, Nauru, Nicaragua, Nieuw-Zeeland, Noord-Korea, Palau, Panama, Papoea-Nieuw-Guinea, Peru, Rusland, Samoa, Salomonseilanden, Singapore, Taiwan, Thailand, Oost-Timor, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, Verenigde Staten, Vietnam en Zuid-Korea.
7. De Lombaerde, P., Söderbaum, F., Van Langenhove, L. en Baert, F. The problem of comparison in comparative regionalism, *Review of International Studies*, 2010, 36: 731–753.
8. Dirlik, A. ed. *What is in a Rim? Critical perspectives on the Pacific region idea* (Lanham: Rowman and Littlefield, 1998)
9. Ten Bos, R. *Water. Een geografische geschiedenis* (Amsterdam: Boom, 2014)
10. Kelegama, S. Indian Ocean regionalism. Is there a future? *Economic and Political Weekly*, 2002, 37(25): 2422-2425.
11. Calder, K.E. Securing security through prosperity: the San Francisco System in comparative perspective, *The Pacific Review*, 2004, 17(1): 135–157.
12. Hemmer, C. en Katzenstein, P.J. Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism, *International Organization*, 2002, 56(3): 575–607.
13. Australië, Brunei, Canada, Chili, China, Hong Kong, de Filipijnen, Indonesië, Japan, Maleisië, Mexico, Nieuw-Zeeland, Papua Nieuw Guinea, Peru, Rusland, Singapore, Taiwan, Thailand, de Verenigde Staten, Vietnam en Zuid-Korea.
14. Bergsten, C.F. Open regionalism, *The World Economy*, 1997, 20(5): 545-565.
15. Gao, H. From the P4 to the TPP: transplantation or transformation? In: Lim, C.L., Elms, D.K. en Low, P. ed. *The Trans-Pacific Partnership. A quest for a twenty-first-century trade agreement* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), pp. 64-81.
16. Evenett, S.J. en Meier, M., An Interim Assessment of the U.S. Trade Policy of "Competitive Liberalization", University of St-Gallen, *Discussion Paper*, no. 2007-18.
Beschikbaar via: <http://www1.vwa.unisg.ch/RepEc/usg/dp2007/DP-18-Ev.pdf>
17. <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements>
18. Lim, C.L., Elms, D.K. en Low, P. What is "high-quality, twenty-first century" anyway? In: Lim, C.L., Elms, D.K. en Low, P. ed. *The Trans-Pacific Partnership. A quest for a twenty-first-century trade agreement* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), pp. 3-17.
19. Campbell, G. Head first into the spaghetti bowl – Trans Pacific Partnership. An exclusive interview with the world's leading trade scholar, Jagdish Bhagwati, *Werewolf*, 28 november 2012. Beschik-



baar via <http://werewolf.co.nz/2012/11/tpp-head-first-into-the-spaghetti-bowl/>

20. Nocera, J. Don't blame Nafta, *The New York Times*, 21 januari 2015. Beschikbaar via:

http://www.nytimes.com/2015/01/24/opinion/joe-nocera-dont-blame-nafta.html?_r=0

21. Nakamura, D. Elizabeth Warren, other democrats raise concerns about free-trade pact with Asia, *The Washington Post*, 17 december 2014.

Beschikbaar via: http://www.washingtonpost.com/politics/elizabeth-warren-other-democrats-raise-concerns-about-free-trade-pact-with-asia/2014/12/17/19de1c48-8632-11e4-b9b7-b8632ae73d25_story.html

22. Nakamura, D. Obama says he willing to defy democrats on his support of Trans-Pacific Partnership, *The Washington Post*, 3 december 2014.

Beschikbaar via: http://www.washingtonpost.com/politics/obama-says-he-willing-to-defy-democrats-on-his-support-of-trans-pacific-partnership/2014/12/03/25edcaf4-7b30-11e4-84d4-7c896b90abdc_story.html

23. Clinton, H. America's Pacific Century, *Foreign Policy* 189 (November 2011).

24. David Petraeus is voorzitter van het KKR Global Institute. Voordien was de oud-generaal stafchef van de Amerikaanse troepen in Afganistan en Irak. Hij leidde ook de CIA. Steve Okun en Vance Serchuk zijn ook verbonden aan KKR. Okun was voorzitter van de Amerikaanse Kamer van Koophandel. Serchuk werkte als medewerker voor senator Joseph Lieberman. Petraeus, D., Okun, S. en Serchuk, V. Point of view: success of TPP negotiations is a national security necessity, *The Asahi Shimbun*, 3 juli 2014. Beschikbaar via: <http://ajw.asahi.com/article/views/opinion/AJ201407030001>

25. Baert, F., Scaramagli, T. en Söderbaum, F. (eds) *Intersecting interregionalism. Regions, global governance and the EU* (Dordrecht: Springer, 2014)



‘Fabriek Azië’, en het belang van mondiale waardeketens en regionale integratie

Lurong Chen¹



Het vliegende ganzen model waarop groei in Azië gebaseerd is - © Foto Strange ones

Inleiding

De naoorlogse geschiedenis toont aan dat de opeenvolgende golven van economische industrialisatie in Oost-Azië en de toenemende opsplitsing van productieprocessen nauw met elkaar verbonden zijn. Volgens Francis Ng en Alexander Yeats is regionale productieverdeling in Oost-Azië een positieve factor die groeiende interdependentie en regionale samenwerking bevordert.² Het stijgend aandeel van halfafgewerkte productiegoederen binnen intraregionale handel is daarbij een belangrijk element in elk regionaal handelsakkoord. Sinds de jaren zestig heeft Japan een cruciale rol gespeeld bij de samenwerkingsprocessen in de regio. Japan leidde het proces van industrialisatie. Andere Oost-Aziatische economieën volgden het Japanse voorbeeld en pasten hun industrieën geleidelijk aan, zodat er een steeds grotere toegevoegde waarde kon worden gegenereerd. Dit gebeurde in de vorm van het zogenaamde vliegende ganzen model, waarbij de Aziatische economieën de houding aannemen van een vlucht ganzen in V-formatie, waarbij Japan fungeert als leidende gans. Via dit groeipad werd het verwerven van een comparatief voordeel over de industrie heen

verschoven van relatief arbeidsintensieve naar relatief kapitaal- of technologie-intensieve sectoren, wat heeft geleid tot industrialisatie en economische groei. Als de sta(a)t(en) met een leidende positie vervolgens opnieuw hun toegevoegde waarde konden verhogen door een toenemend comparatief voordeel, werden de oude productiesectoren met een lagere toegevoegde waarde doorgeschoven naar die staten verderop in de formatie.

Het vliegende ganzen model bleef behouden tot de vroege jaren negentig, toen de Japanse groei aan snelheid verloor en de volgers hun achterstand ten opzichte van de leidende gans snel konden goedmaken. Verschillende factoren hebben echter bijgedragen tot het verval van de originele rangorde in het vliegende ganzen model van de Aziatische economieën. Ten eerste schoof Japan na het ondertekenen van het Plaza Akkoord in 1985 bijvoorbeeld steeds sneller bepaalde industrietakken door naar die staten verderop in de formatie. Ten tweede trapte de Japanse economie in de liquiditeitsval en in de jaren negentig volgde er een tien jaar lange recessie bij het doorprikken van de economische luchtbel. Tegelijkertijd zetten Zuid-Korea en



China hun sterke economische groei gestaag verder: China heeft Japan inmiddels voorbijgestoken als regionale leider op het vlak van BBP, terwijl Zuid-Korea Japan serieus uitdaagt op het vlak van de hoogtechnologische industrie. Ten slotte heeft de internetrevolutie de toegang tot kennis en nieuwe technologieën voor alle landen uit de regio sterk vergemakkelijkt.

Momenteel kunnen we de Oost-Aziatische economie beschrijven als een geïntegreerde fabriek (Fabriek Azië), waarbij voormalige nationale productieprocessen worden opgesplitst in verschillende tussenprocessen. Deze processen vinden elk plaats op de goedkoopst mogelijke locatie in Oost-Azië.³ Dit de facto geïntegreerde productiesysteem heeft ongetwijfeld bijgedragen tot de snelle economische groei van zowel de individuele staten als van de regio in haar geheel. Fabriek Azië neemt maar liefst één vijfde van het mondiaal BBP voor haar rekening en haar economische gewicht evenaart dat van de Verenigde Staten. Het proces van regionale integratie heeft in Oost-Azië een stadium bereikt waarbij er tegelijkertijd twee regionale hubs van economische activiteit aanwezig zijn: Japan fungeert als centrum van hoogtechnologische industrie, terwijl China opkomt als het centrum voor arbeidsintensieve productie (Baldwin 2004, Chen 2008).⁴

Internationale fragmentatie van productie en de groei van Fabriek Azië

De huidige globalisering onderscheidt zich van globalisering in de negentiende eeuw door een verbreding van het scala aan goederen en diensten die op de internationale markt worden verhandeld. Dit hangt nauw samen met een groeiende fragmentatie, de opsplitsing van productieprocessen en delocalisatie. In tegenstelling tot een geïntegreerd productiepatroon biedt een gefragmenteerd proces de mogelijkheid om verschillende productieonderdelen geografisch te spreiden. Op die manier moet competitiviteit niet langer worden bepaald voor het productieproces in haar totaliteit, maar kan er per tussenproduct worden gediversifieerd, afhankelijk van de productiviteit en karakteristieken van de verschillende arbeidsvormen op een bepaalde locatie. Vervolgens leidt dit tot een meer gedetailleerde geografische verdeling van productieprocessen. Er ontstaat dus een wereldwijd systeem van *production sharing*, waarbij internationale handel en investeringen steeds meer worden georganiseerd binnen mondiale waardeketens (*global value chains*). Hierbij specialiseren staten zich, naar analogie met bedrijven, in bepaalde onderdelen van het produc-

tieproces, eerder dan een volledig productieproces te verzorgen.

De ontwikkeling van een intensief regionaal *production sharing network* wordt aanzien als één van de belangrijkste kenmerken van de Aziatische methode van economische integratie (de *'Asian way'*). Waar heel wat economisch geavanceerde landen hun industrie gedurende eeuwen hebben kunnen opbouwen, hebben bepaalde Aziatische economieën slechts enkele tientallen jaren nodig gehad dit niveau te evenaren. Dit komt voort uit het groeiend aandeel van tussenproducten van goederen en diensten in de internationale handel, in het bijzonder binnen een regionale context. Terwijl andere landen met elkaar concurreren om uitbestedingen over te nemen van geavanceerde economieën, bevordert de opkomst van Fabriek Azië competitieve unilaterale liberalisering. Het marktmechanisme achter het proces van regionale integratie in Oost-Azië wordt namelijk vooral gestimuleerd door de grensoverschrijdende verbanden tussen de individuele economieën van de regio.

In het algemeen volgen de posities van landen in de waardeketens binnen Fabriek Azië een specifiek patroon: Japan en de nieuw-geïndustrialiseerde economieën (NIE's: Hong Kong, Zuid-Korea, Singapore en Taiwan) produceren vooral producten met een hoge meerwaarde, terwijl China zich in een stadium van lage meerwaarde bevindt. Daarnaast kan ruwweg worden gezegd dat de ASEAN-landen een middenpositie bezetten. Dit model wordt gereflecteerd in de richting van de interne handelsstromen: Japan en de NIE's exporteren kapitaalintensieve goederen en complexe tussenproducten naar minder ontwikkelde economieën zoals de ASEAN-landen en China voor de verdere verwerking hiervan. Hierdoor heeft China zich, omwille van haar positie aan het begin van de waardeketen, ontwikkeld tot één van de belangrijkste regionale platforms voor export; de export van Japan, de NIE's en de ASEAN-landen, grotendeels bestaande uit onderdelen en componenten, komt via China op de mondiale markt terecht.

De buitenlandse halffabricaten, onderdelen en componenten met een hoge meerwaarde, die via het regionale *production sharing network* in het land binnenkomen, zijn voor China van cruciaal belang. China haalt haar competitiviteit op het vlak van export immers in grote mate uit de arbeidsintensieve productiestadia. Hoewel China een snelle groei van het BBP heeft verwezenlijkt, blijft de grootste uitdaging echter het invullen van fundamentele competitieve behoeftes, met name op het vlak van geavanceerde technologie en hooggeschoolde mensen. Hoewel China's handelsba-



lans globaal gezien positief is, blijkt immers dat er bij de intraregionale handel een tekort is. In vergelijking met Japan en ASEAN is China voor haar import meer afhankelijk van de regio, terwijl het land voor haar export eerder op andere markten is gericht.

De kwetsbaarheid van Fabriek Azië

Op wereldvlak blijken de globale vraag en de *production sharing* in Fabriek Azië een duidelijk verband te hebben. De uitwisseling van onderdelen en componenten geeft Oost-Azië de mogelijkheid om door te dringen tot geavanceerde markten buiten de regio, die gespecialiseerd zijn in productie op basis van gesofisticeerde technologie en hooggeschoolde mensen.

De sterke interdependentie met de wereldeconomie is voor Oost-Azië echter een zwaard dat langs twee kanten snijdt. Enerzijds vormt dit de externe factor, die het succes van de exporteconomieën in de hand werkt; anderzijds vormt de onderlinge afhankelijkheid ook de Achilleshiel van Fabriek Azië. De focus op internationale handel vormt, wegens een verminderde resistentie tegen economische of financiële schokken, namelijk een fundamentele kwetsbaarheid voor Oost-Azië. Japan is vooral kwetsbaar op het vlak van vraag, terwijl de zwakte van China, ASEAN en zelfs de NIE's bij zowel vraag als aanbod ligt. China's locatie aan het lage meerwaarde uiteinde van de wereldwijde waardeketens creëert namelijk een dubbele afhankelijkheid van de Chinese economie ten opzichte van de wereldeconomie: enerzijds bepaalt de export 38% van het jaarlijkse BBP (cijfers uit 2007) en anderzijds is het belang van buitenlandse tussenproducten en technologie in de Chinese exporteconomie vitaal. Dit maakt de Chinese exportsector, en bij uitbreiding de hele economie, kwetsbaar voor externe schokken op het vlak van zowel vraag als aanbod.

De financiële crisis van 2008-2009 was in grote mate een test voor de schokbestendigheid van Fabriek Azië. Lurong Chen en Philippe De Lombaerde tonen aan dat de zwakte positie van de Oost-Aziatische economieën vooral schuilt in hun passieve positie binnen mondiale waardeketens, met name omwille van hun grote afhankelijkheid van buitenlandse *vraag* en technologische input in de reële economie enerzijds, maar anderzijds ook door het gebrek aan een regionaal financieel stabiliteits- en coördinatiemechanisme. Fabriek Azië riskeert hiermee grote verliezen omdat de crisis de vier volgende dominomechanismes heeft aangewakkerd:

Ten eerste: het ineenstorten van export en import. De verzwakte vraag vanuit de globale markt in de nasleep

van de crisis in de Verenigde Staten leidde tot het ineenstorten van de internationale handel van Fabriek Azië. De export vanuit Azië daalde hierbij zelfs sterker in het laatste kwartaal van 2008 dan dit het geval was tijdens de Aziatische financiële crisis van 1997 of het uiteenspatten van de technologiezeepbel in 1999. Dat de terugloop van export eerst plaatsvond in Japan en zich daarna verspreidde naar de NIE's, ASEAN en ten slotte naar China, komt niet als een verrassing, aangezien de wereldwijde daling in vraag achtereenvolgens een effect had op de verschillende linken in de regionale waardeketen. Veel Japanse bedrijven hebben hun productie immers internationaal gefragmenteerd en hebben *production sharing networks* opgebouwd, waarbij andere Oost-Aziatische landen een grote rol spelen. Via Japan kwamen de effecten van de verminderde globale vraag dus tevens terecht bij producenten van andere Aziatische landen die deel uitmaken van de gedeelde waardeketens, eenvoudigweg omdat een groot deel van hun productie en export gelinkt is aan de noden van de Japanse bedrijven op vlak van onderdelen en componenten, diensten of assemblage. Een dergelijke correlatie bestaat ook aan de kant van het aanbod: verminderde import van halfafgewerkte goederen of diensten van producenten hoger op de value chain kan de productiviteit van producenten aan het lagere uiteinde verminderen en daardoor de export terugdringen. Het is aangetoond dat de wereldwijde crisis, die tussen 2007 en 2009 de Aziatische economieën, en in het bijzonder China, teisterde, gerelateerd was aan een daling van het aantal geïmporteerde onderdelen en componenten.

Ten tweede: de uitstroom van kapitaal. De wereldmarkt promoot groei in Oost-Azië niet alleen door afzetmarkten te voorzien, maar ook door injectiekapitaal in de regio. Veel banken in de regio werden immers blootgesteld aan het wereldwijde proces van *de-leveraging*, en dit vanwege hun afhankelijkheid van internationale *wholesale funding*. Tegelijkertijd werden ze echter ook blootgesteld aan de risico's van herfinanciering aangezien er meer buitenlandse leningen werden aangegaan. De wereldwijde crisis veroorzaakte een dramatische uitstroom van kapitaal toen internationale investeerders hun Aziatische activa, aangekocht tijdens de *boom*, zo snel mogelijk probeerden te verkopen. Vervolgens werd het voor de privésector steeds moeilijker om buitenlandse leningen aan te gaan, aangezien de binnenlandse kredietverlening was aangescherpt. Veel producenten uit exportgerichte industrieën werden daardoor tot faillissement gedwongen onder druk van enerzijds een plotse inkrimping van de markt en anderzijds de herfinancieringsproblemen van de buitenlandse schuld. Omwille van de grote interdependentie kan het breken van één schakel



in de waardeketen er bovendien voor zorgen dat het hele *production sharing network* uiteenvalt.

Ten derde: de deviezenreserves gaan erop achteruit. De deviezenreserves van Oost-Aziatische economieën waren de laatste 10 jaar nooit erg stabiel. De Amerikaanse dollar wordt veel gebruikt als betaalmiddel in de Oost-Aziatische internationale handel en de meeste landen bezitten net daarom enorme hoeveelheden Amerikaanse dollars als onderdeel van hun internationale valutareserves. Fabriek Azië gebruikte deze reserves die opgebouwd waren uit de surplus van handel met geavanceerde economieën, echter steeds vaker voor de aankoop van technieken, diensten, onderdelen en componenten. Deze werden van buiten de regio geïmporteerd, om zo de eigen regionale productie te ondersteunen. Hierdoor vonden onverwachte schommelingen plaats in de wisselkoers van de Amerikaanse dollar, die hebben geleid tot aanzienlijke verliezen in de nationale rijkdom in Oost-Azië die te wijten is aan een daling in de reële koopkracht van de reserves.

Ten vierde: werkloosheid en sociale instabiliteit. Als gevolg van de ineenstorting van de exportsector, resulteerde dit in een hoog werkloosheidscijfer. De Oost-Aziatische bevolking telt één derde van de totale wereldbevolking. Lange tijd kon Oost-Azië de werkloos-

heid bedwingen door een snel groeiende economie te handhaven, waarbij banen werden gecreëerd. In veel landen vormen de exportsector en aanverwante dienstverlenende sectoren de belangrijkste bronnen van nieuwe werkgelegenheid. Nu precies deze sectoren hard zijn getroffen door de crisis, is men gedwongen werknemers te ontslaan. Aangezien de meeste Oost-Aziatische landen nog geen doeltreffend systeem van sociale zekerheid hebben ontwikkeld, krijgt de meerderheid van de ontslagen werknemers bovendien onvoldoende steun. Dit probleem kan direct worden gekoppeld aan sociale (in)stabiliteit. In dit opzicht ligt de kwetsbaarheid van Fabriek Azië niet enkel in het economische aspect, maar treft ze ook de sociale en politieke aspecten.

Versterking van het systeem van 'production sharing' en aanmoediging van regionale integratie

Beleidsmakers in Oost-Aziatische landen zetten nu volop in op het versterken van de positie van de regio binnen de globale markt, opdat de groei in Oost-Azië mee zou bijdragen tot een stabiele wereldeconomie. Oplossingen zouden kunnen worden aangereikt vanuit de volgende invalshoeken:



Werkneemster van een Chinese fabriek - © Foto: Chris demaster



Ten eerste: het verhogen van het belang van techniek en kennis binnen de regionale *production sharing*. De motor van Fabriek Azië heeft veel kracht verloren door het verlagen van de buitenlandse vraag vanuit de Verenigde Staten en Europa. Om economische groei op lange termijn te genereren, moet Fabriek Azië dringend investeren in binnenlandse technische innovatie die analoog is aan het neoklassieke groeimodel. Immers, op korte termijn kan deelname in een netwerk van *production sharing* ontwikkelingslanden dan wel op de startblokken zetten zodat industrialisatie, economische groei en banen kunnen gegeneerd worden. Maar ook op lange termijn is er nood aan meer investeringen in onderzoek en ontwikkeling om via nieuwe technologieën de productiviteit te stimuleren en duurzame groei te verwezenlijken.

Ten tweede: het bevorderen van regionale integratie op financieel vlak. Er is zowel theoretisch als empirisch bewijs dat financiële stabiliteit de internationale handel stimuleert en zo economische groei bevordert. Oost-Aziatische landen hebben het *Chiang Mai Initiative* (CMI) opgericht als regionaal mechanisme om de negatieve effecten van de financiële crisis terug te schroeven. Ook met andere bilaterale en multilaterale initiatieven is er enige vooruitgang geboekt. Met wat optimisme kan verwacht worden dat een verdere integratie van de financiële sector Fabriek Azië opnieuw financieel sterker kan maken. De stabilisatie van de financiële markt zou bovendien een efficiënte bescherming vormen voor de Aziatische exportsector.

Ten derde: de constructie van een multi-georiënteerd productienetwerk. Vanuit een regionaal perspectief verwijst de term multi-georiënteerd naar het versterken van de Oost-Aziatische regionale integratie, die door de crisis in een hogere versnelling terecht kwam. Het is belangrijk een geïntegreerde regionale markt aan te moedigen, die groot genoeg is om op te boksen tegen de extra-regionale *vraag*. In de praktijk zou de rol van Japan en China moeten worden gecentraliseerd, aangezien hun economische structuren erg complementair zijn. Andere Oost-Aziatische landen zouden zich vervolgens voor hun toegang tot productiefactoren als kapitaal en arbeid kunnen richten tot respectievelijk Japan die de grootste bron van kapitaal is in de regio, terwijl China over het grootste aandeel arbeidskrachten beschikt. Op wereldvlak moet Oost-Azië de multilaterale handelsbesprekingen ondersteunen om zo de vrije handel en het vrije kapitaalverkeer, beide fundamenteel voor *production sharing*, veilig te stellen.

Het verkennen van nieuwe markten in ontwikkelende economieën is een andere manier om de relatieve eco-

nomische afhankelijkheid van de regio ten opzichte van het Westen te verminderen. Geografisch gezien zou Oost-Azië nog sterker kunnen inzetten op interregionale *production sharing* met andere dynamische regio's, zoals Latijns-Amerika en de Caraïben. Latijns-Amerika onderging de voorbije twee decennia een gestage economische groei omwille van een expansie in export van primaire goederen. De snelle economische groei vergrootte de *vraag* van de regio naar goederen en diensten uit Oost-Azië, waardoor zowel Latijns-Amerika als de Caraïben tegenwoordig groeimarkten vormen voor exportproducten uit Oost-Azië. Het gaat zelfs zo ver dat Oost-Azië de positie van de Verenigde Staten als belangrijkste handelspartner in het gedrang brengt; zowel Japan als China vormen cruciale partners voor de regio.

Slotopmerkingen

De groei van de Oost-Aziatische economie is sterk gelinkt aan die van de wereldeconomie. Ondanks het gebrek aan een geformaliseerde vorm van regionalisatie, organiseerden de Oost-Aziatische economieën zich door middel van *production sharing* tot een productiesysteem dat de facto sterk geïntegreerd is. Dit droeg bij tot de snelle economische groei in de regio. Globalisatie faciliteerde in Oost-Azië dan wel de grote vooruitgang, toch hield dit ook bepaalde risico's in. Een fundamentele zwakte van Fabriek Azië is haar passieve positie binnen de mondiale waardeketens, met name omwille van haar grote afhankelijkheid van buitenlandse *vraag* en technologische input in de reële economie enerzijds, maar anderzijds ook door het gebrek aan een regionaal financieel stabiliteits- en coördinatiemechanisme. De prestaties van de Aziatische economie gedurende de wereldwijde crisis heeft problemen blootgelegd die uit deze zwakte zijn voortgekomen. Om Fabriek Azië te versterken, haar competitiviteit op de wereldmarkt te vergroten en de interne economie te beschermen tegen externe onzekerheden, moeten de Oost-Aziatische landen hun technologische vooruitgang versnellen. Zo kan hun productiviteit worden verhoogd en kan Fabriek Azië een betere positie verkrijgen binnen de mondiale waardeketens. De regio moet tevens de focus leggen op multilaterale handelsbesprekingen, om zo voordeel te halen uit de hierdoor gestimuleerde vrije handel en vrij kapitaalverkeer. Door de intraregionale handel te verstevigen en een versterkte interregionale samenwerking te realiseren met andere opkomende economieën kan Oost-Azië daarnaast een multi-georiënteerd netwerk construeren, waardoor de afhankelijkheid van het Westen vermindert. Verder moet Fabriek Azië ook de regionale financiële samenwerking verder versterken zodat de



exportsector tegen marktschommelingen kan geïm-
muniseerd worden.

Noten

1. Lurong Chen is als onderzoeker verbonden aan de United Nations University institute on Comparative Regional Integration Studies (UNU-CRIS) in Brugge. Hij heeft een doctoraat in de economie van het Graduate Institute of International Studies Geneva. Hij heeft veelvuldig gepubliceerd in economische tijdschriften over regionale integratie in Azië, mondiale waardeketens en de BRICS. Deze tekst werd oorspronkelijk geschreven in het Engels en vertaald naar het Nederlands door Lien Desmet. Pascale Vantorre verzorgde een substantiële bewerking van de tekst.
 2. Ng, F. and Yeats, A. "Major Trade Trends in East Asia: What are their Implications for Regional Cooperation and Growth?" World Bank Working Paper 3084, 2003.
 3. Baldwin, R. "Multilaterizing regionalism: Spaghetti bowls as building blocks on the path to global free trade", *The World Economy*, 2006, vol. 29(11): 1451–1518.
 4. Baldwin, R. "The Spoke Trap: Hub and Spoke Bilateralism in East Asia", KIEP Discussion Paper (04-02), 2004. Chen, L. (2008), "The Market Driven Trade Liberalization and East Asian Regional Integration", IHEID Working Paper (2008-12).
 5. ASEAN staat voor Associatie van Zuidoost-Aziatische landen. De tien leden zijn: Brunei, Cambodja, de Filipijnen, Indonesië, Laos, Maleisië, Myanmar, Singapore, Thailand en Vietnam.
 6. Chen, L. and De Lombaerde, P. "The crisis in the U.S. and the future of East Asian production sharing", *Global Journal of Emerging Markets Economies*, 2010, Vol. 2(1): 91–108.
-



Waarom grote ongelijkheid nefast is voor iedereen

Jan Vandemoortele'



Jan Vandemoortele in 2006 als UNDP's Resident Representative in Pakistan op een persconferentie in New York – UN Photo/Devra Berkowitz

33

Groeiende belangstelling

De belangstelling voor de ongelijkheidsproblematiek blijft toenemen. Het volstaat om naar publicaties terzake te verwijzen: *Inequality and the 1%* (Dorling, 2014); *Le capital au XXIe siècle* (Piketty, 2013); *What Money Can't Buy* (Sandel, 2013); *The Price of Inequality* (Stiglitz, 2012); *How Much is Enough?* (Skidelsky & Skidelsky, 2012); *The Haves and the Have-Nots* (Milanovic, 2011); *All for One: Why Inequality Throws us off Balance* (IMF, 2011); *Divided We Stand* (OESO, 2011); *The Spirit Level* (Wilkinson & Pickett, 2010). De London School of Economics richtte het 'International

Inequalities Institute' op. De universiteit van Californië (UCLA) opende het 'Center for the Study of Inequality'. Sinds 2012 beschouwt het World Economic Forum grote ongelijkheid als één van de voornaamste risicofactoren voor de vooruitgang in de wereld. Paus Franciscus schreef dat een economie die getekend is door een gapende ongelijkheid niet kan overleven. President Obama verklaarde onlangs dat de ongelijkheid 'de definiërende uitdaging is van onze tijd'.

De auteurs en organisaties die hier worden aangehaald hebben één iets gemeen, namelijk een bezorgdheid over de groeiende ongelijkheid in onze samenleving.



De ongelijkheid is sterk aangegroeid in de voorbije 30 jaar als gevolg van een blind geloof dat de vrije markt zelfregulerend is en steeds meritocratische resultaten oplevert. Sommigen beschrijven het als 'marktisme' (Weyn e.a., 2013); d.w.z. dat het marktsysteem gestaag binnensluipt in delen van onze samenleving waar het voordien nooit een rol speelde – bvb. gezondheidszorg, onderwijs, sociaal opvangnet, cultuurbeleid. In zijn boek *De Utopie van de Vrije Markt* verwoordt de Nederlandse filosoof Achterhuis (2010) het als volgt: "Sinds de jaren 1980 lijken wij van de ene naar de andere neoliberale maatregel te zijn gestruikeld. [...] Politici verdedigen naar eigen zeggen alleen een pragmatisch en realistisch beleid, waarin de markt de meeste maatschappelijke problemen moet oplossen [...] Geleidelijk verhuizen ze van de sociale verzorgingsstaat naar een prestatie maatschappij".

In één van de populairste boeken over ongelijkheid becijfert de Franse econoom Piketty dat we terug evolueren naar het tijdperk van *La Belle Époque*. In die tijd stelde de voorzitter van de American Economic Association, Irving Fisher, dat de toenemende concentratie van inkomens en rijkdom een bedreiging vormde voor de Amerikaanse samenleving. Dit was amper tien jaar voor de beurscrash en de enorme ellende die daaruit voortvloeide.

Eigenbelang

Eigenbelang is het centrale concept voor de werking van de vrije markt. Een beschrijving van het marktsysteem verwijst steevast naar eigenbelang en veelal wordt daarbij de 'onzichtbare hand' vermeld. De Grauwe (2014) omschrijft het als volgt: er is "als het ware een 'onzichtbare hand' aanwezig is die ervoor zorgt dat het streven naar eigenbelang [...] vanzelf in de richting van het algemeen belang wordt geduwd". Maar is dat wel terecht?

Uit ervaring weten we dat eigenbelang niet de enige drijfveer is van ons handelen, verre van. Zonder te negeren dat het deel uitmaakt van onze menselijkheid, is het gewoonweg fout om te stellen dat bijna alle menselijke handelingen er door gedreven worden, zoals het neoliberaal paradigma beweert. Zo'n maatschappijvisie reduceert de mens tot *homo economicus*, die uitsluitend gedreven zou zijn door eigenbelang. Maar zo'n simplistisch mensbeeld klopt niet met de werkelijkheid. Moest het kloppen dan zou niemand Fairtrade steunen, zou Wikipedia niet bestaan en zou er elke dag niet zoveel vrijwilligerswerk gepresteerd worden. Het neoliberale paradigma heeft geen verklaring voor het bestaan van Fairtrade, Wikipedia en de vele vor-

men van vrijwilligerswerk. Maar Adam Smith heeft dat wel; jawel, hij die de metafoor van de 'onzichtbare hand' de wereld instuurde en waarvan de neoliberalen zo gretig gebruik maken. Voor diegenen die zijn werken niet hebben gelezen – wat veelal geldt voor aanhangers van het neoliberalisme – volgt hier een korte spoedcursus.

Adam Smith

Zijn boek *An Inquiry into the nature and causes of the Wealth of Nations* (1776 – een onderzoek naar de aard en oorzaken van de welvaart der naties) stelde Adam Smith dat de vrije markt een beschavende invloed zou hebben op de samenleving. Als iedereen zijn/haar eigenbelang zou nastreven in de vrije markt zou dit bijdragen tot onze collectieve welvaart. De 'onzichtbare hand' zou voor harmonie en evenwicht zorgen, aldus Smith. Wat daarbij wordt weglaten is dat Adam Smith zich eerst toeleegde op de moraal filosofie en er een belangrijk boek over pleegde die de titel draagt *The Theory of Moral Sentiments* (1759 – theorie van de morele gevoelens). Als prominent lid van de Schotse Verlichting was hij ervan overtuigd dat alle mensen fundamentele morele waarden en deugden bezitten. Hij beschreef die met de term *sympathy* – wat we vandaag empathie zouden noemen, de zorg voor anderen. Voor hem was het feit dat mensen het voor elkaar opnemen zo sterk en zo algemeen dat hij ze beschouwde als 'onze welwillende instincten'. Zijn eerste boek is van belang om zijn stelling in *Wealth of Nations* op correcte wijze te vatten.

Zijn betoog over de verdiensten van de vrije markt rust immers op het idee dat mensen zich niet enkel competitief zullen gedragen in de vrije markt maar eveneens deugdzaam; met welwillendheid en empathie, zelfbeheersing en gematigdheid, respect en samenwerking, eerlijkheid en integriteit. Volgens Smith zouden die morele sentimenten de hebzucht beteugelen. 'Zorg dragen voor anderen en weinig voor zichzelf; ons egoïsme beteugelen en onze welwillende genegenheid beoefenen, die vormen de volmaaktheid van de menselijke natuur', zo schreef Smith. Volgens Smith maakt soberheid deel uit van eigenbelang, zodat hij het onnodig achtte om rijkdom en weelde te beteugelen. Hij zou nooit gedacht hebben, bijvoorbeeld, dat er vandaag zoveel luxueuze 4x4 wagens zouden rondrijden op onze verharde wegen.

Hij beweerde nooit dat *making money* de essentie vormt van het menselijk gedrag. Zijn zienswijze is dus ver verwijderd van het populaire neoliberalisme. Is Adam Smith van gedachten verandert? Schreef hij



Wealth of Nations om afstand te doen van zijn standpunt in *Moral Sentiments*? Dit wordt vaak voorgesteld als het ‘probleem van Adam Smith’; namelijk de tegenstrijdigheid tussen zijn argument over onze welwillende instincten (in zijn eerste boek) en ons nastreven van eigenbelang in de vrije markt (in zijn tweede boek). Adam Smith nam echter nooit afstand van zijn ideeën verrat in *Moral Sentiments*. In 1790, kort voor zijn dood, kwam nog een zesde en grondig herwerkte editie uit van *Moral Sentiments*; zodat zijn eerste boek tevens zijn laatste werk is. Hij heeft zijn standpunt i.v.m. de morele sentimenten nooit verlaten, wat door de aanhangers van het neoliberalisme soms wel bevestigd wordt.

Terloops dit nog: de ‘onzichtbare hand’ wordt juist geteld één keer vermeld in de 900 bladzijden van *Wealth of Nations*. Nochtans wordt het duizenden keren per jaar geciteerd. *Wealth of Nations* wordt soms misbruikt om ideologische standpunten aan te kaarten. Zo is het neoliberale cliché dat men geen sociaal paradijs kan bouwen op een economisch kerkhof. Heden ten dage beweren ze dat de loonkosten, de belastingen en de overheidsuitgaven omlaag moeten en dat iedereen langer zal moeten werken. Daarbij wordt vaak gesteld dat er geen alternatief is; waardoor de aanhangers ervan kunnen beschreven worden als ‘de bende van Tina’ – naar hun refrein *There is no alternative*. Ze schetsen vaak een crisisscenario, alsof rijke landen niet langer rijk zijn of dat hun productiviteitsniveau stagneert. Nochtans is België het derde rijkste land ter wereld (gemeten volgens het nettovermogen van de gemiddelde inwoner) en het blijft aangroeien. Zoals De Grauwe (2014) stelt, “hoge loonkosten [zijn] het resultaat zijn van hoge productiviteit”. Hoe worden halve waarheden dat we moeten besparen en inleveren zo populair? De psycholoog Kahneman, nobelprijswinnaar voor economie, geeft een verklaring in zijn boek *Ons Feilbare Denken* (2011), waarin hij schrijft “een goede manier om mensen van onwaarheden te overtuigen is frequente herhaling, omdat bekendheid niet goed van waarheid kan worden onderscheiden”.

‘Agnotologie’ past in dezelfde lijn van denken. De term werd bedacht door de Stanford professor Proctor (2008), waarmee hij verwijst naar de studie van onwetendheid; afgeleid van het Griekse woord *agnosis* – niet weten. Hij toont aan dat onze onwetendheid vervaardigd en gemanipuleerd wordt door middel van studies, rapporten en persberichten die als doel hebben om zekerheden als onzeker voor te stellen; of om onzekerheden te presenteren als zeker. De manier waarop de tabaksindustrie de publieke opinie heeft beïnvloed in het verleden wordt nu gerepliceerd door de voedingsindustrie met betrekking tot obesitas. Kli-

maatsceptici gebruiken dezelfde techniek in een poging om zekerheden als onzeker voor te stellen. De proliferatie van denktanks is symptomatisch voor de groeiende productie van onwetendheid. De meeste van hen worden gefinancierd door vermogende particulieren, grote bedrijven en machtige belangengroepen. Ze zijn ook actief op het gebied van sociaal-economisch beleid; vaak om de aandacht af te leiden van echte problemen van armoede en werkloosheid door populaire opvattingen te verspreiden dat diegenen die sociale uitkeringen ontvangen of die zwaarlijvig zijn eigenlijk verantwoordelijk zijn voor hun situatie omdat ze er een verkeerde levensstijl op na houden. Die denktanks betwisten ook de schadelijke effecten van grote ongelijkheid, zoals onlangs werd blootgelegd door de mislukte poging om de gegevens die Piketty gebruikt in diskrediet te brengen (Giles, 2014).

Karl Marx

Adam Smith stelt dus dat de mensen morele waarden delen die zo sterk en algemeen zijn dat hij ze gelijkwaardig achtte met instincten. Volgens hem zouden die waarden de werking van de vrije markt bepalen; vermits iedereen zich deugdzaam zou gedragen volgens gevoelens van empathie, respect en zorg voor anderen. De filosoof Karl Marx betwijfelde dat. Hij vreesde dat de werking van de vrije markt de morele waarden en deugden zou wegvreten. Hij leefde immers een eeuw na Adam Smith en kon de werking van de vrije markt te midden van de industriële revolutie in levende lijve vaststellen.

De fundamentele vraag die zich stelt of gevoelens van welwillendheid en empathie bepalend zijn voor de werking van de vrije markt (zoals Smith geloofde) of als de vrije markt onze morele gevoelens zal aantasten (zoals Marx vreesde)? In 2008 stelde de *John Templeton Foundation* de gelijkaardige vraag aan dertien hedendaagse filosofen en publieke figuren: ‘Tast de vrije markt ons morele karakter aan?’ Elkeen schreef een korte essay om zijn/haar standpunt te staven; het ging dus niet simpelweg om een ‘ja’ of ‘nee’ antwoord. De essays kan men lezen op www.templeton.org/markets. De antwoorden zijn niet eenduidig, alhoewel enkel een minderheid akkoord gaat met de motie. Vier van de dertien antwoorden categorisch ‘nee’; nog eens vier zeiden ‘nee’ op een meer genuanceerde manier; twee antwoorden ‘het hangt ervan af’; en drie gaven een ‘ja’ antwoord. De vraag van Marx blijft dus actueel.



Groeiende ongelijkheid

Ongelijkheid is geen eenduidig begrip. Het kan op verschillende manieren gemeten worden, wat tot verwarring, misverstanden en valse voorstellingen kan leiden. Maar de tendens is onmiskenbaar: de wereld evolueert in de richting van meer inkomensongelijkheid. In haar laatste verslag terzake stelt de OESO (2014) dat “Heden ten dage verdienen de rijkste 10 procent van de bevolking in OESO-landen gemiddeld 9,5 keer meer dan de armste 10 procent. In de jaren 1980 was dat zeven keer”. Een ander frappant voorbeeld betreft de kloof tussen het inkomen van de CEO's van de top 100 bedrijven die genoteerd staan op de Londense beurs en het gemiddeld loon van hun werknemers. Die kloof is meer dan verdubbeld; van bijna 50:1 in 2000 tot 120:1 in 2014. De ongelijkheid stijgt ook in ontwikkelingslanden. Vooral in China is die pijlsnel gestegen in de voorbije 30 jaar. We streven wel degelijk af naar meer ongelijkheid binnen de samenlevingen in de wereld. Sommigen beweren dat de ongelijkheidsproblematiek niet eenduidig is omdat het gedaald is in enkele Latijns-Amerikaanse landen; alhoewel die landen het etiket van billijke samenleving zich nog niet kunnen toe-eigenen, verre van.

Een discussie over de ongelijkheidsproblematiek kan makkelijk ontaarden in een ideologische scheldpartij. Die aan de rechterzijde van het politieke spectrum doen ongelijkheid meestal af als afgunst vanwege de minderbegoeden die gewoon jaloers zijn op de rijkdom van hen die slagen in het leven. Aan de linkerzijde vloeit de ongelijkheid voort uit overmatige hebzucht der rijken. Harvard-filosof Sandel (2013) biedt een genuanceerder perspectief: “Ware het enige voordeel van grote rijkdom om jachten en sportwagens te kopen of om luxe vakanties te nemen, dan zou ongelijkheid niet veel uitmaken” zo schrijft hij. Maar hij voegt er aan toe, “vermits meer en meer dingen te koop zijn – zoals politieke invloed, goede medische zorg, een huis in een veilige buurt, toegang tot elite scholen – wordt de inkomensverdeling belangrijker dan ooit”. Een te grote ongelijkheid verbreekt dus de spelregels van de meritocratie en de democratie; zodat familiale of corporatistische achtergronden terug bepalend worden, eerder dan talent, inzet en inspanning.

In essentie gaat het om de steeds grotere kloof tussen de rijken en de rest, die nefaste gevolgen heeft voor de samenleving. Het betreft niet langer de kloof tussen rijk en arm, maar tussen de rijken en de rest want de grote ongelijkheid heeft vooral te maken met het feit dat de superrijken zich hebben afgescheurd van de rest – een soort secessie zonder referendum. Zij eigenen zich een immer groter deel van de economische koek

toe. In de VS, bijvoorbeeld, ging bijna 60 procent van de economische groei tussen 1976 en 2007 naar de top 1%. Sinds de financiële crisis werd het nog groter; tussen 2009 en 2012 veroverden ze zo'n 95 procent ervan. In de voorbije veertig jaar is hun aandeel in de koek gestegen van 9 tot 20 procent. Geen wonder dat Shiller, nobelprijswinnaar voor economie in 2013, stelt dat “Het belangrijkste probleem waarmee we geconfronteerd worden vandaag is de toenemende ongelijkheid” (geciteerd in Dorling, 2014). Moderne dynastieën en erfelijke aristocratieën blijken terug van weg geweest. Eens ongelijkheid groot wordt, dan wordt individueel succes bepaald door de familiale achtergrond of corporatistische privileges, eerder dan door inzet, inspanning of talent.

In een poging om een ideologische scheldpartij te overstijgen, brengen we twee verduidelijkingen aan. Ten eerste, de bezorgdheid omtrent grote ongelijkheid is geen oproep tot perfecte gelijkheid. Nee, degenen die er zich zorgen over maken zijn geen sympathisanten van het communistisch manifest. Niemand beweert dat verschillen uit den boze zijn. Verschillen binnen een samenleving zullen altijd bestaan omdat mensen verschillende prioriteiten hebben en andere doelen nastreven. Wat van cruciaal belang is, is of ze eerlijk verdient zijn, op basis van een effen speelveld.

Ten tweede, er wordt een schijn debat gevoerd over 'gelijkheid van kansen' en 'gelijkheid van resultaten'. Maar dit onderscheid is niet zo duidelijk als het op eerste zicht lijkt. Vermits ongelijkheid van resultaten het gevolg is van marktkracht zou het uit den boze zijn om het te beïnvloeden. Volgens het neoliberale paradigma is enkel gelijkheid van kansen bediscussieerbaar, om ervoor te zorgen dat iedereen een soortgelijke uitgangspositie krijgt. Wat ze daarbij negeren is dat het uitgangspunt van een kind grotendeels bepaald wordt door de positie van de ouders. Kinderen die in armoede opgroeien starten lager onderwijs met een achterstand op vele gebieden, inclusief woordenschat. Studies tonen aan dat het precies de woordenschatkloof is die best voorspelt of een kind zal uitgroeien tot een volwassene die zal kampen met benadeling en discriminatie (Tough 2012). Vandaar dat de bezorgdheid omtrent gelijke kansen niet kan voorbijgaan aan de grote ongelijkheid in inkomens en vermogen.

Het is vrij duidelijk dat ongelijke kansen leiden tot grove inkomensongelijkheid. Het is echter minder evident dat grote ongelijkheid de kans op gelijke kansen dwarsboomt. Het is dit oorzakelijk verband dat grote ongelijkheid zo schadelijk maakt voor de samenleving. Het is verkeerd te beweren dat het streven naar gelijke kansen voldoende is om een rechtvaardig en billijk re-



sultaat te halen. Het is een vertrekpunt maar het is onvoldoende om een billijke samenleving te waarborgen.

Grote ongelijkheid is nefast

De Grauwe (2014) beweert dat “Over de effecten van de grote inkomensongelijkheid op het sociale en politieke weefsel [...] tasten we in het duister”. Dat is fout; de vakliteratuur terzake toont duidelijk aan dat grote ongelijkheid schadelijk is voor de samenleving. Stiglitz (2012), Nobelprijswinnaar voor economie, zegt botweg “We betalen een hoge prijs voor onze ongelijkheid – een economisch systeem dat minder stabiel en minder efficiënt is, met tragere groei en de democratie die in gevaar is gebracht”. Er groeit een diep ongenoegen bij de bevolking omtrent de werking van de democratie (Van Reybrouck, 2013). Het volstaat om de rijkdom van de gemiddelde parlementariër te vergelijken met die van de modale burger om te zien dat geld steeds een grotere rol speelt in vele landen. Geld leidt tot de uitholling van de democratie. Chang (2008) legt uit waarom de democratie en de vrije markt makkelijk in botsing komen. Democratie werkt immers op basis van ‘één persoon, één stem’ terwijl de markt ‘één dollar, één stem’ toepast. De inmenging van geld in politiek hecht dus meer belang aan de rijken, wat fundamenteel in strijd is met het principe van gelijke behandeling.

In hun boek *The Spirit Level* (2010 – Het Waterpas) tonen twee Britse sociale epidemiologen (Wilkinson & Pickett) aan dat landen waar de ongelijkheid groot is een lagere levensverwachting hebben en meer tienerzwangerschappen, druggebruik, misdaden en depressie vertonen. Studies bevestigen dat het inkomen van de ouders en dat van hun kinderen het sterkst gecorreleerd zijn in ongelijke landen. Grote ongelijkheid leidt dus tot minder sociale mobiliteit. In de vaktaal der economen zegt men dat de Kuznets-curve onttroond wordt door de ‘Great Gatsby curve’ (term bedacht door Krueger, 2012). Uit studies blijkt dat een hoge dunk hebben van zichzelf vaker voorkomt in meer ongelijke landen (Loughnan *et al.*, 2011).

Maar het gaat niet enkel om de mensen onderaan de ladder. Uit gegevens blijkt dat ook de rijken een lagere levensstandaard hebben in ongelijke landen. In vergelijking met hun collega’s in egalitaire landen is hun levensverwachting lager, zijn de schoolresultaten van hun kinderen slechter, is hun risico voor zwaarlijvigheid, druggebruik en mentale ziekte hoger.

De Berkeley-psycholoog Piff toont aan dat rijkdom ons tot minder ethisch gedrag aanzet (TED-talk http://www.ted.com/talks/paul_piff_does_money_make_you_mean). Hij stuurde zijn studenten uit om het zebrapad over te steken. Bij dit eenvoudig experiment bleek een correlatie te bestaan tussen het type wagen en het niet naleven van de verkeersregel. Hoe langer de auto, hoe groter de kans dat de bestuurder niet stopt voor de voetganger. Andere experimenten tonen aan dat rijkdom ons meer individualistisch en egoïstisch maakt. Het wekt veelal een gevoel van superioriteit bij ons op. Grote ongelijkheid maakt ons onverschillig voor de ontberingen van anderen. Het richt onze aandacht op onze eigen zorgen en hoe wij gezien worden door anderen.

Akerlof en Shiller, twee Nobelprijswinnaars in economie, schrijven in hun boek *Animal Spirits* (2009) “Elk van de drie recente economische crisissen in de VS vertrokken van corruptieschandalen”; inclusief dat van Enron in 2001 en de bankencrisis van 2007. Ze waren niet te wijten aan wanbeheer vanwege overheden. Nadat ze gered werden in 2008 zijn dezelfde bankiers betrappt geweest in Libor- en forex-schandalen, waarvoor ze ettelijke miljarden boetes hebben gekregen. Inderdaad, de super-rijken gaan zich makkelijk gedragen met wetteloze arrogantie. Ze gaan gestaag apart leven van de rest van de samenleving en nemen, bijvoorbeeld, vakantie op Necker eiland. Zo’n gedrag sijpelt echter makkelijk door in de samenleving. Een marktsysteem dat ons doet vergelijken met hen die hoger op de ladder staan, heeft een enorm prijskaartje voor de samenleving. Het levert geen *trickle-down* van rijkdom op maar wel van positionele competities zonder einde.

Goede en slechte ongelijkheid

Terecht wordt beweerd dat ongelijkheid prikkels creëert zodat mensen harder werken en risico’s nemen. De extreme opvatting is dat ongelijkheid altijd goed is; te weinig ervan zal leiden tot tragere groei en minder banen. De Grauwe (2014) beschrijft die stelling kort en bondig: “Als we meer groei wensen, dan moeten we meer ongelijkheid toelaten”. Sinds de jaren 1990 wordt die stelling steeds minder houdbaar. Uit economische gegevens en studies – waaronder die van Stiglitz (2012) – blijkt nu dat te veel ongelijkheid tot tragere groei en minder banen leidt. Vandaar dat Milanovic (2012) het onderscheid maakt tussen goeie en slechte ongelijkheid. Goede ongelijkheid geeft prikkels, terwijl slechte ongelijkheid verworven privileges bestendigt. Met andere woorden, te veel gelijkheid stompst de prikkels; te veel ongelijkheid stompst de



geest en vreet de empathie weg uit de samenleving. Het lijkt wel alsof de economische wet van Gresham ook van toepassing is op ongelijkheid. Net zoals slecht geld het goede geld uit circulatie verdrijft, verdrijft slechte ongelijkheid de goede ongelijkheid uit onze samenleving.

Besluit

Het debat over ongelijkheid kan niet gereduceerd worden tot een schijndebat over gelijke kansen of ont-aarden in een ideologische scheldpartij. Grote ongelijkheid is schadelijk voor de samenleving, niet enkel omdat het een hele reeks economische problemen veroorzaakt maar vooral omdat het de democratie uitholt en waardoor de *moral sentiments* van empathie en mildheid, respect en samenwerking gaan ontbreken in Adam Smith's vrije markt.

Uiteindelijk gaat het niet over het feit dat sommige mensen rijker zijn dan anderen, maar over het feit dat een te grote ongelijkheid een duchtige belemmering wordt voor gelijke kansen. Het gaat niet om een utopische inkomensverdeling maar om het democratische principe dat alle burgers gelijk behandeld moeten worden. In onze ongelijke wereld, waar geld meer en meer het centrale criterium wordt, komen de principes van gelijke behandeling en gelijke kansen in reëel gevaar. Denk maar aan de 'fast track' in luchthavens voor paspoort- en veiligheidscontrole. Diegenen met geld willen allerhande dingen rantsoener op basis van geld, o.a. kinderopvang, hoger onderwijs, medische zorg, openbaar vervoer, enzovoort. Of zo'n beleidsmaatregelen ethisch en democratisch zijn, wordt niet in vraag gesteld. Alles moet immers wijken voor de vrije markt, inclusief democratie en ethiek. In Vlaanderen woedde onlangs een debat over het inschrijvingsgeld op hoger onderwijs. Een van de voorstanders van een verhoging ervan verwoordde zijn steun als volgt: "Vrijwel iedereen trekt tegenwoordig naar universiteit of hogeschool; de vraag stelt zich dan wel: wat heeft uw of mijn universitair diploma nog aan relatieve waarde?" (<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/politiek/1.2045978>). Dergelijke argumenten zijn symptomatisch voor de manier waarop de bevoorrechten het begrip van gelijke kansen herinterpreteren.

De ongelijkheid moet binnen de perken gehouden worden, want grote ongelijkheid betekent dat de slechte ongelijkheid de goede ongelijkheid uit de samenleving verdrijft. Dit kan gebeuren door de superlonen af te toppen, door de BTW op luxegoederen te verhogen, door een vermogens(winst)belasting in te voeren om de belastingen werkelijk progressief te maken, door

de financiële instellingen te reguleren, door het minimumloon te verhogen, door de overheidsuitgaven te doen stijgen om gelijke kansen te garanderen, enzovoort. Hoe zich dat precies zal ontfouwen hangt af van de context en de politieke prioriteiten in elk land. Het is echter zo dat een obsessie om de loonkosten, belastingen en overheidsuitgaven te verlagen geen soelaas zal brengen voor de ongelijkheidsproblematiek, integendeel. Over de noodzaak om de grote ongelijkheid aan te pakken, kan geen twijfel bestaan. In navolging van Irving Fisher een eeuw geleden moet ingezien worden dat een blind geloof in de zelfregulerende en meritocratische kracht van de vrije markt onvermijdelijk leidt tot slechte ongelijkheid. Zo'n visie van de vrije markt houdt een gevaarlijke utopie in met nefaste gevolgen voor de economie, de democratie en de samenleving waarin we leven.

Referenties

- H. ACHTERHUIS, *De Utopie van de Vrije Markt*, Rotterdam, Lemniscaat, 2010, 319p.
- G. AKERLOF en R. SHILLER, *Animal Spirits – How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism*. Princeton, Princeton University Press, 2009, xiv+230p.
- H-J CHANG, *Bad Samaritans – The Myth of Free Trade and the Secret History of Capitalism*, New York, Bloomsbury Publishing, 2008, 288p.
- P. DE GRAUWE, *De Limieten van de markt – De slinger tussen overheid en kapitalisme*, Tielt, Lannoo, 2014, 236p.
- D. DORLING, *Inequality and the 1%*, Londen, Verso, 2014, 234p.
- C. GILES, *Data problems with Capital in the 21st Century*. Financial Times, 23 May 2014. (<http://piketty.pse.ens.fr/files/capital21c/en/media/FT23052014c.pdf>)
- IMF, 'All for One: Why inequality throws us off balance', *Finance and Development*, Internationaal Monetair Fonds. Vol. 48, No. 3, 2011.
- D. KAHNEMAN, *Ons Feilbare Denken*, Amsterdam, Business Contact, 2011, 527p.
- A. KRUEGER, 'The Rise and Consequences of Inequality in the United States', toespraak op het Center for American Progress, 12 januari 2012. http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/kruieger_cap_speech_final_remarks.pdf



- S. LOUGHNAN *et al.*, 'Economic Inequality Is Linked to Biased Self-Perception', *Psychological Science*, 2011, 22 (10) 1254-1258.
- B. MILANOVIC, *The Haves and the Have-Nots – A brief and idiosyncratic history of global inequality*, New York, Basic Books, 2012, xiv+258p.
- OESO, *Divided We Stand – Why Inequality Keeps Rising*, Parijs, Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, 2011, 400p.
- OESO, *Focus on Inequality and Growth – Does income inequality hurt economic growth?*, Parijs, Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, 2014. (<http://www.oecd.org/els/soc/Focus-Inequality-and-Growth-2014.pdf>)
- T. PIKETTY, *Le capital au XXI^e siècle*, Parijs, Éditions du Seuil, 2013, 970p.
- R. PROCTOR en L. SCHIEBINGER (red.), *Agnotology: The making and unmaking of ignorance*, Palo Alto, Stanford University Press, 2008, 312p.
- M. SANDEL, *What Money Can't Buy – The Moral Limits of Markets*, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2013, 244p.
- R. SKIDELSKY en E. SKIDELSKY, *How much is enough? The Love of Money, and the Case for the Good Life*, Londen, Allen Lane, 2012, xi+243p.
- J. STIGLITZ, *The Price of Inequality*, Londen, Allen Lane, 2012, xxxi+414p.
- P. TOUGH, *How Children Succeed – Grit, Curiosity, and the Hidden Power of Character*, Boston, Houghton Mifflin, 2012, 231p.
- D. VAN REYBROUCK, *Tegen Verkiezingen*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2013, 174p.
- R. WILKINSON en K. PICKETT, *The Spirit Level – Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, Londen, Pinguin Books, 2010, xvii+347p.
- W. WEYN, A. ESTOR en S. GEUDENS (red.), *Marktisme – Kritiek op het berekenende samenleving*, Kalmt-hout, Pelckmans, 2013, 244p.

Noten

1. De auteur is doctor in de ontwikkelingseconomie en werkte gedurende 30 jaar bij diverse organisaties van de Verenigde Naties, o.a. het kinderfonds (UNICEF), het ontwikkelingsprogramma (UNDP) en het internationaal arbeidsbureau (ILO), zowel in ontwikkelingslanden als op de hoofdzetel. Hij is de mede-ontwerper van de Millenniumdoelen.
-



De tiende editie van de VVN Model United Nations

Julie Mariën¹

De Vereniging voor de Verenigde Naties (VVN) heeft tot doel de beginselen van de Verenigde Naties te verspreiden en het publiek een betere kennis van en een beter begrip voor de werking en doelstellingen van de VN bij te brengen. Een van de manieren waarop de VVN deze doelstelling realiseert, is door jaarlijks een interuniversitaire Model United Nations (MUN) te organiseren. De VVN MUN beoogt studenten aan den lijve te laten ondervinden wat de werking en mogelijkheden van het VN-systeem en meer bepaald de VN-Veiligheidsraad zijn. Reeds 10 jaar lang nemen jonge, getalenteerde studenten van de Vrije Universiteit Brussel, de KU Leuven, de Universiteit Antwerpen en de Universiteit Gent deel aan deze vierdaagse simulatiesessie van de VN-Veiligheidsraad. Het interuniversitaire karakter van de VVN MUN maakt dat deze MUN uniek is in Vlaanderen. De jaarlijkse organisatie van de VVN Model United Nations werd de afgelopen jaren steeds mogelijk gemaakt door de medewerking en onder de auspiciën van de VUB, de KU Leuven, de UA en de UGent. We kunnen telkens op een team van vrijwilligers rekenen die zijn tewerkgesteld in of studeren aan één van deze universiteiten.



Vervolgens verwelkomde onze voorzitter Prof. dr. Jan Wouters de aanwezigen. Hij benadrukte het belang van de VVN MUN en gaf verdere toelichting bij de MUN casus, namelijk "Het conflict en de humanitaire crisis in de Centraal-Afrikaanse Republiek". Er werd bijzonder weinig over dit conflict bericht in de Westerse media. Daarom wordt er vaak naar verwezen als 'het vergeten conflict'. Het conflict en de humanitaire crisis in de Centraal-Afrikaanse Republiek zijn nochtans zeer ernstig. Zo zijn er ondertussen meer dan een half miljoen intern ontheemden, zijn 400 000 mensen het land ontvlucht, zijn er minstens 5000 mensen gestorven en loopt een kwart van de populatie risico op hongersnood.



Centrale spreker Jan Vandemoortele gaf daaropvolgend een lezing over waarom gelijkheid er toe doet. Meer specifiek zette hij uiteen waarom groeiende ongelijkheid één van de grootste sociale, economische en

Openingsceremonie & Global Village

Van 27 t.e.m. 30 november 2014 vond de tiende editie en tevens feesteditie van de VVN MUN plaats in Brussel. De plechtige openingsceremonie ging van start in de Arenbergzaal van het Egmontpaleis met een welkomstwoord door Z.E. Ambassadeur Werner Bauwens, namens Vice-eersteminister en Minister van Buitenlandse Zaken Didier Reynders. De ambassadeur ging hierbij dieper in op de prioriteiten van het buitenlands beleid van de federale beleidsverklaring. Hij lichtte deze toe vanuit een nationale, Europese en globale invalshoek.



politieke uitdagingen van onze tijd is, en hoe dit duurzame ontwikkeling en mensenrechten ondermijnt. Hij heeft zijn lezing in een artikel samengevat, getiteld "Waarom grote ongelijkheid nefast is voor iedereen", tevens in dit nummer van Wereldbeeld te raadplegen. Tenslotte concludeerde Prof. dr. Sven Biscop van het Egmont-instituut de openingsceremonie en benadrukte hij het verband tussen ongelijkheid en conflict. Nadien konden de studenten en de andere genodigden een receptie bijwonen in het wandtapijten salon van het Egmontpaleis.

Zoals steeds volgde diezelfde avond na de receptie ook nog de 'global village'. Bij deze activiteit brengen de verschillende delegaties iets typerend mee van eten of drinken, of waren ze gekleed in de traditionele klederdracht van het land dat ze zouden vertegenwoordigen in de Veiligheidsraad. De studenten waren erg creatief in het voorstellen van hun land. Sommige waren zelfs naar de ambassade gegaan van het land dat ze vertegenwoordigden en hadden daar allerlei informatiebrochures meegekregen. Men kon er verschillende versnaperingen terugvinden zoals Chinese *fortune cookies*, Litouwse rode bietensoep en maniokbrood. De 'global village' vormt omwille van zijn informele karakter een mooie eerste kennismakingsactiviteit.

De onderhandelingen

De drie daaropvolgende dagen spanden de studenten zich in om tot een resolutie van de VN-veiligheidsraad te komen. De sessies gingen door in de neutrale, prestigieuze zittingszaal van het Grondwettelijk Hof. De locatie heeft er zeker toe bijgedragen dat de studenten zich konden inleven in hun rol als diplomaat. Onze dank gaat daarom uit naar de voorzitters, de griffiers, de rechters en referendarissen van het Grondwettelijk Hof voor hun toestemming tot het gebruik van deze zaal. Daarnaast bedanken we uiteraard ook de conciërge en zijn vrouw voor de goede zorgen tijdens deze vierdaagse MUN.



Er werd echter ook voor de nodige ontspanning gezorgd. Zaterdagavond zijn de studenten samen met de begeleiders gaan eten in het Vlaams-Afrikaans huis, Kuumba. Kuumba is een vzw, gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid, die als doel heeft een ontmoetingsplaats te zijn tussen verschillende culturen. In dit geval voornamelijk de Vlaamse en Afrikaanse cultuur. Het Vlaams-Afrikaans huis is gelegen in het hartje van de Matongé-wijk en de hele avond paste perfect binnen het thema van de casus van de VVN MUN. Er stond een waar feestmaal voor de studenten klaar. Het menu bestond uit een Afrikaans buffet; kip à la moambe, sakasaka, rijst, gebakken bananen, bonen, rijst, maniokbrood, beignets, fruit, enzovoort. Daarnaast vond er op dat moment een expo plaats over de loopgraven in Afrika tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daar werden we niet alleen herinnert aan het feit dat ook in Afrika een bloedige strijd werd geleverd, maar ook aan het feit dat het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk koloniale troepen in Europa inzetten. De studenten namen hun rol als toekomstige diplomaten zeer ernstig en zelfs tijdens het Afrikaans buffet werd er verder onderhandeld.

Tijdens de formele onderhandelingen traden Ambassadeur Johan Swinnen, Prof. dr. Tony Joris, Prof. dr. Ann Pauwels en dr. Wendy De Bondt op als voorzitter van de VN-Veiligheidsraad. Zij leidden de onderhandelingen in goede banen en dankzij hun voorzitterschap verliepen de onderhandelingen erg constructief. Naar hen gaat dus ook al onze dank uit. Volgens Prof. dr. Tony Joris lag het niveau van de onderhandelingen nooit eerder zo hoog. Zoals reeds vermeld, gingen de informele onderhandelingen dan ook quasi non-stop door. Van zaterdagavond tot zondagochtend bijvoorbeeld hebben heel wat studenten tot in de vroege uurtjes onderhandeld en daardoor heel wat slaap gelaten om toch tot een ontwerp-resolutie te komen. Zulk enthousiasme en toewijding kan alleen maar worden geloofd. Het resultaat mag er dan ook zijn. De aangenomen VN-Veiligheidsraad-resolutie is van uiterst hoogstaande kwaliteit. Ze bevat verschillende aspecten zoals: veiligheid, humanitaire bijstand, grenscontrole, kwetsbare groepen, het wapenembargo, enzovoort.

Slotceremonie

Het aannemen van de resolutie wordt naar jaarlijkse gewoonte gevolgd door een slotceremonie. De sprekers tijdens de slotceremonie waren Prof. dr. Jan Wouters (VVN voorzitter), Sebastiaan Van Severen (VVN Youth president) en Tijs D'Hoest (beleidsmedewerker van het Departement Internationaal Vlaanderen van de Vlaamse Overheid). Prof. dr. Jan Wouters felici-



teerde de studenten met hun uitstekende prestatie. Sebastiaan Van Severen lichtte kort de werking, doelstelling en activiteiten van VVN Youth, de jongerenafdeling van VVN, toe. Tijs D'Hoest bracht ten slotte een presentatie over het *Flanders Trainee Programme* (FTP). Het FTP maakt het mogelijk dat studenten een beurs kunnen bemachtigen voor een stage bij een internationale instellingen.



Na deze presentaties ging Prof. Wouters over tot de plechtige overhandiging van de *diplomacy awards*. Dit vormt telkens de kers op de taart van het uitstekende werk van de studenten. Elke student werd tevens beloond met een boek van onze VVN Monografieënreeks 'Wereldvisie'.

Men kan besluiten dat de VVN MUN een traditie is die de VVN hoog in het vaandel houdt. De jaarlijkse zorgvuldige keuze van het te behandelen onderwerp, de educatieve waarde van een MUN, de kwalitatief hoogstaande voorbereiding zowel in groep als individueel, het unieke interuniversitaire karakter, de nodige deskundige leiding van de gelegenheidsvoorzitters en vrijwilligers van de VVN MUN en het onnavolgbare enthousiasme van de deelnemers voor, tijdens en na de VVN MUN, maken van dit evenement een uniek project in Vlaanderen. Er mag worden gezegd dat de editie van dit jaar een succeseditie was en we hopen deze traditie in de toekomst voort te zetten.

U vindt de openingsreden van Z.E. Ambassadeur Werner Bauwens en Prof. Jan Wouters hierna volgend.

Noten

1. Julie Mariën studeerde vergelijkende en internationale politiek aan de Katholieke Universiteit van Leuven en milieuwetenschappen aan de Universiteit van Antwerpen. Ze is Algemeen Secretaris bij de Vereniging voor de Verenigde Naties. Hiervoor deed ze stage bij UNU-CRIS, waar ze meewerkte aan een haalbaarheidsstudie over nieuwe onderwijsinitiatieven in Vlaanderen. Voor verder contact: marien-julie@hotmail.com
-



10th Inter-University Model United Nations

Inaugural session - Brussels, 27 November 2014

Werner Bauwens

Excellencies,
Distinguished Professors,
Dear Students,
Ladies and Gentlemen,



Let me welcome you on behalf of Deputy Prime Minister and Minister of Foreign and European Affairs Didier Reynders, on mission to Malaysia and Singapore with HRH Princess Astrid.

We are pleased to contribute to the successful launch of this 10th Anniversary Model United Nations by offering the splendor of our Egmont Palace.

I would like to thank the organizers, the Association for the United Nations, the Leuven Center for Global Governance Studies and the Egmont Institute, for this initiative and for their relentless efforts to promote the role of Belgium in multilateral diplomacy.

The policy declaration of the new federal government refers to effective and dynamic multilateralism as one of our foreign policy priorities. Allow me to briefly comment on this from three different but related angles: national, European and global.

I. At the national level, we aspire to a foreign policy profile based on realism, reliability and ambition. Belgium has a number of comparable advantages. An historically strong diplomatic network in certain areas, such as Central Africa. A rights based approach. The absence of an outspoken national or power politics driven agenda. A consensus or middle ground oriented reflex and diplomatic engineering capacity for thinking out of the box. We also have Brussels European Capital as an essential diplomatic tool for information gathering and mediation. As for ambition, the federal government reaffirmed our candidature for a non-permanent seat on the

Security Council for the period 2019-2020. All departments, and specifically Foreign Affairs, Development Cooperation and Defense, will make this a priority and provide the necessary means. At times of drastic budgetary constraints, there is no other way to run our campaign but through combined, coherent and mutually supportive efforts. My department is preparing a campaign profile and master plan and will engage with civil society on this in the near future.

2. There is no Belgian foreign policy without European dimension. The EU is both a multiplier for our national interests and the prime guarantee provider for the accomplishment thereof. The challenge today is twofold. Do all EU partners generate the political will required to promote common EU power projection worldwide? And are other continents and major players willing to accept the EU as a sui generis regional organization, beyond what is foreseen in the UN Charter? The EU must invest at the same time in post-Lisbon adapted internal coordination and in true external action. Much remains to be done and Belgium has a role to play in this process. We advocate a strong interaction and synchronization between the EU and UN agenda.
3. There is no other global institutional architecture but the United Nations. To make it work, I see three main challenges.
 - A) Reform of the Security Council, both with regard to the working methods (veto right, transparency) and composition (G4, African seat).
 - B) Streamlining of the General Assembly, which is too often inefficient, stuck in the past with repetitive resolutions and often geared in an outdated confrontational mode (G77 versus West)
 - C) Personnel and budget. It is high time to implement a modern personnel policy: mobility, deployment on the ground, avoid duplication. Regarding the regular budget, we advocate a policy of zero nominal growth, in line with



what is pursued at most national levels. Special attention must go to the Peacekeeping Operations budget which has seen an unsustainable increase to a yearly spending of 8,5 billion USD. PKO mandates must become more focused, deployments more efficient and the system more accountable. The EU has a role to play: it can provide bridging missions and high quality tools where the UN is facing shortfalls. The 2015 Peace Operations review offers the UN membership a unique occasion to improve its capacity to manage crises.

In conclusion:

We must make the multilateral system work; there is no alternative.

The EU must assume its legitimate role globally in the UN system and prepare for it internally.

Belgium must be a clever player and be able to propose practical and viable solutions.

That is what this Model United Nations is all about: develop competences and stimulate creative thinking, the most precious natural resources of our country. To quote the favorite expression of our compatriot and famous detective Hercule Poirot: we must use our little grey cells to make our diplomacy effective, efficient and influential.

I wish you all a successful meeting.

Werner BAUWENS
Director United Nations
Ministry of Foreign Affairs



Welcome by the President of the United Nations Association Flanders Belgium (VVN)

Jan Wouters



Prof. dr. Wouters is de voorzitter van de VVN - © KU Leuven

VVN is a member-driven association, serving to enhance the relationship between the public at large and the United Nations. Together with volunteers, our main goal is to raise public awareness of the UN and its work and to promote the general goals of the UN.

- To inform and critically engage society on UN matters, global challenges and the need for international cooperation, the association organizes a number of outreach activities, ranging from conferences, debates, lunch lectures and career advice to publications (e.g. the periodical *Wereldbeeld* and monograph series *Wereldvisie*);
- The annual Model United Nations is one of the flagship activities of our association: for ten consecutive years we engage young, talented, people from every corner of Flanders in a four-day simulation exercise of the UN Security Council.

VVN MUN & why it makes a difference

The organization of a Model United Nations (involving four universities) is not an easy task, especially in times of budget cuts. Internally, we have been discussing the value of the MUN for our association. As you know, VVN brings together many enthusiastic volunteers and ... an equal number of different opinions.

- We have to admit that the VVN MUN has a high coordinating cost and takes up an important part of the VVN's budget.
- Moreover, people benefitting from the MUN (the participating university students) are usually not members of VVN. Yet, VVN and its members yearly commit to invest in them, which has as a practical

consequence that there is significantly less budget for other activities.

- It has to be kept in mind that, when we started the VVN MUN ten years ago, we were pioneers in Flanders. The MUN landscape, however, has changed. Students now are provided with many opportunities to participate in MUNs, at home and abroad.

So why would we go through all this trouble to organize a VVN MUN? Allow me to share some reflections on why we think the MUN is of importance to our association:

- A first important feature is the inter-university nature of the MUN: Flanders is a relatively small region, with only a number of universities competing for the same small pool of students interested in international relations. Yet, in the VVN MUN we are able to bring together four major universities. For ten years now, professors and assistants have been working side by side to organize the MUN in a friendly spirit. Students are fully aware of the fact that they are not only representing a country in the UNSC, but that during the MUN, they also serve as an ambassador of their own university. In that capacity, it is their task to build bridges with other ambassadors coming from different educational backgrounds.
- This brings me to the second point: we are able to offer students an authentic learning experience. The educational goal of the MUN is of central importance. For four days, students are required to combine skills while thinking about international affairs in the most concrete way possible. They learn how to find common ground, to balance internal and international interests and to reflect on global challenges. Moreover, students have to do this in a solution-oriented way: at the end of the day, it is expected that they have built enough trust and that they have engaged in meaningful negotia-



tions so as to allow them to come up with realistic solutions to topical and urgent global problems.

- I believe that, at the occasion of its tenth anniversary, we can call the VVN MUN a success, given that
 - If we do the math: over ten years, with 48 students participating each year, we have been able to reach nearly 500 university students. For an important part of these students VVN MUN was the first MUN they ever participated in. Indeed, VVN MUN allows for less experienced students to fully take part in a MUN, thanks to the coaching provided by their universities, but also to learn on the spot. On its turn, VVN is always happy to hear stories of former participants who liked the exercise so much they continued to travel to other MUNs all over the world. However, we can also not turn a blind eye to the fact that not all students have the financial means to travel abroad to participate in such simulation exercises. For that reason, we are proud that the VVN MUN has been able to offer students a full-fledged MUN experience in an international city close to home at a low participation cost (for a long time no participation fee at all, now we are still managing to keep participation costs low).
 - Throughout the years, we have been privileged witnesses of emerging friendships between like-minded, internationally oriented, young people (some years, when we were lucky, there even were some love stories);
 - Some of our former participants stayed involved and became VVN MUN volunteers. A surprisingly high number of students have by now taken their first steps in international careers: some are pursuing a PhD in international relations or international law, others have interned at UN offices all over the world. Quite a couple took on jobs at the Federal and Flemish government's foreign affairs departments, NGOs or international corporations. Other former participants used their negotiation skills when elected in public office and one currently even serves as a Senator in the Federal Parliament.

All of the former participants, we hope, will remember the short time they spent with us practicing skills that

may have helped them pursuing their personal goals in life.

This year's casus: towards a solution for the conflict and humanitarian crisis in the Central African Republic

Following our reflection on the past, it is high time to focus on this year's edition. This special anniversary edition of VVN MUN will take place in the Constitutional Court of Belgium. Our thanks goes to the Court's presidents and Griffier Frank Meersschaut for opening their 'house' and for welcoming VVN so enthusiastically. We sincerely hope students will get inspired by this prestigious location. All of you are cordially invited to drop by the following days and to see these young diplomats 'at work'.

- Selecting the casus for this year's anniversary edition of the VVN MUN was perhaps the most difficult in ten years.
 - Not because we lacked inspiration: the first discussions on this year's MUN case took place shortly after an 'eventful' summer. We had witnessed the Ukraine crisis, the military operation launched by Israel in Gaza, the rapid advance of the Islamic State (IS) spreading violence across the Middle-East, and other conflicts in Iraq and Syria that are ongoing... All of these would have fitted as a casus in a Security Council simulation exercise;
 - However, the MUN Working Group decided not to go for any of these more mediatized events and to focus on the so-called 'forgotten' conflict of the Central African Republic.
- Stats and numbers don't always tell the full story, but in this case there are just far too many numbers demonstrating the seriousness of the conflict and humanitarian crisis.
 - At the moment
 - More than half a million people – or 10 per cent of the population – have been internally displaced (509.000);
 - 400.000 CAR citizens have left the country and live as refugees in neighboring countries (Chad, DRC, Cameroon, Republic of the Congo: indeed countries that struggle with their own problems; they are not able to provide CAR refugees with basic assistance such as food, water, and health and education services)
 - at least 5000 people have died in the Central African Republic since fighting between Mus-



- lms and Christians started again in December last year;
- a quarter of the people in the CAR are currently suffering or are at the risk of suffering from famine;
 - Moreover, since 2003, the country has seen one coup d'état after the other and the judicial system has been neglected by the successive CAR governments.
- Since September of this year, a UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic (MINUSCA) has been operational: The operation comprises 10 000 military personnel and 1800 police personnel. Its main priorities are to protect civilians, support the implementation of the transition process, facilitate humanitarian assistance, promote and protect human rights and to support national and international justice and the rule of law.
- Interestingly, in addition to the UN Security Council and a number of Member States, other actors have been involved in finding a solution to the violence. Non-state actors such as regional organizations (African Union, European Union, ECCAS) have taken up roles alongside UN actors. Given their contributions to finding a solution in the CAR, we have opted to give these regional organizations, as well as a number of important NGOs, a voice in our MUN. The EU and AU will be represented and take part in the discussions in an observer capacity.
- But despite all these international efforts, one has to realize that peace will ultimately only be found when the root causes of the conflict are addressed. In particular, one can think of the CAR's sustained inequality (*links with the topic of the next speaker*). The story of the CAR is all the more tragic since, in fact, the country is rich of natural resources that are unequally distributed. The consequences of sustained inequality are multiple: it inhibits growth, democratic developments, human rights protection and proper education. Moreover, it generates poverty and in the case of the CAR, sustained inequality has resulted in violence and war.

We are looking forward to what Dr. Jan Vandemoortele will tell us about why high inequality undermines sustainable development and human rights. We are privileged that Dr. Vandemoortele has been so kind as to accept our invitation to share his thoughts with us on this topic. His many and long experiences with the UN system – serving in key positions in Pakistan, at UNICEF and at UNDP in New York (where he co-de-

veloped the Millennium Development Goals) – make him a perfect fit to inaugurate this 10th VVN MUN.

Before giving the floor to Dr Vandemoortele, I want to wish the participants to this special ten year edition of the VVN MUN the best of luck, multiple interesting interactions, a lot of persistence and fruitful debates the upcoming days. I hope that on Sunday your efforts and hard work will be translated in a UN Security Council Resolution containing a sustainable solution for the conflict and humanitarian crisis in the Central African Republic.



Verslag VVN lezing Raymond Torres

Nils Vanstappen¹

Inleiding

Op 25 september 2014 gaf Raymond Torres, hoofd van het onderzoeksdepartement van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), een lezing in Brussel. Gezien het groeiend belang van het onderwerp in zowel de academische wereld – men kan verwijzen naar de hoge verkoopcijfers van Thomas Piketty's *'Capital in the Twenty-First Century'* – als in beleidskringen, kwam Torres' uiteenzetting over de groeiende ongelijkheid en sociale onrust in de wereld exact op het juiste moment. Het gevaar dat deze groeiende ongelijkheid betekent voor onze samenleving wordt immers niet alleen onderkend en besproken door Piketty. Ook NGOs als Oxfam leggen al jaren de vinger op de zere wonde. Verbazender is echter het feit dat intussen ook het *World Economic Forum* in Davos de groeiende kloof tussen arm en rijk aanduidt als het belangrijkste risico voor onze samenleving.



Raymond Torres, directeur van het International Institute of Labour Studies van de ILO - © Photo Keystone/Salvatore Di Nolfi

In het rapport *World of Work 2014*, probeert ook de ILO de cijfertjes op een rijtje te zetten. Torres drukt dan ook erg op het belang van verder onderzoek, zowel naar de oorzaken en gevolgen van de groeiende ongelijkheid als naar de beleidsopties om het probleem aan te pakken. Zelf gaf hij met deze lezing en het rapport *World of Work 2014* een mooie voorzet. Achtereenvolgens besprak Torres de dimensies, de oorzaken en

de gevolgen van – en de mogelijke beleidsantwoorden op – het probleem van groeiende sociale ongelijkheid.

Dimensies, oorzaken en gevolgen van ongelijkheid

De huidige ongelijkheid kent drie dimensies volgens Torres. Ten eerste, is er de groeiende kloof tussen de vermogenden en de werkende klasse. Dit is één van de voornaamste vaststellingen van Piketty's boek. Dat deze ongelijkheid bovendien aan een snel tempo groeit, verhoogt de dringendheid van het vinden van een oplossing alleen maar.

Een tweede dimensie van de huidige ongelijkheid bestaat erin dat in samenlevingen die op economisch gebied geavanceerd zijn, de middenklasse aan het krimpen is. Dit is niet alleen vanuit sociaal oogpunt maar ook vanuit economisch oogpunt een probleem. Een krimpende middenklasse leidt immers ook tot een krimpende consumptie.

Ten derde is er een groeiend onevenwicht tussen de verdeling van inkomsten uit loon en uit kapitaal. Dit is wederom in lijn met de vaststellingen van Thomas Piketty. Lange tijd (tot in de jaren '80 en zelfs '90) bestond hierin een evenwicht: twee derde van het algemeen inkomen werd uitgekeerd in de vorm van loon en één derde kwam voort uit kapitaal (aandelen en winst van ondernemingen). Deze verdeling wordt echter vandaag uit evenwicht gebracht: een steeds groter deel van het inkomen komt voort uit vermogen. Bovendien blijft deze verdeling verschuiven in de richting van meer inkomsten uit kapitaal.

Wat zijn dan de redenen voor deze groeiende ongelijkheid? Torres ziet drie – erg verschillende – oorzaken voor deze groeiende ongelijkheid. Als eerste oorzaak noemt Torres de vooruitgang van de technologie. Deze vooruitgang zou gepaard gaan met een voortschrijdende automatisering van allerlei beroepen. Deze automatisering zou overigens niet beperkt blijven tot lopendebandwerk. Ook bepaalde medische handelingen zouden bijvoorbeeld geroutineerd en geautoma-

tiseerd kunnen worden. Dit leidt tot het verlies van werkgelegenheid. Vooruitgang van de technologie kan echter niet dienen als sluitende verklaring voor de groeiende ongelijkheid. Bovendien zou deze oorzaak geen drastische verandering in het beleid vereisen: het heropleiden van bepaalde doelgroepen zou volstaan in dit geval. De twee andere oorzaken, daarentegen, vereisen ingrijpendere maatregelen.

Als tweede oorzaak noemt Torres de fragmentatie van productiesystemen over de hele wereld. Hoewel deze oorzaak nog onvolledig begrepen is en verdere studie vereist, is het al duidelijk dat dit leidt tot een verminderde onderhandelingskracht van kleine ondernemingen en werknemers. Taken binnen het productieproces kunnen immers steeds meer uitgevoerd worden op verschillende locaties (zowel intra-statelijk als interstatelijk). Dit alles leidt tot een groei aan korte-termijnjobs en interim-werk.

Hoewel deze oorzaak een groot deel van de groeiende ongelijkheid kan verklaren, bestaat er volgens Torres toch een derde oorzaak, namelijk de overname van de reële economie door de financiële economie. Ook dit feit leidt tot een verminderde onderhandelingskracht voor bepaalde kleinere economische spelers. Bovendien, werkt deze 'overname' mee de volatiliteit van de (reële) economie in de hand. Kapitaal kan zich immers makkelijker verplaatsen zowel intra-statelijk als tussen verschillende staten. Deze volatiliteit wordt ook aangetoond door het feit dat nu al nieuwe bubbels ontstaan in China, Brazilië en Turkije. Een voorbeeld van de overname van de reële economie door de financiële economie is te vinden in het nieuwe gebruik dat erin bestaat elk kwartaal dividenden uit te keren. Dit nieuwe gebruik zet de reële economie in grote mate onder druk. Daarnaast geeft Torres nog aan dat de winsten van bedrijven vaker gaan naar de uitkering van dividenden dan naar nieuwe investeringen. Waar slechts 8% à 9% van de winst naar de uitkering van dividenden ging in de jaren '80 en '90, is dit nu reeds 14%. Deze vaststelling staat in sterk contrast met de *trickle-down* theorie: meer inkomsten uit dividenden hebben immers niet geleid tot meer investeringen. Ook heeft dit geleid tot een ernstige verzwakking van verschillende arbeidsmarktinstellingen, zoals de vakbonden, en een versterking van de onderhandelingspositie van financiële instellingen.

Na de oorzaken te bespreken van de groeiende ongelijkheid, rijst natuurlijk de vraag wat de gevolgen ervan zijn. Ten eerste wijst Torres erop dat sommigen beweren dat er een verband is tussen ongelijkheid en economische instabiliteit: groeiende ongelijkheid zou quasi-automatisch leiden tot instabiliteit door de

concentratie van de middelen in de handen van enkele personen. De impact van de verhuis van één persoon of enkele personen zou dan immers des te zwaarder doorwegen. Ten tweede, leidt de groeiende ongelijkheid ertoe dat gezinnen steeds meer gaan lenen door het stagneren of afnemen van het inkomen uit loon. Dit leidt ook deels tot een toegenomen instabiliteit. Ten derde blijkt het investeringsniveau in de reële economie erop achteruit te gaan. Zo worden er, bijvoorbeeld, nog steeds nieuwe technologieën ontwikkeld in allerlei domeinen behalve in productieprocessen.

Niet alleen leidt dit verder tot groeiende ongelijkheid. Er zijn tevens indicaties dat deze evolutie op lange termijn kan leiden tot een nieuw groeiperspectief. De normale economische groei op lange termijn zou afnemen. Dit kan leiden tot grotere werkloosheid. Een diploma leidt nu al niet langer automatisch tot een job. Hoewel steeds meer jongeren gaan studeren, stijgt tegelijk de werkloosheid bij hoogopgeleide jongeren (zelfs in China, Tunesië en Ghana). In het verleden was migratie een oplossing voor deze hoog opgeleide personen, maar economische migratie is tegenwoordig zeer moeilijk. Tot slot heeft de groeiende ongelijkheid ook verregaande sociale gevolgen. Het leidt immers tot sociale ontevredenheid en verlaagt het vertrouwen in de overheid. Hoewel dit niet altijd *per se* publieke onrust tot gevolg heeft (vb. demonstraties in de openbare ruimte), leidt het wel vaak tot populistische reacties. Er is ook een risico met betrekking tot de theorie van het sociaal contract. Volgens deze theorie, krijgt de overheid een zekere bevoegdheid op voorwaarde dat ze garant staat voor vooruitgang. Jongeren zouden het beter moeten doen dan hun ouders. Velen hebben vandaag het gevoel dat de overheid haar verplichtingen onder dit sociaal contract niet meer nakomt. Jongerenwerkloosheid versterkt de ontevredenheid dan ook erg. Op sociaal vlak kan grote ongelijkheid dus echt aan de kern van het democratisch systeem raken.

En het beleid?

Als de oorzaken en gevolgen van sociale ongelijkheid bekend zijn, waarom pakt het beleid deze problemen dan niet aan? Torres meent dat beleidsmakers het probleem vaak wel erkennen. Ze beseffen eveneens dat de *status quo* niet werkt. Oplossingen zijn ook al bekend en worden al een tijd gepropageerd door de ILO.

Ten eerste moet de internationale concurrentie op het vlak van belastingen aangepakt worden. Staten concurreren elkaar hevig, wat meer dan eens leidt tot een *race to the bottom*. De G20 heeft dit probleem erkend



en heeft reeds enige actie ondernomen op het vlak van *tax engineering*. Consensus om dit probleem aan te pakken lijkt dus te bestaan, maar er is nog veel werk voor de boeg. Ten tweede, zou de overheersing van de financiële economie op de reële economie moeten worden aangepakt. Op dit vlak is er, ondanks de crisis, geen actie van de G20 te bespeuren. Kapitaalstromen blijven dan ook erg volatiel, wat nog steeds (deels) de instabiliteit van de reële economie veroorzaakt. Wel accepteert het Internationaal Monetair Fonds (IMF) reeds bepaalde (strikt gelimiteerde) beperkingen op kapitaalstromen door ontwikkelingslanden. Ten derde zijn evenwichtige arbeidsmarkthervormingen vereist. De kosten van sociale beschermingen moeten resultaat boeken, maar het efficiënt inzetten van de fondsen van de sociale zekerheid blijft problematisch. Hierbij is de manier waarop deze sociale bescherming is georganiseerd van groot belang. Als deze sociale bescherming degelijk is ontworpen, hoeft ze immers geen hindernis te vormen voor jobcreatie. Ten vierde moet de deregulatie van de arbeidsmarkt in ontwikkelde landen worden tegengegaan. Merkwaardig is dat een tegenovergestelde trend kan worden waargenomen in opkomende economieën. Dit heeft er, bijvoorbeeld, toe geleid dat enkel in Latijns-Amerika, waar meer regulatie van de arbeidsmarkt is gekomen, de inkomens kloof verkleind is. Om de deregulering tegen te gaan is actie vereist zowel op het nationale als op het internationale niveau.

Ondanks het feit dat de oplossingen bekend zijn, blijft corrigerend beleid uit. Volgens Torres kunnen twee elementen hieraan ten grondslag liggen. Ten eerste is de internationale coördinatie die noodzakelijk is, zeer moeilijk. Coördinatie van internationale arbeidsnormen blijkt, bijvoorbeeld, erg moeilijk. Ten tweede zijn er ook ideologische redenen voor het uitblijven van de voorgestelde oplossingen. Zo denken vele beleidsmakers dat de voorgestelde oplossingen ten koste zouden gaan van economische groei. Dit geloof blijkt sterk ingebakken op het niveau van de beleidsmakers. Onderzoek wijst echter uit dat dit geenszins het geval is. Beleidsmakers zouden hiervan overtuigd moeten worden.

De lezing van Torres is dan ook een duidelijke oproep aan beleidsmakers om het probleem stevig aan te pakken. Het probleem wordt door verschillende actoren aangeduid als hét probleem van onze tijd. De gevolgen en oorzaken zijn redelijk goed gedocumenteerd. De oplossingen zijn zelfs al bekend. Wat nu nodig is, zijn beleidsmakers die bereid zijn te luisteren en vooral te handelen.

Noten

1. Nils Vanstappen is Junior Member van het Leuven Centre for Global Governance Studies aan de KU Leuven. Hij studeerde rechten aan diezelfde universiteit en behaalde zijn master met een major in publiekrecht en een minor in internationaal en Europees recht in 2014.
-



Een vaag akkoord van eigenbelangen in Lima noodzaakt jongeren tot actie

Jonathan Lambregts¹



Aan de onderhandelingstafel in Lima waar klimaatfinanciering besproken wordt - © Jonathan Lambregts

De akkoordtekst van Lima bevat een aantal essentiële elementen voor een – hopelijk ambitieus – VN klimaatakkoord in Parijs volgend jaar. De vaagheid van de tekst laat echter toe dat de ‘nationale bijdragen’ nog alle kanten op kunnen. Die vaagheid staat in schril contrast met de prangende noodzaak voor concrete acties om de opwarming van de aarde tot 2 graden te begrenzen. Jongeren die de kansen van een ambitieus klimaatbeleid onder de aandacht brengen, blijven daarom cruciaal.

Als VN jongerenvertegenwoordiger van de Vlaamse Jeugdraad woonde ik begin december 2014 de internationale klimaatonderhandelingen COP20 bij in Lima, Peru. De uitkomst van deze onderhandelingen beschrijft de inhoud van de nationale bijdragen voor een akkoord van Parijs. Die bijdragen beschrijven de concrete klimaatacties die landen zullen ondernemen en worden in de loop van 2015 kenbaar gemaakt. Zo verplichtte Europa zich er al toe haar uitstoot met 40% terug te dringen tegen 2030. België zal aan deze doelstelling haar steentje bijdragen.

Kansen voor jongeren

Als Parijs afklopt met een ambitieus klimaatakkoord, biedt dat heel wat kansen voor jongeren in termen van werkgelegenheid en ondernemerschap. In tijden van hoge werkloosheid zijn dit belangrijke kansen waarmee overheden aan de slag kunnen en wij als jongeren van kunnen profiteren.

Zo liggen er bijvoorbeeld in de duurzame bouwsector en hernieuwbare energiesector in België, meer dan 50 000 arbeidsplaatsen voor het grijpen. Ook innovatieve en ondernemende jongeren kunnen aan de slag om een antwoord te bieden op de uitdagingen van een veranderend klimaat. Nu al zetten ondernemers zich volop in om waterstof te gebruiken als energieopslag en de kracht van vliegtuigen om te zetten in elektriciteit.

Een kast vol rapporten van de Wereldbank, de OESO, de Europese Commissie, de *International Labour Organisation* (ILO), etc. becijferen die economische meerwaarde en tewerkstelling van een economie waarin broeikasgassen niet tegen hoog tempo in de atmosfeer gepompt worden.



Verdeelde belangen

Voor politici is het niet eenvoudig om resoluut te kiezen voor een nieuwe groene economie. Dat houdt immers een hertekening in van de huidige structuur waarin voornamelijk huidige, 'niet-groene' belangen de plak zwaaien. Onderhandelaars in Lima hadden dan ook sterk het gevoel dat een ambitieus klimaatakkoord hun kansen op vooruitgang en groei zou fnuiken.

Het is daarom van cruciaal belang dat jongeren vertegenwoordigd worden op het internationale niveau. We kunnen de onderhandelaars duiden op de socio-economische meerwaarde en enorme ecologische winsten van een internationaal klimaatakkoord. Wij willen immers later onze plaats innemen in een groene economie die op een duurzame wijze bijdraagt aan groei en vooruitgang.

Parijs in het vooruitzicht

De uitkomst van Lima bevat een aantal essentiële elementen voor – hopelijk een ambitieus – akkoord in Parijs. De vaagheid van de tekst laat echter toe dat de 'nationale bijdragen' nog alle kanten op kunnen. De belangrijke discussies zullen dus nog gevoerd worden in de aanloop naar Parijs. En daar moeten jongeren bij zijn om de onderhandelaars te herinneren aan wat allemaal mogelijk wordt dankzij een ambitieus klimaatbeleid.

Zelf zal ik doorheen het jaar scholieren informeren over het klimaatprobleem en mogelijke oplossingen via een klimaatworkshop. Bovendien organiseer ik een side-event tijdens de klimaatop in Parijs over de kansen voor jongeren in klimaatactie.

Noten

1. Jonathan Lambregs werd eind 2013 verkozen als VN-Jongerenvertegenwoordiger van de Vlaamse Jeugdraad. Hij werkt momenteel als project manager bij de Bond Beter Leefmilieu. Hij studeerde politieke wetenschappen en climate studies.
-



Zin om mee te helpen en de belangen van jongeren te verdedigen? Participeer in de werkgroep duurzame ontwikkeling van de Vlaamse Jeugdraad. Contact: alice.kooij@ambrassade.be



De nieuwe ontwikkelingsagenda wil ambitieus, fundamenteel duurzaam en universeel zijn. Zal dat lukken?

Wim Schaerlaekens¹

15 jaar geleden, op de millenniumtop van september 2000, werd het startschot gegeven voor de intussen welbekende millenniumontwikkelingsdoelstellingen (of de millennium development goals, de MDG's). De deadline voor het behalen van de MDG's verstrijkt eind 2015. In september 2015 zullen de staats- en regeringsleiders opnieuw bijeenkomen in New York om een nieuwe ontwikkelingsagenda voor de komende 15 jaar vast te leggen. Deze agenda met de wat ongelukkige naam 'post-2015 ontwikkelingsagenda' heeft de intentie om nieuwe en dit keer ook 'duurzame' en 'universele' ontwikkelingsdoelstellingen vast te leggen. De verschillende delegaties in New York zullen in 2015 dus in de ban zijn van het intergouvernementeel voorbereidingsproces voor deze top. Ook het hele VN ontwikkelingsstelsel wordt volop gemobiliseerd. Bovendien zullen er in 2015 nog 2 andere belangrijke conferenties plaatsvinden: de derde VN conferentie over ontwikkelingsfinanciering die zal doorgaan in juli in Addis-Abeba en de 21ste Conferentie van de partijen van het VN-Klimaatverdrag in december in Parijs. 2015 zal dus een scharnierjaar worden voor een hernieuwd engagement van de wereldgemeenschap in de strijd tegen de armoede en voor een duurzame ontwikkeling.

Rio de Janeiro 2012 geeft het startschot voor een nieuw ambitieus proces

In 2012 werd er op de VN Conferentie voor Duurzame Ontwikkeling beslist om een intergouvernementeel proces op te starten dat moet leiden tot het vastleggen van 'duurzame ontwikkelingsdoelstellingen' of SDG's (*sustainable development goals*) die vervolgens geïntegreerd zouden moeten worden in de VN ontwikkelingsagenda na 2015.²

De vergelijking tussen de SDG's en de MDG's is natuurlijk nooit ver weg. Hoewel niet iedereen deze mening zal delen en er ook overtuigende tegenargumenten zijn, bestaat er in New York toch een consensus dat het MDG-verhaal, hoewel uiteindelijk niet

meer dan een vrijwillig engagement, een succes is. De MDG's hebben immers een belangrijke rol gespeeld om de ontwikkelingsactoren maar ook de overheden van de ontwikkelingslanden zelf een werkbaar kader aan te reiken met gedeelde prioriteiten. Dit zorgt voor een breed gedragen politieke wil en een zeker enthousiasme, bij de donoren inclusief, maar ook voor een systeem van opvolging, sturing en zelfs rekenschap.

De bedoeling van de nieuwe agenda is uiteraard om op dit elan verder te gaan en om het universele karakter en de geloofwaardigheid van de VN als norm zettende instelling opnieuw maximaal aan te spreken voor een weliswaar vrijwillige maar ambitieuze en breed gedragen nieuwe ontwikkelingsagenda. De post-2015 ontwikkelingsagenda ambieert echter meer te zijn dan een eenvoudige update van de MDG's met een nieuwe deadline.

Het vernieuwende van de SDG's is om de armoebestrijding en de vrijwaring van de natuurlijke rijkdommen op een geïntegreerde manier aan te pakken; geen armoedebestrijding zonder rekening te houden met de draagkracht van de aarde, geen bescherming van het leefmilieu zonder armoedebestrijding en economische en sociale basisrechten voor iedereen. Bijna 30 jaar na het Brundtland rapport³ moet het principe van duurzame ontwikkeling in deze nieuwe agenda dus uiteindelijk echt vorm krijgen. Bovendien zullen deze nieuwe SDG's universeel toepasbaar zijn; het gaat dus niet om een set doelstellingen voor de armste landen, het gaat om een agenda die alle landen aangaat, rijk én arm.

Het rapport van de open werkgroep legt 17 doelstellingen en 169 subdoelstellingen vast

In 2014 werd een eerste fase van de intergouvernementele onderhandelingen afgerond. De zogenaamde 'open werkgroep' bereikte een akkoord over een rapport waarin er 17 doelstellingen en 169 targets of subdoelstellingen worden voorgesteld.⁴ Deze doelstel-



lingen en targets vormen de belangrijkste basis voor de huidige onderhandelingen die in september moeten uitmonden in de nieuwe agenda. De werkwijze van de open werkgroep nam veel tijd en moeite in beslag maar alle 193 lidstaten van de VN kregen inbreng en ook de NGO's en de private sector werden nauw betrokken. Een heel andere manier van werken dan bij het vastleggen van de MDG's en volgens sommigen een eerste garantie dat de nieuwe agenda, eens vastgelegd, veel inclusiever en breder gedragen zal zijn. De 17 doelstellingen die werden overeengekomen door de open werkgroep zijn:

1. *End poverty in all its forms everywhere*
2. *End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture*
3. *Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages*
4. *Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all*
5. *Achieve gender equality and empower all women and girls*
6. *Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all*
7. *Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all*
8. *Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all*
9. *Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation*
10. *Reduce inequality within and among countries*
11. *Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable*
12. *Ensure sustainable consumption and production patterns*
13. *Take urgent action to combat climate change and its impacts*
14. *Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development*
15. *Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss*
16. *Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all*

and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels

17. *Strengthen the means of implementation and revitalize the global partnership for sustainable development*

Gemengde gevoelens bij de 17 doelstellingen

Het rapport van de open werkgroep heeft alle eigenschappen van een compromisvoorstel. Voor de EU was het bijvoorbeeld belangrijk om krachtige taal op te nemen over het belang van goed bestuur en de rechtstaat en het respecteren van de mensenrechten. De ontwikkelingslanden wilden dan weer de notie van uitvoeringsmiddelen (*means of implementation*, of de wie-gaat-dat-allemaal-betalen-vraag) voldoende sterk vertaald zien in de verschillende doelstellingen. Een ander discussiepunt was de manier waarop de problematiek van de klimaatverandering moest geïntegreerd worden in de agenda. Deze post-2015 ontwikkelingsagenda zou de aanloop naar Parijs, waar er eind december een nieuw en globaal klimaatakkoord zou moeten worden overeengekomen, zeker geen stokken in de wielen mogen steken of een soort parallel onderhandelingsspoor creëren. Anderzijds is er nu toch eindelijk het besef gegroeid dat de klimaatverandering een nooit geziene bijkomende uitdaging stelt in de strijd tegen de armoede; een ontwikkelingsagenda die hiervan niet voldoende doordrongen is, zou natuurlijk weinig relevant zijn.

De grote uitdaging was echter om het geïntegreerde karakter te waarborgen en doorheen de verschillende doelstellingen de interferenties tussen de sociale, economische en leefmilieu aspecten voldoende te waarborgen en te benadrukken. Een fundamenteel andere oefening dan de MDG's waarvan velen een zeer gefocust karakter hebben. Dit is roeien tegen de stroom in; want zowel de VN ontwikkelingsagentschappen en programma's als verschillende grote NGO's ontwikkelden een hardnekkige lobby om hun mandaat vertaald te zien in een specifieke aparte ('stand alone') doelstelling.

Op te merken valt ook dat de notie van ongelijkheid één van de leidende principes geworden is van de set doelstellingen zoals die nu op tafel ligt; er zijn referenties naar gendergelijkheid en gelijke toegang tot onderwijs en gezondheid maar ook naar gelijkheid tussen landen en tussen individuen. De SDG's vinden zo aansluiting bij het hernieuwde debat in de economische sfeer over de volgens sommigen problematische



invloed van een te grote inkomensongelijkheid op de economische leefbaarheid van samenlevingen.

Zijn er niet te veel doelstellingen en targets?

17 doelstellingen en 169 targets is natuurlijk een enorm aantal. Volgens verschillende stemmen zal de agenda daardoor aan kracht verliezen, en ja, zelfs onwerkbaar zijn. Eerst en vooral wordt het zeer moeilijk regeringen, NGO's, bedrijven en de burgers zelf warm te maken voor een agenda die zo divers, breed en uitgebreid is en waarvan de rode draad op het eerste zicht soms zoek lijkt. Anderzijds belooft dit aantal ook weinig goeds voor het belangrijke aspect van de opvolging, controle en bijsturing; immers bij zulk een brede agenda wordt het wel heel aantrekkelijk om er enkel die doelstellingen uit te pikken die binnen handbereik liggen. Ook hier weer is de vergelijking met de MDG's snel gemaakt: het succes van de MDG's lijkt immers deels mee te danken te zijn aan het feit dat het om een beperkt aantal en makkelijk communiceerbare doelstellingen gaat. De 17 doelstellingen zijn echter het resultaat van een moeizaam bereikt compromis en bijna niemand lijkt het risico te willen nemen om het debat opnieuw te voeren uit schrik dat het ambitieniveau daalt of dat net die doelstellingen die wel belangrijk worden geacht gaan sneuvelen.

De nieuwe agenda is universeel, ook de rijke landen zullen aan de slag moeten

Een van de kenmerken waarmee de nieuwe agenda zich fundamenteel onderscheidt van het MDG-verhaal is het universele karakter. De SDG's zullen toepasbaar zijn op alle landen en bieden zo een antwoord op de realiteit van een steeds meer geglobaliseerde en convergerende wereld. Sommige van de doelstellingen en subdoelstellingen zullen soms moeilijker te bereiken zijn in bepaalde ontwikkelde landen dan elders. Zo zijn er bijvoorbeeld een aantal bepalingen over het verminderen van ongelijkheid die voor sommige van de klassieke donorlanden een hele uitdaging zullen worden en in ieder geval tegen een aantal heersende trends ingaan. Het spreekt ook voor zich dat de problematiek van de consumptie- en productiepatronen in de geïndustrialiseerde landen van een volledige andere orde is, dan de consumptie- en productiepatronen van de

overgrote meerderheid van de inwoners in de armste landen.

Nog veel vragen, maar ook een grote kans voor de VN om de rol als globale normzetter volop uit te spelen

De intergouvernementele onderhandelingen zullen de komende maanden nog lang en moeilijk zijn. Maar de weg die al werd afgelegd mag niet onderschat worden; er ligt een embryonale agenda op tafel, onderhandeld door 193 zeer verschillende landen, die de wereldgemeenschap zou kunnen mobiliseren rond de complexe en met elkaar verbonden uitdagingen van ongelijkheid, armoede en de grenzen van de draagkracht van de aarde. Uitdagingen die de komende decennia een gepast antwoord moeten krijgen om een systemische ontsporing van de samenleving zoals we die nu kennen te vermijden. De agenda zou kunnen functioneren als een ambitieus en universeel gedragen normatief kader dat de armoedebestrijding centraal stelt en de verlamdende tegenstelling tussen duurzame en niet duurzame ontwikkeling eindelijk achter ons laat, vooruitkijkt en bakens zet over hoe het dan wel moet. Maar om van de post-2015 agenda de basis te maken voor zo een breed gedragen paradigmaverandering zullen er toch nog een aantal voorwaarden vervuld moeten worden.

Eerst en vooral moet de agenda bevattelijker en meer inspirerend worden en loskomen van het politiek compromis van de delegaties in New York. De Secretaris-generaal en zijn Speciale Vertegenwoordiger voor de post-2015 ontwikkelingsagenda, Amina Mohammed brachten eind 2014 een eigen syntheserapport uit waarin het idee wordt gelanceerd om een aantal subdoelstellingen te herformuleren en eventueel in aantal te verminderen, ook al omdat het ambitieniveau van sommige van deze subdoelstellingen onder het reeds vastgelegde niveau in andere processen uitkomt.⁵ Ook wordt er een aanzet gegeven om SDG's te organiseren rond een zestal 'essentiële' elementen (waardigheid, mensen centraal, vooruitgang, aarde, rechtvaardigheid en partnerschap) om op die manier de communiceerbaarheid en het inspirerende karakter van de agenda te verbeteren.

Want het gaat uiteraard niet enkel om een agenda voor de VN en haar instellingen. Bovendien bestaat er een gezonde scepsis over de capaciteit van het VN-ontwikkelingssysteem en haar verouderende beheersstructuren om zelf een belangrijke rol te spelen bij de uitvoering van de agenda. Integendeel, de ambitie moet zijn om de wereldgemeenschap in de verschil-



lende hoedanigheden van instellingen, overheden, bedrijven, NGO's, lokale gemeenschappen en individuele burgers te helpen om de uitdagingen waar we samen voor staan beter te leren begrijpen, richting te geven, tot actie te inspireren en te verenigen waar mogelijk.

Daarnaast zal het vrijblijvende karakter van de agenda moeten gecompenseerd worden door een robuust systeem van opvolging en evaluatie. Daarvoor zullen er goede indicatoren moeten opgesteld worden en werk gemaakt worden van nieuwe methodes om data beter te verzamelen, vooral in de armste landen, en de nieuwe data die door de digitalisering van de maatschappij voorhanden zijn te leren gebruiken voor ontwikkelingsdoelstellingen. NGO's zullen een cruciale rol hebben om iedereen bij de les te houden door op regelmatige basis de stand van zaken op te maken, te vergelijken waar nodig en diegenen die hun verantwoordelijkheid niet voldoende opnemen aansporen om beter te doen.

Tenslotte en bovenal zullen wij in België net als in andere ontwikkelde landen de nieuwe ontwikkelingsagenda moeten leren omhelzen. Bij de MDG's werden we wel afgerekend als donor maar was onze rol verder gereduceerd tot die van comfortabele getuigen. We zullen nu ook zelf aan de slag moeten, en deze keer niet enkel de klassieke partners van de ontwikkelingsamenwerking maar ook de vakbonden, de bedrijven, de academici, de verschillende bevoegdheidsniveaus en bovenal de burgers zelf. Er zullen domeinen zijn waar we goed werk leveren, zoals de herverdelingsmechanismen ingebouwd in het Belgische systeem. Voor andere domeinen zoals onze energiehuishouding en meer in het algemeen onze ecologische voetafdruk hangen we zonder twijfel aan de staart van het peloton en kunnen we van andere landen, ook de minder ontwikkelde landen, veel leren. In de geglobaliseerde wereld zijn alle landen uiteindelijk ontwikkelingslanden die een traject hebben af te leggen naar een duurzamere en meer inclusieve samenleving. Ons lot is meer dan ooit met elkaar verbonden.

Noten

1. Wim Schaerlaekens is diplomaat op de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de Verenigde Naties in New York. Wim schreef dit artikel in eigen naam.
 2. Resolutie 66/288, outcome document van de *UN Conference on Sustainable Development*, getiteld "The future we want".
 3. World Commission on Environment and Development (1987). *Our Common Future*.
 4. Report of the Open Working Group of the General Assembly on Sustainable Development Goals
 5. Synthesis Report of the SG on the post-2015 agenda, 'The Road to Dignity by 2030 : Ending Poverty, Transforming all Lives and Protecting the Planet'
-



Pleidooi tegen de uitverkoop van grondrechten

Sebastiaan Van Severen¹

Onze fundamentele waarden worden bedreigd. Niet alleen het recht op vrije meningsuiting staat onder druk, maar ook andere rechten en vrijheden lopen gevaar. Naar aanleiding van de terroristische aanslagen op de redactie van Charlie Hebdo in Parijs zijn heel wat maatregelen uit de bus gekomen in westerse landen. Zijn die regelgevende initiatieven echter wel wat we nodig hebben?

De krantenkoppen logen er begin januari van dit jaar niet om. Terwijl Boko Haram in Nigeria duizenden slachtoffers maakte en de troepen van de Islamitische Staat hun bloedige strijd in het Midden-Oosten verderzetten, greep vooral de dood van de redactieleden van Charlie Hebdo ons naar de keel. Het was een frontale aanval op onze vrijheden, een barbaarse daad van onverdraagzaamheid. Het meedogenloze geweld van islamitische fundamentalisten was plots erg dichtbij de eigen voordeur. Het is dan ook niet geheel onbegrijpelijk dat de symbolische waarde van deze gebeurtenis meer de aandacht trok dan de brutale slachtpartijen elders ter wereld. De straten van Parijs stroomden vol en iedereen was Charlie. We zouden ons niet laten muilkorven door religieus geïnspireerde terreur. We zouden allemaal samen een unitair front vormen tegen deze bedreiging. Het is echter zeer de vraag wie of wat net de bedreiging uitmaakt voor onze democratie. Het gevaar bestaat namelijk dat we eerder onze eigen rechten en vrijheden overboord gooien, nog voor ze echt van buitenaf in gevaar gebracht worden.

Terroristische aanslagen hebben een zware impact op ons dagelijks leven, nog lang nadat de bloedsporen zijn weggeschuurd en de gebouwen zijn hersteld. Sinds 11 september 2001 is geen enkele vliegreis nog zorgeloos, geen drukke plek nog onbewaakt. Camera's, scanners, politiehonden en strengere identiteitscontroles moeten ervoor zorgen dat we ons veiliger voelen. Nationale veiligheidsdiensten kunnen e-mailverkeer lezen en telefoongesprekken afluisteren. Aankoopatronen worden bijgehouden en verdachte transacties worden gesignaleerd. Die beschermingsmechanismen ten spijt, werden onder meer de Engelse en de Spaanse bevolking in het voorbije decennium opgeschrikt door bomaanslagen en pleegden

twee terroristen in de Verenigde Staten een aanslag tijdens de Boston Marathon. Ondanks de zeer uitgebreide afluisterpraktijken van de NSA en de jarenlange detenties in de gevangenis van Guantanamo Bay werd er weinig vooruitgang geboekt in het voorkomen van nieuwe terroristische aanslagen. De Amerikaanse militaire expedities hebben vooral erg veel menselijk leed, geld en globale stabiliteit gekost, terwijl het probleem van fundamentalistische terreur nooit bij de wortels aangepakt kon worden. De recente aanslag in Parijs, maar ook het steeds opflakkerende interreligieus geweld zijn daar pijnlijke voorbeelden van.

Zodra de media geen bloedstollende gijzelingsacties meer konden uitzenden, kwamen de schijnwerpers terecht op zij die ambitieuze oplossingen hadden om ons te beschermen, ook in België. De opsomming van reddingsmiddelen was lang, maar meestal kwam het neer op de uitverkoop van onze grondrechten, geheel in de sfeer van de januari-solden. De ene liet de meest kwetsbare plekken van de stad bewaken met militairen (krantenredacties stonden echter niet op die lijst, wellicht niet kwetsbaar genoeg), de andere vatte het plan op om de privacy 'slechts een beetje' te beperken door voor te stellen al onze Facebook-, Skype- en Whatsapp-gesprekken met vrienden, familie, collega's, lieven en ex-lieven toegankelijk te maken om onze veiligheid te garanderen. Het spreekt voor zich dat aspirant-jihadi's geen andere communicatiekanalen zullen gebruiken voor geheime gesprekken. Uit een andere hoek kwamen dan weer de talloze "vrije mening, maar..."-voorstellen. Menig columnistellectueel liet zich verleiden tot wazige apologieën van religieus geweld. Uiteraard genieten uw gedachten expressievrijheid, maar niet ten aanzien van arbitrair geselecteerde categorieën van mensen. Juridische concepten werden op een hoopje gegooid en allerlei drogredeneringen werden van onder het stof gehaald om te rechtvaardigen dat sommige meningen vrijer zijn dan andere.

België: 3 – Terroristen: 0

In de loop van de volgende weken werden tentoonstellingen afgezegd, comedians aangeklaagd voor antisemitisme, beveiligingsmaatregelen verscherpt



en mogelijke verdachten opgepakt bij de minste aanwijzing, als die er al was. Terrorisme werkt blijkbaar en het is doeltreffender dan de meeste vormen van politieke stemmingmakerij. Het mag duidelijk zijn dat de emotionele reacties ter verdediging van de 'liberté d'expression' van vlak na de aanslagen niet werden voortgezet toen de zaak genoeg bekoeld was om erover te debatteren. Net zoals IS-strijders niet de échte Islam vertegenwoordigen, waren de meeste Charlies in Parijs ook geen échte voorvechters van de vrije meningsuiting. Er werden tevens maatregelen getroffen om bepaalde procedures eenvoudiger te maken. Niet de procedures waarbij de meeste burgers betrokken zijn, maar wel de procedure om de nationaliteit van inwoners af te nemen. Het is maar de vraag of deze versoepelingen als doel hebben om een eerlijk proces voor iedereen te waarborgen.

De grondrechten waarvan sprake zijn opgenomen in gezaghebbende rechtsbronnen. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) gelden voor ons als de grootste bakens van de menselijke grondrechten. Maar ook de nationale grondwetten van heel wat VN-lidstaten hebben het over het recht op leven, het recht op vrije meningsuiting, het recht op privacy, het recht op een eerlijk proces en nog een hele rij andere rechten, licht verschillend afhankelijk van welke bron men raadpleegt. In de loop van de tijd zijn hier en daar grondrechten toegevoegd aan de lijst, maar in deze kwestie gaat het om rechten en vrijheden die ab initio geacht werden universele mensenrechten te zijn. De 'meest' fundamentele rechten, voor zover dat mogelijk is. Het gaat daarbij meestal om ideeën die men ontleent aan de verlichtingsgeest die de Amerikaanse en de Franse grondwetgevers aan het einde van de 18de eeuw heeft geïnspireerd. De ratio legis van deze rechten en vrijheden was en is niet zozeer de bescherming van burgers tegen elkaar. De idee van vrijheid van meningsuiting was een reactie tegen repressieve censuur. Het recht op privacy en het recht op een eerlijk proces zijn bedoeld als garanties tegen machthebbers die tegenstanders in schijnprocessen willen laten veroordelen. Veel meer dan een wettelijk kader voor beteugeling van onderdanen zijn grondrechten dus een bescherming van die onderdanen tegen de overheid.

Met die kennis is het belangrijk een begrip als vrije meningsuiting correct te hanteren. Een vaak gebruikt argument is immers dat we meningsuitingen wel moeten kunnen beperken omdat je bijvoorbeeld iemands naam niet zomaar door het slijk mag halen. Laster en eerroof vormen echter niet zomaar een uitzondering op de vrijheid van meningsuiting. Beide categorieën

verschillen van elkaar. Het gaat bij de eerste namelijk om rechtstreekse aantijgingen tegen een individu, al dan niet onterecht. Wanneer een journalist bijvoorbeeld kritiek levert op het beleid van een politicus, heeft hij de vrijheid en het recht om die mening te uiten. Als die journalist daarentegen irrelevante en ongefundeerde insinuaties zou maken over bepaalde aspecten uit het privéleven van de politicus in kwestie, is er geen sprake van de uiting van een mening, noch van het vervullen van de beroepspllicht. Het verbieden van laster en eerroof heeft dus niet zo veel gemeen met de inperking van grondrechten als sommigen willen doen geloven.

Uit godsdienstige hoek wordt al eens geopperd dat bepaalde religieuze figuren zo belangrijk zijn voor de gelovige dat een cartoon of een scherp opiniestuk kan worden aangevoeld als een aanval op een familielid. "Wat zou u doen, mocht iemand uw moeder zo beledigen?" Het gevaar bestaat dat men in de val loopt bij een dergelijke drogreden die aanspraak maakt op emoties. Niet alleen neigt deze vergelijking naar een verontschuldiging of alleszins een rationalisering van terroristisch geweld, maar ook loopt ze mank. Mijn beledigde familielid kan altijd zelf in rechte opkomen tegen die belediging. Ik hoef dat niet voor hem of haar te doen. Een gekrenkt idee, een in vraag gestelde overtuiging of ideologie, een beledigde profeet of almachtige godheid, die hoeven zich niet te verdedigen tegen individuele aanvallen.

Waarom beroepen we ons op mensenrechten om regulering of protest tegen die regels te rechtvaardigen? Zijn de universele mensenrechten, zoals wij ze ondertussen al meer dan een halve eeuw hanteren, niet te Westers gericht? Zijn het geen getuigen van een paternalistisch en kolonialistisch wereldbeeld? Zijn ze zomaar verzoenbaar met fundamenteel verschillende culturen? Deze vragen zijn voor enkele bepalingen uit de grote verdragen relevant, maar zeker niet voor allemaal. De hierboven opgesomde fundamentele rechten horen niet verzwakt te worden door een relativistische blik vanuit het ene of het andere culturele perspectief. Meer zelfs, beweren dat bijvoorbeeld het recht op een eerlijk proces minder van belang zou zijn in bepaalde culturen dan in andere, zou een pijnlijke belediging zijn voor de menselijke intelligentie. Ongenuanceerd cultuurrelativisme laat wereldwijd toe mensenrechten af te wegen tegen beleidsmatige of ideologische doelstellingen. De universaliteit van die rechten moet ideologie net overstijgen.

Voorstanders van de genoemde en andere beperkingen op onze rechten en vrijheden opperen dat het huidige klimaat van terreurdreiging de maatregelen



rechtvaardigt. Het aantal doden in de voorbije vijf jaar bij terroristische aanslagen in de hele Europese Unie verdwijnt in het niets vergeleken met zowat elke andere doodsoorzaak, maar dat is uiteraard niet relevant voor de bestrijding ervan. Toch kunnen niet alleen vragen gesteld worden bij de statistische relevantie of het financiële plaatje dat daaraan vast hangt. Overijverige politici verwijten aan steekvlampolitiek te doen zou een understatement zijn. Men wil de acute terreurdreiging aanpakken met ingrijpende beperkingen op wat mensen mogen zeggen en met meer toezicht op wat burgers doen in hun privéleven. Hoewel die beperkingen in zekere zin democratisch legitiem zijn, mag het niemand verbazen wanneer de getroffen maatregelen achteraf niet versoepeld worden of verdwijnen. Net daarom is het van fundamenteel belang dat grondrechten altijd gerespecteerd en beschermd worden, ook in crisissituaties, waar ook ter wereld.

Noten

1. Sebastiaan Van Severen is voorzitter van VVN Youth.
-





Twintig jaar Wereldhandelsorganisatie

een visueel essay

Francis Baert, tekst en beeldselectie
Lien Desmet, vormgeving

De Wereldhandelsorganisatie (WTO) bestaat dit jaar 20 jaar. Deze internationale organisatie is gevestigd aan het pittoreske Lac Léman (foto 1) van Genève en werd opgericht na de befaamde Uruguay-ronde van diplomatieke onderhandelingen, die zijn opgestart in 1986 en afgerond in 1993. Als internationale organisatie vormt de WTO de kern van de mondiale handelsarchitectuur. Dit visueel essay plaatst aan de hand van 20 nauwkeurig uitgekozen foto's het twintigjarig bestaan van de WTO op de voorgrond. Het cliché wil dat een beeld meer zegt dan 1000 woorden. Handelsgesprekken komen echter zelden in beeld aangezien ze vaak plaatsvinden achter hoge gesloten muren, terwijl buiten het volk massaal protesteert. Dat is toch zeker het beeld dat we hebben van WTO-onderhandelingen sinds 1999, toen in het Amerikaanse Seattle tijdens de WTO-Ministeriële Conferentie heel wat betogers de straat op kwamen (15-16). Dit essay brengt "binnen/buiten" tot leven. Intra muros (1-14) wordt onderhandeld over de liberalisering van handel





4

Amerikaans president Bill Clinton spreekt de zaal toe bij de viering van 50 jaar GATT.

terwijl extra muros mensen vreedzaam op straat komen voor eerlijkere handel en de vrijwaring van kleinschalige landbouw of veilige, gezonde en goede arbeidsomstandigheden (15-19). Het hoofdgebouw van de WTO, het William Rappard centrum, werd in 1926 ingehuldigd en huisvestte tot 1975 de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), waarna het Secretariaat van de Algemene Overeenkomst over Tarieven en Handel (GATT) overnam, tot deze uiteindelijk overging in de WTO. William Rappard was een Zwitsers internationalist, diplomaat en functionaris bij de Volkenbond.

Viering in 1998 van 50 jaar GATT. Op de foto herkennen we ondermeer Nelson Mandela, Romano Prodi, Fidel Castro, Tony Blair en WTO-directeur-generaal Renato Ruggiero.



5



6





Multilaterale diplomatie is zeer ceremonieel en verloopt volgens geijkte paden. Landen sturen diplomatieke delegaties naar de onderhandelssetting (6). Daarin wordt intens gedebatteerd, simultaan vertaald (8) en gestemd over tekstpassages of draft resolutions (9), soms met lange tussenpauzes (12). Maar de doorwinterde diplomaat weet dat de echte doorbraken er pas komen als de grote groep onderhandelaars zich opsplijt tot kleinere groepjes en zich verspreiden over de wandelgangen en de achterkamertjes (7). Nieuwe tekstaanpassingen moeten doorgesproken worden met de hoofdsteden (10), of in het geval van de leden van de Europese Unie, intern op elkaar afgestemd worden (11). Na intense onderhandelingen, wacht dan vaak de ultieme confrontatie met de pers (14).





14



10



11



12



13

Na jaren onderhandeld te hebben, trad Rusland in 2012 toe tot de WTO als 156ste lid.



15



16



17

18

De WTO kent heel wat tegenstanders, die een eerlijker handelsbeleid hoog in het vaandel dragen. Meestal wordt op vreedzame wijze geprotesteerd door grote groepen mensen die zich rond de conferentiezalen – vaak op exotische plekken als Bali (17) of Cancun (18-19) hebben ge-positioneerd.



19

*Soms wordt vreedzaam protest gekaapt door
relschoppers, zoals in 2009 in Genève.*



20

Biografie

Francis Baert is als onderzoeker verbonden aan de United Nations University Institute on Comparative Regional Integration Studies (UNU-CRIS) te Brugge en de Universiteit Gent.

Lien Desmet is Communication Intern voor de United Nations University Institute on Comparative Regional Integration Studies (UNU-CRIS) te Brugge.

Copyright

Alle foto's vallen onder Creative Commons. Foto 1-7, 12 (WTO), foto 8-10, 13 (WTO Jay Louvion/Studio Casagrande), foto 14 (WTO/Studio Casagrande), foto 11 (EU Mission to WTO), foto 15-16 (Scott Engelhardt), foto 17 (On Tai), foto 18-19 (Hector Beristain D'fiori), foto 20 (Hugues Roualdes)

Nieuws van de internationale straftribunalen

Internationaal Strafhof

Oktober-november: op 11 november 2014 bevestigde *Pre-Trial Chamber II* van het Internationaal Strafhof een deel van de tenlasteleggingen tegen Jean-Pierre Bemba Gombo, Aimé Kilolo Musamba, Jean-Jacques Mangenda Kabongo, Fidèle Babala Wandu en Narcisse Arido voor misdrijven gepleegd tegen de rechtsbedeling (Centraal Afrikaanse Republiek). Deze personen worden er meer precies van beschuldigd tussen 2011 en 14 november 2013 getuigen te hebben corrumpeerd (m.n. door omkoping) om valse verklaringen af te leggen en valse documenten te overhandigen in het kader van de strafzaak die loopt voor het ISH tegen Jean-Pierre Bemba. Enkele weken eerder, op 21 oktober 2014, had diezelfde *Pre-Trial Chamber* wel reeds besloten om alle beklaagden – met uitzondering van Jean-Pierre Bemba – voorlopig vrij te laten. Musamba met name werd vrijgelaten in België.

December: op 1 december 2014 bevestigde de *Appeals Chamber* bij meerderheid zowel de beslissing van de *Trial Chamber* dat Lubanga (DRC) schuldig was als de straf die het had opgelegd (de uitspraken dateren van 14 maart 2012 respectievelijk 10 juli 2012). Als dusdanig werden de middelen van Lubanga, onder meer wat betreft de vermeende oneerlijkheid van de procedure, verworpen. Daarbij bevestigde de *Appeals Chamber* onder andere ook dat een mededader ('co-perpetrator') een essentiële contributie moet leveren aan de misdaad, maar niet persoonlijk of individueel de daad moet gepleegd hebben. Ook wat betreft de strafmaat werden alle argumenten van zowel Lubanga als de Aanklager verworpen: volgens ook de *Appeals Chamber* was een gevangenisstraf van 14 jaar een gepaste sanctie gelet op de ernst van de feiten.

December: het grote nieuws van het ISH dateert van 3 december 2014, toen *Trial Chamber V* weigerde om nog langer het proces tegen Uhuru Muigai Kenyatta (Kenya) uit te stellen. Meteen daarop kondigde Aanklager Bensouda aan dat ze geen andere keus had dan

de aanklacht tegen Kenyatta in te trekken, gelet op de stand van het bewijs. De aanklacht had betrekking op de gebeurtenissen in de nasleep van de verkiezingen in 2007, en hoewel de Aanklager benadrukte dat ze persoonlijk gerechtigheid wilde nastreven voor de misdaden die gepleegd zouden zijn in Kenya, gaf ze aan dat met het beschikbare bewijs er geen vooruitzichten waren voor een veroordeling. Meer bepaald bleek en blijkt de Kenyaanse overheid erg onwillig om samen te werken, hetgeen het onderzoek van de Aanklager natuurlijk sterk bemoeilijkt. Bovendien was er een ernstig probleem met de getuigen: waar sommigen ondertussen reeds waren gestorven of simpelweg weigerden om een getuigenis af te leggen, bleken enkele andere kerngetuigen hun verklaringen te hebben gewijzigd of ingetrokken. De Aanklager benadrukte evenwel dat dit geen vrijspraak was en ze liet dan ook expliciet de optie open om later een nieuwe zaak te beginnen, mocht er nieuw of additioneel bewijs gevonden of beschikbaar worden.

December: op 10 december 2014 stelde *Pre-Trial Chamber I* van het ISH formeel vast dat de overheid van Libië twee verzoeken tot samenwerking weigert in te willigen (niettegenstaande het gegeven dat de Libische autoriteiten getracht hebben zich constructief op te stellen, zo erkende ook de *Chamber*): het betrof het verzoek tot overdracht van Saïf Al Islam Khaddafi aan het hof (i) en de vraag tot teruggave aan de verdediging van bepaalde documenten die in beslag waren genomen door de autoriteiten bij de voormalige advocaat van Khaddafi in juni 2012. De *Pre-Trial Chamber* besloot tengevolge van dit alles deze kwestie voor te leggen aan de VN-Veiligheidsraad, zodat deze kan trachten de vereiste samenwerking te bewerkstelligen.

December: op 11 december 2014 bevestigde *Pre-Trial Chamber I* van het Strafhof vier van de tenlasteleggingen aangaande misdaden tegen de mensheid tegen Charles Blé Goudé (Ivoorkust), waardoor een proces ten gronde gevoerd zal worden voor een *Trial Chamber*. Volgens de *Pre-Trial Chamber* is er voldoende bewijs voor handen dat er substantiële gronden zijn om aan te nemen dat hij strafrechtelijk verantwoordelijk is voor verkrachting, (poging tot) moord, andere onmen-



selijke handelingen en vervolging in Abidjan, meer in het bijzonder tijdens en na betogingen op 16 en 19 december 2010 en op 3 maart 2011, door middel van een bombardement in een dichtbevolkt gebied op 17 maart 2011, en bij acties op 25 en 28 februari 2011 evenals op 12 april 2011. Blé Goudé wordt er daarbij van beschuldigd nauw te hebben samengewerkt met Laurent Gbagbo, al wordt er niettemin – althans op dit moment – niet voor gekozen om deze zaak te voegen met de zaak voor het ISH tegen Gbagbo.

Joegoslavië-Tribunaal (ICTY)

Oktober: op 23 oktober 2014 gaf de *Trial Chamber* de toelating aan de Aanklager om de zaak tegen Ratko Mladić te heropenen om recent ontdekt bewijs aan te dragen met betrekking tot het Tomašica massagraf in Bosnië-Herzegovina. Aldus de *Trial Chamber* kon de Aanklager onmogelijk dit bewijs eerder voorleggen, gelet op het feit dat dit massagraf pas in september 2013 ontdekt werd. Tengevolge hiervan zal het proces tegen Mladić, dat begon op 16 mei 2012, wel vertraging oplopen: een uitspraak wordt nu ten vroegste in maart 2017 verwacht.

Rwanda-Tribunaal (ICTR)

November: begin november 2014 werd het twintigjarig bestaan van het ICTR gevierd te Arusha, met allerhande events, symposia en een ceremonie.

Mechanisme voor de Internationale Tribunalen (MICT)

December: de *Appeals Chamber* van het MICT – de instantie die werd opgericht door de VN Veiligheidsraad om de taken van zowel het ICTY als het ICTR over te nemen – heeft op 18 december 2014 voor de allereerste keer een arrest geveld, meer bepaald in de beroepsprocedure die was ingeleid door Augustin Ngirabatware. De *Appeals Chamber* bevestigde de beslissing van de *Trial Chamber* van het ICTR d.d. 20 december 2012 dat Ngirabatware schuldig was aan rechtstreekse en publieke oproeping voor, aansporing tot en medeplichtigheid aan genocide. Anderzijds was de *Chamber* niet overtuigd van het gegeven dat hij betrokken was bij een JCE om Tutsis uit te roeien, en hij bijgevolg ook niet veroordeeld kon worden voor verkrachting als misdadig tegen de mensheid ten gevolge van deze JCE. Als gevolg hiervan werd de sanctie van Ngirabatware verlaagd tot 30 jaar gevangenisstraf.

Noten

1. Prof. dr. Steven Dewulf is verbonden aan de Universiteit Antwerpen als specialist internationaal, Europees en transnationaal strafrecht in de Onderzoeksgroep Rechtshandhaving. Hij is ook gast-professor Internationaal Strafrecht zowel aan de Universiteit Antwerpen als aan de KU Leuven.
-



Uw V(V)N-Agenda

door Kirsten ARNAUTS'

De VVN-agenda

19 maart	Stagelezing jobbeurs Faculteit Letteren KU Leuven
31 maart	Stagelezing afstudeerbeurs Universiteit Gent
6 mei	Scholieren Model United Nations (Oscar Romero-college Dendermonde)
November - december	VVN Model United Nations

De VN-agenda

Om met stip in uw agenda te noteren:²

20 maart	Internationale dag van het geluk (A/RES/66/281)
21 maart	Internationale dag voor de afschaffing van raciale discriminatie (A/RES/2142 (XXI))
21 maart	Wereldpoëziedag (Unesco)
21 maart	Werelddag van het Down Syndroom (A/RES/66/149, draft A/C.3/66/L.27)
21 maart	Internationale dag van de bossen en de boom (A/RES/67/200)
22 maart	Wereldwaterdag (A/RES/47/193)
23 maart	Wereld Meteorologische dag (WMO/EC-XII/Res.6)
24 maart	Wereld Tuberculose dag
24 maart	Internationale dag voor het recht op de waarheid omtrent grove mensenrechtenschendingen en voor de waardigheid van de slachtoffers (A/RES/65/196)
25 maart	Internationale dag voor de herinnering van slachtoffers van slavernij en Transatlantische slavenhandel (A/RES/62/122)
25 maart	Internationale dag van solidariteit met gevangen en vermiste medewerkers
2 april	Werelddag voor de bewustwording rond autisme (A/RES/62/139)
7 april	Dag ter herinnering van de slachtoffers van de Rwandese genocide
7 april	Wereldgezondheidsdag (WHO)
12 april	Internationale dag van de menselijke ruimtevlucht (A/RES/65/271)
22 april	International dag van Moeder Aarde (A/RES/63/278)
23 april	Werelddag van het boek en copyright (Unesco)
23-29 april	VN week voor globale verkeersveiligheid (A/RES/60/5)
25 april	Werelddag rond malaria (WHO)
26 april	Werelddag van de intellectuele eigendom (WIPO)
29 april	Dag ter herinnering van alle slachtoffers van chemische oorlogvoering
30 april	Internationale Jazz dag
3 mei	Werelddag van de persvrijheid (A/DEC/48/432)
8-9 mei	Tijd van herdenking en verzoening voor diegenen die hun leven verloren tijdens de Tweede Wereldoorlog (A/RES/59/26)
12-13 mei	Werelddag van de trekvogel (UNEP)
15 mei	Internationale dag van de families (A/RES/47/237)
17 mei	Werelddag van de telecommunicatie en informatiemaatschappij (ITU)



21 mei	Werelddag voor culturele diversiteit, dialoog en ontwikkeling (A/RES/57/249)
22 mei	Internationale dag voor biologische diversiteit (A/RES/55/201)
25-31 mei	Week van solidariteit met de volkeren van niet-zelfbesturende gebieden (A/RES/54/91)
29 mei	Internationale dag van de VN vredeshandhavers (A/RES/57/129)
31 mei	Wereld anti-tabak dag (WHO)
1 juni	Wereldwijde dag van de ouders (A/RES/66/292)
4 juni	Internationale dag van onschuldige kinderslachtoffers van agressie (A/RES/ES-7/8)
5 juni	Werelddag van het milieu (UNEP)
8 juni	Werelddag van de oceanen (A/RES/63/111)
12 juni	Werelddag tegen kinderarbeid (ILO)
14 juni	Werelddag van de bloedgever (WHO)
15 juni	Werelddag van de bewustwording van ouderenmishandeling (A/RES/66/127)
17 juni	Werelddag om te strijden tegen verwoestijning en droogte (A/RES/49/115)
20 juni	Wereldvluchtelingendag (A/RES/55/76)

Enkele belangrijke afspraken op de VN-vergaderagenda³

New York

9-20 maart	Commissie over de status van vrouwen, 59 ^{ste} sessie
23-27 maart	Comité voor ontwikkelingsbeleid, 17 ^{de} sessie
2-27 maart	Algemene Vergadering, vijfde comité, eerste hernomen sessie
18-28 maart	Finale VN Conferentie over het wapenhandelsverdrag
6-24 april	Jaarlijkse Ontwapeningscommissie
April/mei	Open werkgroep over de financiering voor de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen, tweede sessie
20-21 april	Economische en Sociale Raad, speciale high-level meetings van de Raad met de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds, de WTO en UNCTAD
4-15 mei	VN Forum over bossen, 11 ^{de} sessie
18-22 mei	Intergouvernementele onderhandelingen omtrent de post-2015 ontwikkelingsagenda: follow-up & review
4-29 mei	Algemene Vergadering, Vijfde comité, tweede hernomen sessie
28 mei	Economische en Sociale Raad, Partnership forum

Genève

2-27 maart	Mensenrechtenraad, 28 ^{ste} sessie
16-26 maart	ILO, <i>governing body</i> en de comités, 323 ^{ste} sessie
16 maart – 2 april	Mensenrechtencomité, 113 ^{de} sessie
7-17 april	Mensenrechtenraad, intergouvernementele werkgroep rond de effectieve implementatie van de <i>Durban Declaration and Programme of Action</i> , 13 ^{de} sessie
14-16 april	Economische Commissie voor Europa, 66 ^{ste} sessie
25 maart – 17 april	Comité rond de rechten van personen met een handicap, 13 ^{de} sessie



20 april – 15 mei	Comité tegen foltering, 54 ^{ste} sessie
20-29 april	Mensenrechtenraad, Werkgroep rond Arbitraire Detentie, 72 ^{ste} sessie
20-24 april	UNCTAD, Commissie voor Investerings, Ondernemen en Ontwikkeling, zevende sessie
27 april – 15 mei	Comité voor de afschaffing van raciale discriminatie, 86 ^{ste} sessie
18-22 mei	UNCTAD, Commissie voor Handel en Ontwikkeling, 7 ^{de} sessie
18-26 mei	WHO, <i>World Health Assembly</i> , 68 ^{ste} sessie
26 mei – 10 juli	Ontwapeningsconferentie, deel twee
1-19 juni	Comité omtrent economische, sociale en culturele rechten, 55 ^{ste} sessie
15 juni – 3 juli	Mensenrechtenraad, 29 ^{ste} sessie

Wenen

9-17 maart	Commissie rond verdovende drugs, 58 ^{ste} sessie
13-24 april	Comité rond het vredevol gebruik van de ruimte (subcommissie) 54 ^{ste} sessie
21-22 mei	Commissie rond misdadafpreventie en strafrecht, 24 ^{ste} sessie
18-19 juni	Vorbereidende commissie voor de <i>Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization</i> , 44 ^{ste} sessie
23-25 juni	UNIDO, <i>Industrial Development Board</i> , 43 ^{ste} sessie
29 juni – 16 juli	VN Commissie omtrent international handelsrecht, 48 ^{ste} sessie

Elders

25 maart	Nairobi – Comité van de permanente vertegenwoordigers bij UN-Habitat, 56 ^{ste} vergadering
31 maart	Nairobi – UNEP Comité van de permanente vertegenwoordigers, 130 ^{ste} vergadering
8 april	Nairobi – UN-Habitat, Comité van de permanente vertegenwoordigers, buitengewone vergadering
16 juni	Nairobi – UNEP Comité van de permanente vertegenwoordigers, 131 ^{ste} vergadering
17 juni	Nairobi – UN-Habitat, Comité van de permanente vertegenwoordigers, 57 ^{ste} vergadering
14-18 maart	Sendai, Japan – Derde Wereldconferentie omtrent het verminderen van rampen (en het voorbereidend comité)
23-27 maart	Rome – FAO, Raad, 151 ^{ste} sessie
8-22 april	Parijs – UNESCO, Executive Board, 196 ^{ste} sessie
April/mei	Montreal – ICAO, Raad, 205 ^{de} sessie
25-29 mei	Rome – WFP, Executive Board, jaarlijkse sessie
27-29 mei	Rovinj, Kroatië – UNWTO, Uitvoerende Raad, 100 ^{de} sessie
Mei/juni	Montreal – ICAO, Raad, 205 ^{de} sessie
6-13 juni	Rome – FAO Conferentie, 39 ^{ste} sessie



15 juni	Rome – FAO Raad, 152 ^{ste} sessie
30 juni	Londen – IMO Raad, 114 ^{de} sessie

Noten

1. Hoofdredacteur van Wereldbeeld.
 2. Voor een volledig overzicht van alle dagen en weken zie respectievelijk:
<http://www.un.org/en/events/observances/days.shtml> en <http://www.un.org/en/events/observances/weeks.shtml>.
 3. Voor een volledig overzicht van alle VN vergaderingen en conferenties zie: <http://conf.un.org/DGAACS/Meetings.nsf>.
-





De Verenigde Naties

Voornaamste VN-Organen

Algemene Vergadering

Programma's en Fondsen

- UNCTAD VN-Conferentie inzake Handel en Ontwikkeling
- ITC Internationaal Handelscentrum (UNCTAD/WTO)
- UNDP VN-ontwikkelingsprogramma
 - UNCDF VN-Kapitaalontwikkelingsfonds
 - UNV VN-Vrijwilligers
- UNEP VN- Milieuprogramma
- UNFPA VN-Bevolkingsfonds
- UN-HABITAT VN-Centrum voor Menselijke Nederzettingen
- UNHCR Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen
- UNICEF Kinderfonds van de Verenigde Naties
- UNODC VN-Bureau voor Drugs en Criminaliteit

Subsidiare Organen

- Hoofd- en andere zittingsgebonden commissies
- Ontwikkelingscommissie
- Mensenrechtenraad
- Commissie voor Internationaal Recht
- Permanente comités en ad hoc organen

Subsidiare Organen

- Comité voor Terrorismebestrijding
- Internationaal Strafbtribunaal voor Rwanda (ICTR)
- Internationaal Strafbtribunaal voor het voormalige Joegoslavië (ICTY)
- Generale Staf-Comité
- Vredesoperaties en Politieke Missies
- Sanctiecomités (ad hoc)
- Permanente Comités en Ad Hoc Organen

Veiligheidsraad

Economische en Sociale Raad

Andere Organen

- Comité voor Ontwikkelingsbeleid
- Comité van Experts inzake Openbaar Bestuur
- Comité voor Non-Gouvernementele Organisaties
- Permanent Forum voor Inheemse Aangelegenheden
- VN-Groep van Experts inzake Geografische Namen
- Andere zittingsgebonden en permanente comités en expert-, ad hoc en verwante organen

Functionele Commissies

- Misdadpreventie en Strafrecht
- Verdovende Middelen
- Bevolking en Ontwikkeling
- Wetenschap en Technologie voor Ontwikkeling
- Sociale Ontwikkeling
- Statistiek
- Status van de Vrouw
- Duurzame Ontwikkeling
- VN-Forum voor Bossen

Regionale Commissies

- ECA Economische Commissie voor Afrika
- ECE Economische Commissie voor Europa
- ECLAC Economische Commissie voor Latijns-Amerika en het Caribisch Gebied
- ESCAP Economische en Sociale Commissie voor Azië en het Stille Zuidzeegebied
- ESCWVA Economische en Sociale Commissie voor West-Azië

Internationaal Gerechtshof

Departementen en Bureaus

- EOSG Uitvoerend Bureau van de Secretaris-Generaal
- DESA Departement voor Economische en Sociale Aangelegenheden
- DFS Departement voor Ondersteuning van Activiteiten op het Terrein
- DGACM Departement voor de Algemene Vergadering en Conferentiemanagement
- DM Departement Managementaangelegenheden
- DPA Departement Politieke Aangelegenheden
- DPI Departement Publieksinformatie
- DPKO Departement Vredesoperaties
- DSS Departement Beveiliging en Veiligheid
- OCHA Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Aangelegenheden
- OHCHR Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten
- OIOS Bureau voor Intern Toezicht
- OLA Bureau Juridische Aangelegenheden

Trustschapsraad¹

- UNRWA¹ VN-Agentschap voor Hulp aan de Palestijnse Vluchtelingen in het Nabije Oosten
- UN-Women VN-Eenheid voor Gendergelijkheid en de Empowerment van Vrouwen
- WFP Wereldvoedselprogramma

Onderzoeks- en opleidingsinstellingen

- UNICRI VN-Interregionaal Criminologisch en Juridisch Onderzoeksinstituut
- UNIDIR¹ VN-Onderzoeksinstituut voor Ontwapeningsvraagstukken
- UNITAR VN-Instituut voor Opleiding en Onderzoek

Subsidiar Adviesorgaan

- VN-Commissie voor Vredesopbouw

- UNRISD VN-Onderzoeksinstituut voor Sociale Ontwikkeling
- UNSSC VN-Stafcollege
- UNU Universiteit van de Verenigde Naties

Andere VN-Entiteiten

- UNAIDS Gezamenlijk VN-Programma voor HIV/AIDS
- UNISDR Internationaal Strategische van de VN voor de Beperking van het Risico op Rampen
- UNOPS VN-Bureau voor Projectondersteunende Diensten

Aanverwante Organisaties

- CTBTO Voorbereidende Commissie van de Verdragsorganisatie voor een Alomtvattend Verbod op Kernproeven
- IAEA² Internationaal Agentschap voor Atoomenergie
- OPCW Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens
- WTO Wereldhandelsorganisatie

Gespecialiseerde organisaties³

- ILO Internationale Arbeidsorganisatie
- FAO Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties
- UNESCO Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
- WHO Wereldgezondheidsorganisatie
- Wereldbankgroep
 - IBRD Internationale Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling ("Wereldbank")
 - IDA Internationale Ontwikkelingsmaatschappij
 - IFC Internationale Financieringsmaatschappij
 - MIGA Agentschap voor Garanties op Multilaterale Investerings
 - ICSID Internationaal Centrum voor de Beslechting van Investeringsgeschillen

- IMF Internationaal Monetair Fonds
- ICAO Organisatie voor de Internationale Burgerluchtvaart
- IMO Internationale Maritieme Organisatie
- ITU Internationale Telecommunicatie Unie
- UPU Wereldpostunie
- WMO Wereld Meteorologische Organisatie
- WIPO Wereldorganisatie voor de Intellectuele Eigendom
- IFAD Internationaal Fonds voor Landbouwontwikkeling
- UNIDO Organisatie van de Verenigde Naties voor Industriële Ontwikkeling
- UNWTO Wereld Toerisme Organisatie

Opmerkingen:

- UNRWA en UNIDIR brengen enkel verslag uit aan de Algemene Vergadering.
- Het IAEA brengt verslag uit aan de Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering.
- Gespecialiseerde organisaties zijn autonome organisaties die met de VN en andere samenwerken via het coördinerende systeem van ECOSOC op intergouvernementeel niveau, en via de Coördinerende Raad van Hoofddirecteuren op het secretariaatsniveau. Dit onderdeel is gerangschikt volgens de volgorde van de oprichting van deze organisaties als gespecialiseerde organisaties van de Verenigde Naties.
- De Trustschapsraad werd inactief op 1 november 1994 bij de onafhankelijkheid van Palau, het laatste overblijvende VN-Trustgebied, op 1 oktober 1994. Dit is geen officieel document van de Verenigde Naties, noch is het bedoeld om allesomvattend te zijn.



VN-KANTOREN IN BELGIË



UN Office Brussels
VN-Kantoren in België
Bureau te Brussel
www.unbrussels.org



UNU
Universiteit van de VN
www.cris.unu.edu



UN WOMEN
VN-eenheid voor Gendergelijkheid en de
Empowerment van Vrouwen
www.unwomen.org



OHCHR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Naties voor de
Mensenrechten.
www.europe.ohchr.org



WFP
Wereldvoedselprogramma
www.wfp.org



WMO
Wereld Meteorologische Organisatie
www.wmo.int



UNHCR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Naties voor de
Vluchtelingen Regionaal Bureau
voor België, Luxemburg en de
Europese Instellingen
www.unhcr.org



UNDP
Ontwikkelingsprogramma
van de VN
www.undp.org/eu



UNISDR
De internationale strategie van de
Verenigde Naties voor de beperking
van het risico op rampen
www.unisdr.org/europe



DFS: Departement voor Ondersteuning
van Activiteiten op het Terrein
DPKO: Departement Vredesoperaties
DPA: Departement Politieke Aangelegenheden
www.un.org/en/peacekeeping/about/dfs
www.un.org/en/peacekeeping/
www.un.org/depts/dpa



WHO
Wereldgezondheidsorganisatie
www.who.int



IOM
Internationale Organisatie voor Migratie
www.belgium.iom.int



FAO
Voedsel- en Landbouworganisatie
van de VN, Verbindingsbureau met
de EU en België
www.fao.org



UNFPA
Bevolkingsfonds van de VN
www.unfpa.org



UN OCHA **UNOCHA**
Bureau voor de Coördinatie van
Humanitaire Zaken van de VN,
Verbindingsbureau met EU/NAVO en
andere relevante EU Instellingen
en NGO's
www.ochaonline.un.org



UNICEF
Kinderfonds van de VN
www.unicef.org



UNEP
Milieuprogramma van
de VN, Verbindingsbureau
voor de Europese Unie
www.unep.org

UN ODC **UNODC**
VN-Bureau voor Drugs en Criminaliteit
www.unodc.org



UNIDO
Organisatie van de
Verenigde Naties voor
Industriële Ontwikkeling
www.unido.org



Wereldbankgroep
www.worldbank.org

UNRIC **UNRIC**
Regionaal Informatiecentrum van de VN
www.unric.org



ILO
Internationale Arbeidsorganisatie
Bureau voor de Europese
Unie en de Beneluxlanden
www.ilo.org/brussels



UN-HABITAT
VN-Centrum voor Menselijke
Nederzettingen, Verbindingsbureau
met de Europese Unie en België
www.unhabitat.org

UNRWA
VN-Agentschap voor hulp aan de
Palestijnse vluchtelingen in het
Nabije Oosten
www.unrwa.org



UNAIDS
Gezamenlijk VN-Programma
voor HIV/AIDS
www.unaids.org



UNESCO
Organisatie van de Verenigde Naties voor
Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
www.unesco.org

UNOPS **UNOPS**
VN-Bureau voor Projectondersteunende
Diensten
www.unops.org